

ESTETISKE LÆRINGSPROSESSER I GRUNNSKOLELÆRERUTDANNINGENE

**HELHETLIG, INTEGRERT OG FORSKNINGSBASERT?
RAPPORT TIL KUNNSKAPSDEPARTEMENTET, 24. JUNI 2020**

**INGER-ÅSHILD BY, ASLE HOLTHE, CATRINE LIE, JOSTEIN SANDVEN,
INGEBORG LUNDE VESTAD, INGVILD M. BIRKELAND (SEKRETÆR)**

INNHold

1. INNLEDNING	5
1.1 UTVALGETS SAMMENSETNING.....	5
1.2 MANDAT	5
1.3 UTVALGETS FORSTÅELSE AV MANDATET	6
1.4 UTVALGETS FRAMGANGSMÅTE.....	6
1.4.1 Dokumenter	7
1.4.2 Spørreundersøkelse.....	9
1.4.3 Møter og samtaler	10
1.4.4 Møter i utvalget	12
1.5 KONTEKSTUALISERING, FORSTÅELSEGRUNNLAG OG TILNÆRMING	12
1.5.1 Kontekstualisering	12
1.5.2 En bred forståelse	14
1.5.3 Tilnærming	19
1.6 STRUKTURELL FORSTÅELSE.....	19
2. OFFENTLIGE DOKUMENTER MED FØRINGER FOR GRUNNSKOLELÆRERUTDANNINGENE MED HENSYN TIL ESTETISKE LÆRINGSPROSESSER OG DIMENSJONER	21
2.1 INNLEDNING	21
2.1.1 Om grunnskolelærerutdanningene	21
2.2 UTVALGETS TILNÆRMING TIL BEGREPET ESTETIKK I OFFENTLIGE DOKUMENTER MED FØRINGER FOR GRUNNSKOLELÆRERUTDANNINGENE	21
2.3 MELDINGER TIL STORTINGET	22
2.4 STRATEGIPLANER.....	22
2.5 ESTETISKE LÆRINGSPROSESSER OG DIMENSJONER I FORSKRIFTENE FOR GRUNNSKOLELÆRERUTDANNINGENE	23
2.6 ESTETISKE LÆRINGSPROSESSER OG DIMENSJONER I NASJONALE RETNINGSLINJER FOR GRUNNSKOLELÆRERUTDANNINGENE	24
2.6.1 Tema som skal sikres for alle studenter.....	24
2.6.2 Estetiske læringsprosesser og dimensjoner i fag	25
2.6.3 Oppsummering	27
2.7 ESTETISKE LÆRINGSPROSESSER OG DIMENSJONER I PROGRAM-/STUDIEPLANENE FOR GRUNNSKOLELÆRERUTDANNINGENE	29
2.7.1 Bakgrunn.....	29
2.7.2 Grunnlag for kartleggingen	30
2.7.3 Oppsummering	33
3. LOVER OG FORSKRIFTER FOR GRUNNSKOLEN MED HENSYN TIL ESTETISKE LÆRINGSPROSESSER OG DIMENSJONER	35
3.1 INNLEDNING	35
3.2 LOV OM GRUNNSKOLEN OG DEN VIDAREGÅANDE OPPLÆRINGA OG FORSKRIFT TIL OPPLÆRINGSLOVA	35
3.3 OVERORDNET DEL – VERDIER OG PRINSIPPER FOR GRUNNOPPLÆRINGEN (LK20/20S)	36
3.4 LÆREPLANER I FAG (LK20/20S)	37
3.4.1 Innledning	37
3.4.2 Fagets relevans og sentrale verdier	39
3.4.3 Kjerneelementer.....	39
3.4.4 Grunnleggende ferdigheter.....	40
3.4.5 Kompetansemål og undervisvurdering	41
3.4.6 Oppsummering	43
3.5 LÆREPLANVERKET FOR KUNNSKAPSLØFTET 2020 SETT I SAMMENHENG MED NASJONALE RETNINGSLINJER FOR FAG I GRUNNSKOLELÆRERUTDANNINGENE	44
4. ARBEID MED ESTETISKE LÆRINGSPROSESSER I GRUNNSKOLELÆRERUTDANNINGENE.....	47

4.1	OM ANALYSE OG BESKRIVELSER AV PRAKSISER	47
4.2	ORGANISERINGSFORMER	49
4.3	KATEGORIER.....	50
4.4	BESKRIVELSER AV PRAKSIS	52
4.4.1	<i>Kurs</i>	52
4.4.2	<i>Profesjonsorganisering</i>	54
4.4.3	<i>Happeninger</i>	58
4.4.4	<i>Temadager og prosjekt</i>	60
4.4.5	<i>Gjennomløpende og flerårige program</i>	62
4.4.6	<i>Pedagogikk og elevkunnskap (PEL) og praksis</i>	65
4.4.7	<i>Oppsummering</i>	67
4.5	ESTETISKE LÆRINGSPROSESSER FOR ALLE STUDENTER?	68
4.6	DE PRAKTISKE OG ESTETISKE FAGENE I GRUNNSKOLELÆRERUTDANNINGENE	70
4.7	PENSUM OM ESTETISKE LÆRINGSPROSESSER	73
4.8	FORSKNING	73
4.8.1	<i>Innledning</i>	73
4.8.2	<i>Institusjonenes tilbakemelding</i>	74
5.	OPPSUMMERING OG ANBEFALINGER.....	77
5.1	INNLEDNING.....	77
5.2	NASJONALT NIVÅ.....	77
5.2.1	<i>Forskriftene</i>	77
5.2.2	<i>Nasjonale retningslinjer</i>	78
5.3	LOKALT NIVÅ / INSTITUSJONSnivå	78
5.3.1	<i>Store ulikheter</i>	78
5.3.2	<i>Lite utviklet i program-/studieplaner</i>	78
5.3.3	<i>Lite pensumlitteratur knyttet til opplæringen</i>	79
5.3.4	<i>Innslagspreget</i>	79
5.3.5	<i>Estetiske uttrykksformer, arbeidsmåter og metoder</i>	79
5.4	VIDERE ARBEID MED ESTETISKE LÆRINGSPROSESSER.....	80
	LITTERATURLISTE	81
	VEDLEGG	89
	VEDLEGG 1. ESTETISKE LÆRINGSPROSESSER OG DIMENSJONER I LÆREPLANER I FAG I GRUNNSKOLELÆRERUTDANNINGENE	I
	VEDLEGG 2. ESTETISKE LÆRINGSPROSESSER OG DIMENSJONER I LÆREPLANER FOR OBLIGATORISKE FAG I GRUNNSKOLEN	XIV
	VEDLEGG 3. INSTITUSJONENES EKSEMPLER PÅ FORSKERGRUPPER OG FORSKNING	XXX

1. Innledning

Grunnskolelærerutdanningene er i utvikling. Ifølge forskriftene og tilhørende nasjonale retningslinjer skal lærerutdanningsinstitusjonenes programplaner vise hvordan arbeidsformer generelt, og temaet estetiske læringsprosesser spesielt, er ivaretatt for alle studenter. I overordnet del av læreplanverket for grunnopplæringen, knyttes estetiske uttrykksformer og estetisk utfoldelse til elevenes utvikling og dannelse. På denne bakgrunn ba Kunnskapsdepartementet i desember 2018, et utvalg om å undersøke nærmere hvordan det arbeides med estetiske læringsprosesser i grunnskolelærerutdanningene.

1.1 Utvalgets sammensetning.

I mars 2018 hadde Kunnskapsdepartementet nedsatt et utvalg for å utrede master i faglærerutdanning i praktiske og estetiske fag og videre utvikle forslag til forskrift for rammeplan for lærerutdanning i praktiske og estetiske fag for trinn 1 – 13. Utvalget leverte sin innstilling 15. januar 2019. Departementet mente at utvalget hadde en egnet sammensetning og forankring for å gjøre en gjennomgang av arbeidet med estetiske læringsprosesser i grunnskolelærerutdanningene. Funksjonstiden for utvalget ble derfor utvidet til 15. mars 2020.¹ Mandatet omfatter kartlegging, identifisering og eventuelt videreutvikling av gode arbeidsmåter og spredning av erfaringer og kompetanse i lærerutdanningsmiljøene.

Sekretariatsfunksjonen ble lagt til Universitetet i Sørøst-Norge (USN). USN har en bredt sammensatt kompetanse i estetiske fag, og representasjon i rammeplanutvalget. Utvalget består av:

Inger-Åshild By (kroppøving), Norges idrettshøgskole, leder
Asle Holthe (mat og helse og UHR), Høgskulen på Vestlandet/UHR lærerutdanning arbeidsutvalget
Catrine Lie (lektor i kunst og håndverk), Flåtestad ungdomsskole, Oppegård kommune, nå Nordre Follo
Jostein Sandven (design, kunst og håndverk), Universitetet i Sørøst-Norge
Ingeborg Lunde Vestad (musikk), Høgskolen i Innlandet
Ingvild M. Birkeland (drama og teater), Universitetet i Sørøst-Norge, sekretær

1.2 Mandat

Regjeringen vil gjennom denne utredningen bidra til å realisere målsetningene i forskrifter for grunnskolelærerutdanning og i overordnet del av læreplanverket som gjelder estetiske perspektiver. Utvalget bes om:

- Å kartlegge hvordan det arbeides med estetiske læreprosesser i grunnskolelærerutdanningene i dag

¹ Funksjonstiden ble på grunn av koronasituasjonen utvidet til utgangen av juni.

- Identifisere og eventuelt bidra til å videreutvikle gode arbeidsmåter
- Bidra til å spre relevante erfaringer og kompetanse lærerutdanningsmiljøene imellom

Ifølge Kunnskapsdepartementet skal utredningen ses i sammenheng med pågående prosesser for å styrke kvalitet i grunnskolelærerutdanningene. Utvalget bes om å involvere praksisfeltet og kunnskap fra praksisfeltet på den måten de finner det hensiktsmessig. Det vektlegges at funnene eller materialet som presenteres og utvalgets anbefalinger bør kunne overføres til andre lærerutdanninger.

1.3 Utvalgets forståelse av mandatet

Utvalget forstår det slik at det skal kartlegge hvordan det arbeides med estetiske læringsprosesser i grunnskolelærerutdanningene og gjennom denne kartleggingen identifisere og/eller bidra til å videreutvikle gode arbeidsmåter innen estetiske læringsprosesser. Utvalget tolker formuleringen om bidrag til videreutvikling slik at det gjelder på et overordnet, strategisk nivå. Vi går derfor ikke inn med anbefalinger på detaljert praktisk nivå. Med dette er bidraget til videreutvikling særlig knyttet til strukturer og rammer. Siste del av mandatet angår spredning av relevante erfaringer og kompetanse til og mellom lærerutdanningsinstitusjonene. Det siste forstår utvalget kan gjøres som en del av utvalgets arbeidsprosess og som et resultat av denne. Det vil si at utvalgets kontakt med lærerutdanningsinstitusjonene både gjennom møter, spørreundersøkelse og denne rapporten, er en del av spredningen av relevante erfaringer.

I mandatet fremheves at universiteter og høyskoler må ha redskaper for å arbeide med estetiske læringsprosesser på en slik måte at lærerstudentene kan oppnå det utbyttet som er forventet i forskrifter og retningslinjer for grunnskolelærerutdanningene. Utvalget anser at planverkene, både forskrifter og nasjonale retningslinjer, i seg selv er viktige verktøy i arbeidet med estetiske læringsprosesser. Utvalget vil derfor også se på disse. Utvalget har registrert at både betegnelsen *estetiske læreprosesser* og betegnelsen *estetiske læringsprosesser* brukes, lang på vei som synonymer. I forskriftene til grunnskolelærerutdanningene § 2, benyttes begrepet estetiske læringsprosesser². Utvalget velger derfor å bruke begrepet estetiske læringsprosesser i rapporten.

1.4 Utvalgets framgangsmåte

Utvalget har i arbeidet vekslet mellom ulike arbeidsformer. I og med at dette arbeidet har sin bakgrunn i regjeringens ønske om å realisere målsetningene i forskrifter for grunnskolelærerutdanningene² og overordnet del av læreplanverket³ som gjelder estetiske

² Kunnskapsdepartementet: Forskrift om rammeplan for grunnskolelærerutdanning for trinn 1-7, Forskrift om rammeplan for grunnskolelærerutdanning for trinn 5-10, Forskrift om rammeplan for samisk grunnskolelærerutdanning for trinn 1-7 og Forskrift om rammeplan for de samiske grunnskolelærerutdanning for trinn 5-10.

³ Kunnskapsdepartementet (2017). *Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen.*

perspektiver, har utvalget valgt å gjøre en kartlegging av beskrivelser av estetiske læringsprosesser og dimensjoner i relevante forskrifter og retningslinjer. Dette er gjort for å se hvilke føringer som ligger i disse dokumentene og om føringene er eksplisitt eller implisitt beskrevet, eventuelt om føringer mangler.

For å få innsikt i lærerutdanningsinstitusjonenes konkrete arbeid med estetiske læringsprosesser har det vært gjennomført en innledende kartlegging gjennom en uformell spørreundersøkelse sendt til alle institusjonene som gir grunnskolelærerutdanning og var representert i UHR-Lærerutdanning per 1. mai 2019. Alle 13 institusjonene svarte. Videre ba utvalget om å få møte seks av institusjonene for å få et nærmere innblikk i deres arbeid. Det ga også institusjonene mulighet til å utdype svarene fra spørreundersøkelsen.

I avslutningsfasen ble utkast til rapport sendt til UHR-LUs Fagorgan for grunnskolelærerutdanningene som utvalget skulle møte. Møtet ble avlyst som følge av korona-situasjonen, men representantene fikk anledning til å sende inn skriftlige kommentarer til rapporten. Det kom i den forbindelse to innspill.⁴

1.4.1 Dokumenter

Sentrale offentlige grunnlagsdokumenter som offentlige utredninger, stortingsmeldinger, forskrifter til rammeplaner, nasjonale retningslinjer for grunnskolelærerutdanningene, programplaner for grunnskolelærerutdanningene er kartlagt med tanke på estetiske læringsprosesser og dimensjoner. Dessuten er en del interne dokumenter som planer for undervisning og andre opplegg for kurs og tiltak som institusjonene har formidlet gjennomgått.

Utredninger, meldinger og innstillinger til Stortinget og strategidokument

Ovenfornevnte offentlige dokumenter som kan betegnes som ideologiske planer⁵ er kartlagt. Disse dokumentene redegjør for aktuelle saker som regjeringen vil ha drøftet med Stortinget eller er strategier for videre arbeid.⁶ Dokumentene er gjerne forløpere til endringer i lover og forskrifter. Dokumentene nevnes her kronologisk:

St. meld. nr. 31 (2007-2008). *Kvalitet i skolen*. Kunnskapsdepartementet.

NOU 2014: 7. (2014). *Elevenes læring i fremtidens skole. Et kunnskapsgrunnlag*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.

Kunnskapsdepartementet (2014). *Lærerløftet – På lag for kunnskapsskolen*.

⁴ Kommentarene dreier seg om støtte til utvalgets arbeid, ønsker om konkretisering av arbeidsmåter, ønske om obligatorisk undervisning og økonomiske rammebetingelser. Innspillene er innarbeidet i rapporten.

⁵ Goodlad, J. I. (1979). *Curriculum inquiry: The study of curriculum practice*.

⁶ Utvalget er kjent med rapporten til Advisory Panel for Teacher Education. Utvalget kan ikke se at de tar opp utfordringer rundt estetiske læringsprosesser: Advisory Panel for Teacher Education, APT (2020) *Transforming Norwegian Teacher Education: The Final Report for the International Advisory Panel for Primary and Lower Secondary Teacher Education*. Oslo, NOKUT, Rapport 3 -2020

NOU 2015: 8. (2015). *Fremtidens skole - Fornyelse av fag og kompetanser*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.

Meld. St. 28 (2015-2016). *Fag – Fordypning – Forståelse - En fornyelse av Kunnskapsløftet*. Kunnskapsdepartementet.

Innst. 19 S (2016–2017). *Innstilling til Stortinget fra kirke-, utdannings- og forskningskomiteen Meld. St. 28 (2015–2016) Fag – Fordypning – Forståelse. En fornyelse av Kunnskapsløftet*.

Meld. St.16 (2016 – 2017). *Kultur for kvalitet i høyere utdanning*. Kunnskapsdepartementet.

Meld. St. 21 (2016-2017). *Lærelyst – tidlig innsats og kvalitet i skolen*. Kunnskapsdepartementet.

Kunnskapsdepartementet (2017). *Lærerutdanning 2025. Nasjonal strategi for kvalitet og samarbeid i lærerutdanningene*

Kunnskapsdepartementet (2019). *Skaperglede, engasjement og utforskertrang. Praktisk og estetisk innhold i barnehage, skole og lærerutdanning. Strategi*. Oslo.

Forskrifter, nasjonale retningslinjer og program-/studieplaner for grunnskolelærerutdanningene

Aktuelle lover og forskrifter for både grunnskolelærerutdanningene og grunnopplæringen er kartlagt med tanke på estetiske læringsprosesser og dimensjoner. Forskrifter er formelle planer⁷ da de beskriver rettigheter og plikter, i dette tilfellet i grunnskolelærerutdanningene og grunnopplæringen. Nasjonale retningslinjer for grunnskolelærerutdanningene tilhører også denne kategorien da det gis tydelige føringer i forskrifter om rammeplaner for grunnskolelærerutdanningene. I § 4 presiseres det at det skal utarbeides nasjonale retningslinjer for grunnskolelærerutdanningene og at disse skal være førende for institusjonenes arbeid med grunnskolelærerutdanningene. Det gis også tydelige føringer for at institusjonenes styrer med utgangspunkt i rammeplanene skal fastsette programplaner for grunnskolelærerutdanningene og at disse blant annet skal beskrive hvordan arbeid med tverrfaglige temaer ivaretas i oppbyggingen av programmet.

Følgende lover, forskrifter, nasjonale retningslinjer og programplaner for grunnskolelærerutdanningene er kartlagt.

Forskrifter:

Kunnskapsdepartementet (2016). *Forskrift om rammeplan for grunnskolelærerutdanning for trinn 1-7*.

Kunnskapsdepartementet (2016). *Forskrift om rammeplan for grunnskolelærerutdanning for trinn 5-10*.

Kunnskapsdepartementet (2016). *Forskrift om rammeplan for samisk grunnskolelærerutdanning for trinn 1-7*.

⁷ Goodlad, J. I. (1979). *Curriculum inquiry: The study of curriculum practice*.

Kunnskapsdepartementet (2016). *Forskrift om rammeplan for samisk grunnskolelærerutdanning for trinn 5-10.*

Nasjonale retningslinjer:

Nasjonalt råd for lærerutdanning (2016). *Nasjonale retningslinjer for grunnskolelærerutdanning trinn 1 – 7.*

Nasjonalt råd for lærerutdanning (2016). *Nasjonale retningslinjer for grunnskolelærerutdanning trinn 5 – 10.*

Nasjonalt råd for lærerutdanning (2017). *Nasjonale retningslinjer for samisk grunnskolelærerutdanning trinn 1-7. Generell del.*

Nasjonalt råd for lærerutdanning (2017). *Nasjonale retningslinjer for samisk grunnskolelærerutdanning trinn 5-10. Generell del.*

Nasjonalt råd for lærerutdanning (2017). *Nasjonale retningslinjer for samisk grunnskolelærerutdanning trinn 1-7 og 5-10. Samisk 1 og 2.*

Nasjonalt råd for lærerutdanning (2017). *Nasjonale retningslinjer for samisk grunnskolelærerutdanning trinn 1-7 og 5-10. Duodji/doudje/duedtie.*

Program-/studieplaner⁸ som ligger tilgjengelige på institusjonenes nettsider.

Lov, forskrifter og planer for grunnskolen

Kunnskapsdepartementet viste i mandatet til *Overordnet del – verdier og prinsipper*. I og med at læreplaner i fag i grunnopplæringen ble ferdigstilt underveis i utvalgets arbeidsprosess (november 2019) har utvalget også valgt å se etter estetiske læringsprosesser og dimensjoner i grunnskolens obligatoriske fag. Følgende lover og forskrifter for grunnskolen er kartlagt:

Opplæringslova (1998) *Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa.*

Opplæringslova (2006) *Forskrift til opplæringslova.*

Kunnskapsdepartementet (2017). *Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen.*

Utdanningsdirektoratet (2019). *Læreplaner i Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020 (LK20 og LK20S)*

1.4.2 Spørreundersøkelse

Ut fra rammene for oppdraget valgte utvalget to tilnæringer for å kartlegge hvordan det arbeides med estetiske læringsprosesser i grunnskolelærerutdanningene; en uformell spørreundersøkelse og samtaler. Alle institusjonene som gir grunnskolelærerutdanning fikk tilsendt en e-post med spørsmål om arbeid knyttet til estetiske læringsprosesser. Det er 13 institusjoner som gir grunnskolelærerutdanning og alle besvarte henvendelsen.

⁸ Universitets- og høyskoleloven bruker betegnelsen *studieplan*, mens forskriftene for grunnskolelærerutdanningene bruker betegnelsen *programplan*.

Hovedspørsmålet i undersøkelsen var: *Hvordan sikrer dere at alle studenter får opplæring i estetiske læringsprosesser?* Videre stilte vi noen spørsmål som kunne være til hjelp for å konkretisere svarene:

- *Inngår estetiske læreprosesser i emneplaner?*
- *Hvordan kommer det fram i årsplaner, semesterplaner el.l?*
- *Hvordan organiseres undervisningen:*
 - *Gjøres det i fagene?*
 - *Utenom fagene?*
 - *Som profesjonsdager?*
 - *Knyttet til praksis?*
 - *Som «happenings» - en/to dager?*
 - *Er det ett fag eller fagmiljø som har regien?*
 - *Ildsjeler eller del av organisasjonen?*
- *Har dere litteratur knyttet til emnet?*
- *Vurdering?*
- *Har dere forskergrupper ved institusjonen som eksplisitt eller implisitt knytter seg til arbeid med estetiske læringsprosesser?*

Institusjonene ble oppfordret til å komme med eksempler eller utdypinger: *Hvis dere har eksempel(er) på opplegg som dere vil beskrive/utdype og dele med oss, setter utvalget pris på dette.*

Det var stor variasjon i svarene. Noen svarte svært kortfattet og/eller punktvis på spørsmålene, mens andre var mer utfyllende og la ved eksempler. Noen institusjoner ble senere kontaktet der utvalget var i tvil om det innsendte materialet ble forstått riktig.

1.4.3 Møter og samtaler

Etter å ha fått svar på den uformelle spørreundersøkelsen valgte utvalget ut noen institusjoner som ble forespurt om utdypende samtaler. Det har vært gjennomført 3 institusjonsbesøk med representanter fra vertsinstitusjonens campuser. Det ble i tillegg gjennomført to møter på Skype. I alt ble det gjennomført samtaler med representanter fra 5 institusjoner og 7 campuser. Institusjonene utvalget ønsket å snakke med er av ulik størrelse, noen med en campus og noen med flere og noen som relativt nylig var slått sammen. En institusjon var privat og resten var offentlige.

1. møte, 25. og 26. mars 2019:

Universitetet i Sørøst-Norge (USN) – Notodden med representanter fra campus Notodden og campus Bakkenteigen.

2. møte, 18. og 19. juni 2019:

OsloMet – storbyuniversitetet (OsloMet) med representanter fra egen campus.

NLA Høgskolen (NLA) med representanter fra henholdsvis Bergen og Oslo (gjennomført via Skype).

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU) med representanter fra campus i Trondheim (gjennomført via Skype).

3. møte, 11. og 12. september 2019:

Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet (UiT) avdeling Alta og avdeling Tromsø.

Samisk Høgskole med representanter fra Kautokeino.

Møtene med institusjonene ga mulighet til å utdype svarene fra spørreundersøkelsen. I forkant var institusjonene også invitert til å presentere sitt arbeid med estetiske læringsprosesser. Utvalget la vekt på å få innblikk i hvordan arbeid med estetiske læringsprosesser var operasjonalisert på ulike nivåer i de respektive institusjonenes utdanningsprogram. Utvalget la videre vekt på å kartlegge hvordan arbeidet er organisert, dets innhold og arbeidsmåter, motivasjon for arbeidet, hvem som bidro og i hvilken grad temaet er forankret i enkeltfag og/eller er tverrfaglig, i tillegg til eventuell praksisforankring. Gjennom denne måten å arbeide på fikk utvalget svært mye og rik informasjon, men i og med at utvalgets mandat var begrenset i omfang, er det sannsynlig at det likevel er sider ved institusjonenes arbeid med estetiske læringsprosesser som ikke er kommet fram, og alle sider ved arbeidet er ikke tilstrekkelig belyst. Rapporten viser likevel de store trekkene ved dagens arbeid med estetiske læringsprosesser og peker på viktige potensialer for videreutvikling.

Som ved all kartlegging, særlig der den er basert på muntlig kommunikasjon, er det fare for misforståelser og feiltolkninger. Diskusjon av innhentet informasjon i utvalget har bidratt til å sikre validitet. Der det har vært tvil har institusjonene blitt kontaktet på nytt.

I møte med utvalget ble institusjonene gitt mulighet til å velge presentasjonsform og innhold. Institusjonene stod også fritt i å velge hvem som skulle møte utvalget, men alle ble invitert til å ta med en studentrepresentant. Ingen av institusjonene valgte dette. Alle institusjonene møtte med ledere som visedekan og programledere og flere institusjoner møtte også med faglærere. Under vises en skjematisk oversikt over ledelsesfunksjon og fagtilhørighet i tilknytning til lærested.

Tabell 1.1 Institusjon, ledelsesfunksjon og fagtilknytning.

Institusjon	Ledelsesfunksjon	Samlet antall	Fagtilhørighet	Personlig frammøte	Skypemøte
USN	2 visedekan og programleder	5	2 Drama 1 K&H	X	
OsloMet	1 programleder	5	2 Norsk 1 Pedagogikk 1 Naturfag	X	
NLA Bergen/Oslo	2 programledere	4	2 Drama		X
NTNU	1 programleder	4	1 Drama (stipendat) 2-3 ped		X
UIT Alta	1 programleder	4	1 Norsk 1 Engelsk 1 Naturfag	X	
UiT Tromsø	1 programleder	1		X	
Samisk høgskole	1 programleder	2	Duodji Samisk	X	

Følgende institusjoner har sendt inn kun skriftlig materiale: Høgskolen i Innlandet (INN), Høgskolen i Østfold (HiØ), Høgskulen i Volda (HVO), Høgskulen på Vestlandet (HVL), Nord universitet (Nord), Universitetet i Agder (UiA) og Universitetet i Stavanger (UiS).

1.4.4 Møter i utvalget

Utvalget har hatt seks møter og i tillegg har det vært arbeid mellom møtene.

Leder og sekretær hadde møte med Kunnskapsdepartementet 27. september 2020, hvor vi la fram utvalgets arbeid så langt og tanker for videre prosess.

1.5 Kontekstualisering, forståelsesgrunnlag og tilnærming

1.5.1 Kontekstualisering

Denne kartleggingen av hvordan lærerutdanningene arbeider med estetiske læringsprosesser er en del av regjeringens arbeid for å styrke kvaliteten i grunnskolelærerutdanningene. Kartleggingen gir innsikter som kan bidra til å realisere målsetningene i forskrifter for grunnskolelærerutdanningene, i Overordnet del av læreplanverket for grunnskolen og i læreplaner for fagene. Mandatet må ses i sammenheng med strategien *Skaperglede, engasjement og utforskertrang*.⁹

⁹ Kunnskapsdepartementet (2019). Skaperglede, engasjement og utforskertrang. Praktisk og estetisk innhold i barnehage, skole og lærerutdanning. Strategi. Side 5.

Tidligere kartlegginger, rapporter og forskning har også tatt for seg kunst og kultur i grunnopplæringen og de estetiske fagene i lærerutdanning. Sentralt i forbindelse med estetiske læringsprosesser¹⁰ er følgende tre dokumenter: *Det muliges kunst: Råd til kulturministeren og kunnskapsministeren* fra 2014¹¹, *Arts and cultural education in Norway* fra 2012¹² og *Praktiske og estetiske fag og lærerutdanning* fra 2011¹³.

De to førstnevnte rapportene fokuserer på kunst og kultur i grunnopplæringen. Ekspertgruppa bak *Det muliges kunst* legger til grunn at “det norske samfunnet har forpliktet seg, med FNs barnekonvensjon, til å gi alle barn og unge rett til opplæring og til fullt ut å delta i kulturelle og kunstneriske aktiviteter”. Et av rådene som gis til kunnskaps- og kulturministeren er at “alle studenter i grunnskolelærerutdanningene må bli kjent med hvordan de kan arbeide med estetiske læreprosesser i alle fag, og hvilke muligheter som gis med Den kulturelle skolesekken og kulturskolen (DKS). Rådet bygger blant annet på at estetiske læringsprosesser, forstått som å ta i bruk alle sanser i skapende arbeid, kan bidra til god læring både i kunstfagene og i andre fag. Gjennom møter med de estetiske fagområdene kan elevene uttrykke seg, oppleve og få innsikt og utvikle kreative ferdigheter. I tillegg til anbefalinger knyttet til timetall, lærerkompetanse, rom og utstyr, oppfordrer ekspertgruppa til at “det beskrives tydeligere enn i dag hvordan estetiske læreprosesser inngår i alle skolens fag, i samsvar med prinsipper for opplæringen og generell del av læreplanverket.”

Rapporten *Arts and cultural education in Norway* formidler at kreative og estetiske læringsprosesser, kunst og kultur oppfattes som viktig både blant foreldre og ansatte i skoler og barnehager, men at de som underviser mangler kreativ kompetanse og at en trenger rektorer som tror på verdien av kunst og kreativitet i læringsprosesser.

Rapporten *Praktiske og estetiske fag og lærerutdanning* omhandler lærerutdanningene og uttrykker bekymring for at de praktiske og estetiske fagmiljøene, og dermed også sentral fagkompetanse knyttet til estetiske læringsprosesser, vil reduseres kraftig og i noen tilfeller raderes bort som følge av de nye grunnskolelærerutdanningene som kom i 2010¹⁴.

Arbeidsgruppa¹⁵ framhever videre 1) estetiske læringsprosesser som en mulig søyle i PEL-fagets treårige løp, videre knyttet til praksis og til utvikling av lærerprofesjonen, og foreslår 2) en tverrfaglig studieenhet i for eksempel “estetiske læreprosesser og kreative arbeidsmåter”, 3) at praktiske og estetiske læringsprosesser knyttes til forsknings- og utviklingsoppgaver og understreker betydningen av 4) praktiske og estetiske læringsprosesser som bro mellom “læreplanens verdimessige og dannelsmessige grunnlag og det konkrete læringsmiljø og generelle og spesifikke kompetansemål”. Som et konkret forslag til tiltak løfter de fram som første punkt å “Inkludere kunnskap om estetiske

¹⁰ Utvalget er kjent med Aadland, E. K. et al. (2017). *Styrking av de praktiske og estetiske fagene i lærerutdanningene*. Denne rapporten tar ikke spesielt opp estetiske læringsprosesser.

¹¹ Birkeland, E., S. et al. (2014). *Det muliges kunst - Råd til kulturministeren og kunnskapsministeren*. Side 11, 56, 23 og 72.

¹² Bamford, A. (2012). *Arts and Cultural Education in Norway 2010/2011*.

¹³ Espeland, M. et al. (2011). *Praktiske og estetiske fag og lærerutdanning*.

¹⁴ Kunnskapsdepartementet (2010). *Nasjonale retningslinjer for grunnskolelærerutdanningen 1. – 7. trinn*.

Kunnskapsdepartementet (2010). *Nasjonale retningslinjer for grunnskolelærerutdanningen 5. – 10. trinn*.

¹⁵ Espeland, M. et al. (2011). *Praktiske og estetiske fag og lærerutdanning*. Side 36, 37, 45 og 82.

læreprosesser og om samarbeid mellom kulturskole, grunnskole, SFO og Den kulturelle skolesekken i skolelederutdanningene”.

Mandatet for dette utvalgets kartlegging av lærerutdanningsinstitusjonenes arbeid har et smalere fokus enn de ovennevnte rapportene, og skal altså kartlegge lærerutdanningsinstitusjonenes arbeid med estetiske læringsprosesser nå som 5-årig grunnskolelærerutdanning har kommet i gang¹⁶. Samtidig representerer utvalgets sammensetning en bredere fagtilknytning innenfor de praktiske og estetiske fagene enn de nevnte rapportene i den forstand at både kroppsøving og mat og helse er representert, i tillegg til drama, kunst og håndverk og musikk.

Som nevnt i tidligere avsnitt er rapporten basert på møter med lærerutdanningsinstitusjonene og innsendt materiale. Utvalget har gitt institusjonenes stemmer stor plass. Dette med tanke på hvordan institusjonene selv direkte og indirekte innsirkler og beskriver estetiske læringsprosesser og hvilke fag som vises fram i presentasjonene. Dette sier noe om hvilke fag og fagområder som i dag involveres.

1.5.2 En bred forståelse

Innledning

For å få fram både bredde, mangfold og spisskompetanse i institusjonenes arbeid, har utvalget lagt til grunn en bred og mangfoldig forståelse av estetiske læringsprosesser. Dette grunnlaget oppsummeres kort i det følgende, og er ikke ment som en uttømmende beskrivelse hverken av estetiske læringsprosesser eller tilknyttede begreper.

Begrepet *estetiske læringsprosesser* ble ifølge Illeris¹⁷ tatt i bruk i Skandinavia tidlig på 1990-tallet¹⁸ og har hatt stor betydning i Skandinavisk lærerutdanning. Det dreier seg om prosesser hvor det eksperimenterende, sansebaserte og symbolske vektlegges. Det kan synes som om det er bred enighet om at estetiske læringsprosesser er sammensatte prosesser som ikke gir entydige svar¹⁹, og at de kan sies å representere et utvidet kunnskapssyn hvor relasjonelle, emosjonelle, kognitive, praktiske, skapende, sanselige og refleksive momenter aktiviseres på en gang.

Begrepets betydning kommer blant annet av, ifølge Illeris, at det er tuftet på et konsistent kunnskaps- og teorigrunnlag knyttet til læring og har videre bidratt til forståelsen av en estetisk dimensjon i alle skolefag. I det estetiske som læringsteori får det lærings- og kunnskapsorienterte, sammen med kritisk utdanningsteori, en sentral rolle, uten at forbindelsen kuttet hverken til filosofien eller kunstfeltet. Samtidig peker Illeris på at kritikk og stadige fornyelser av det epistemologiske grunnlaget er nødvendig for å tilpasse det

¹⁶ Da utvalget startet arbeidet i mars 2019 var institusjonene inne i sitt andre år etter innføringen av 5-årig grunnskolelærerutdanning.

¹⁷ Illeris, H. (2012). *Aesthetic learning processes for the 21. century: epistemology, didactics, performanc.* (s.17)

¹⁸ Høhr, H. og Pedersen, K. (1996). *Perspektiver på æstetiske læreprosesser.*

¹⁹ Se for eksempel NOU 2015: 8 s. 25. Her påpekes at de estetiske fagene bidrar til en annen type forståelse enn vitenskapelig orienterte fag og gir rom for å utforske og eksperimentere uten at målet er å komme fram til riktig svar.

didaktiske arbeidet med estetiske læringsprosesser til et samfunn og utdanningsfelt i stadig endring.²⁰

Det estetiske

Begrepet om det estetiske er mangetydig. Opp gjennom historien har filosofien tilbudt flere forståelser og diskusjoner av det estetiske. At det handler om *aisthesis* – å erkjenne gjennom sansene – er sentralt. Andre forståelser er knyttet til begreper om skjønnhet, godhet og sannhet, og også smak og “interesseløst behag”.²¹ Videre handler det estetiske om erfaringer som berører, utfordrer og transformerer. Forholdet mellom den som opplever og det som oppleves, mellom form og innhold, og mellom kunst, natur og hverdagsliv er andre sentrale diskusjoner. I forbindelse med estetiske læringsprosesser synes det i tillegg viktig å framheve sammenhengen mellom å bli grepet og å begripe: ved å (la seg) gripe, begriper man.²²

I dag brukes begrepet om det estetiske og om estetisk opplevelse og erfaring på mange områder og om en rekke fenomener: Det brukes om barnets symbollek med roller og materialer, spedbarnets glidende vokaluttrykk i “samtale” og musikalsk samhandling med sine foreldre (*motherese/parentese*)²³; om opplevelsen av en basketballs perfekte kurve mot kurven i sluttsekundene av en kamp; om opplevelsen av et komplisert mattestykke som regnes ut og “går opp”; om å eksperimentere. Det brukes til å uttrykke hvem en er gjennom estetiske virkemidler knyttet til klesstil, musikksmak og måter å snakke på. Det kan dreie seg om å bruke musikk, dramatiske uttrykk, bilder, bevegelser og tekst til å speile, forstå og uttrykke egne følelser, om opplevelser når en leser en bok, ser et skuespill, opplever et kunstverk eller hører musikk. Det kan også dreie seg om å kjenne på godt utført håndverk, om å utforske form og opplevelsen av å kunne kommunisere gjennom form- og å skape. Det kan dreie seg om de eksistensielle erfaringene - til de mer hverdagslige. Sist, men ikke minst kan det estetiske knyttes eksplisitt til emosjonell og sosial kompetanse og til å forstå seg selv, andre og verden.²⁴ Denne oppramsingen illustrerer noe av bredden i bruken av begrepet om det estetiske, og understreker viktigheten av at lærerutdanningene bidrar til å utdanne lærere med innsikt i og erfaring med estetiske læringsprosesser.²⁵

Estetisk dimensjon

Innenfor utdanningsfeltet brukes begrepet *estetisk dimensjon*.²⁶ Blant annet i Læreplanverket for grunnskolen (L97) ble det slått fast at alle fag skal inneholde en estetisk dimensjon, noe

²⁰ Illeris, H. (2012). “Aesthetic learning processes for the 21. century: epistemology, didactics, performance”

²¹ Bale, K. (2009). *Estetikk. En innføring*.

Halvorsen, E.M. (2017). *Kulturarven i skolen*.

²² Kjerschow, P. C. (2000). *Før språket. Musikkfilosofiske essays*.

²³ Malloch, S. & Trevarthen, C. (2009). *Communicative Musicality. Exploring the Basis of Human Companionship*.

Vist, T. & Holdhus, K. (2018). *Does this Work [of Art] Invite me into [Intersubjective] Dialogue? Discussing Relational Aesthetics in Music Education*.

²⁴ Kunnskapsdepartementet (2017). *Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen*

NOU 2014: 7. (2014). *Elevenes læring i fremtidens skole. Et kunnskapsgrunnlag*.

NOU 2015: 8. (2015). *Fremtidens skole - Fornyelse av fag og kompetanser*.

²⁵ Dette er understreket og framhevet med klare råd i de tre tidligere nevnte rapportene som utvalget legger til grunn: Bamford, A. (2012), Espeland, M. et.al. (2011), Birkeland, E. (2014)

²⁶ Austrang, B. D. og Sørensen, M. C. (2019). *Æstetiske læreprosesser. Nogle teoretiske utgangspunkter*

som utdypes slik: “I læreplanane for faga vil det seie at ein legg vekt på skapande verksemd og refleksjon, opplevingar og uttrykk og det å ha ei medviten haldning til kunst og estetikk.”²⁷ Dette er videreført i ny Overordnet del (LK20)²⁸ gjennom vektlegging av at “[elevene] skal lære og utvikle seg gjennom sansning og tenkning, estetiske uttrykksformer og praktiske aktiviteter”, vektlegging av betydningen av møter med ulike kulturuttrykk og vektlegging av elevenes danning gjennom fysisk og estetisk utfoldelse. Men, som det beskrives i rapporten *Praktiske og estetiske fag i lærerutdanning*²⁹ i forbindelse med generell del av LK/KO06, er estetiske dimensjoner i skolefagene mindre tydelig beskrevet i LK/06 enn i L97. Utvalget registrerer at begreper som skaperglede, utforskertrang og kreativitet står sentralt i LK20.

Det tverrfaglige og flerfaglige aspektet er mer framtrødende i noen forståelser av estetiske dimensjoner enn i andre, og også en generell innstilling til sanselig erfaring som like verdifull som kognitiv erfaring. De siste tiårs skoleforskning har vektlagt betydningen av kroppslig læring i kombinasjon med individets relasjonar med andre eller noe annet. Særleg er begrepet bevegelsesglede relevant i vår sammenheng. Dette er også dimensjoner ved det estetiske og estetiske læringsprosesser som kan ha tverrfaglige og flerfaglige implikasjoner.

Estetiske fag

Det estetiske innholdet i utdanningssystemet har først og fremst vært knyttet til det som omtales som estetiske fag/kunsthøgskule eller praktiske og estetiske fag. Estetiske perspektiver og innhold knyttes også til et generelt og overordnet idégrunnlag og generelle prinsipp. Tradisjonelt i utdanningssystemet har *estetiske fag* eller kunsthøgskule vært fag som har det estetiske som et bærende prinsipp og del av fagets konstitusjon som kunst og håndverk, forming, musikk, drama og dans.³⁰ Dette er fag som har en kunstfaglig tilknytning. Flere fag, for eksempel norsk, har en sterk estetisk dimensjon, og med sin tilknytning til litteratur og diktning, regnes også norsk, av mange, som et estetisk fag. Disse fagene tilbyr uttrykksformer, arbeidsmåter og virkemidler som kan brukast som metoder og arbeidsmåter i andre fag. I læreplanverket for grunnsopplæring (LK20) og for eksempel Regjeringens strategidokument³¹ brukast nå formuleringane praktiske og estetiske fag. Begrepet ser nå ut til å vere det dominerende i offentlege dokumenter.³² Blant de praktiske og estetiske fagene regnes også kroppspøving og mat og helse. Begge fag løfter fram den estetiske dimensjon, for eksempel gjennom dans, bevegelsesglede og lek i kroppspøving og gjennom de sanselige aspektene i mat og helse.

Halvorsen, E.M. (2017). *Kulturarven i skolen*.

Hohr, H. (2015). *Kunst og estetisk oppdragelse*.

²⁷ Eksplicit omtalt i læreplanverket for den 10-årige grunnskolen L97 i avsnittet «Skapande evner og kreativitet»: «Den estetiske dimensjonen i læreplanane for faga vil seie at ein legg vekt på...», samt referert i St. meld. nr. 38 (2002-2003). *Dem kulturelle skulesekken*. Kultur- og kyrkjedepartementet. S. 14.

²⁸ Kunnskapsdepartementet (2017). *Overordnet del – verdier og prinsipp for grunnsopplæring*. S. 6 og 9.

²⁹ Espeland, M. et al. (2011). *Praktiske og estetiske fag og lærerutdanning*.

³⁰ Kunnskapsdepartementet (2007). *Strategiplan. Skapande læring. Strategi for kunst og kultur i opplæring, 2007 – 2010*.

³¹ Kunnskapsdepartementet (2019). *Skaperglede, engasjement og utforskertrang. Praktisk og estetisk innhold i barnehage, skole og lærerutdanning. Strategi*.

³² Borgen, J. S. et al. (2020). *De praktiske og estetiske fagene i skole og lærerutdanning – historisk konseptualisering*.

Lek

I strategien *Skaperglede, engasjement og utforskertrang* har leken en sentral plass og det uttrykkes at det skal satses mer på lek i skolen. Lek knyttes til kreative og skapende evner og ferdigheter. Dette beskrives slik: “Gjennom skapende og engasjerende virksomhet, lek og utforsking, bevegelse og fysisk aktivitet, kunst og kultur utvider vi vår forståelse av oss selv og det samfunnet vi lever i.” (s. 4). Med dette fremheves lekens erkjennelsesmessige dimensjon og knyttes til estetiske læringsprosesser. I fag- og forskningslitteratur beskrives leken som barns egne estetiske og skapende uttrykk, leken settes i sammenheng med det kroppslige og betraktes videre som en vei til erkjennelse og læring³³. Lekforskningen har flere retninger, men særlig relevant for estetiske læringsprosesser er det grunnleggende i at mennesket har en medfødt evne og lyst til å leke.³⁴ Kort sagt er leken en måte for mennesker å ta del i verden og være sammen på, og en vanlig menneskelig aktivitet som finner sted gjennom hele livet³⁵. Læringsresultater, kreative ideer og lignende blir ikke regnet som målet med leken, men blir betraktet som noe som kommer i tillegg – en merverdi. «På denne måten blir leken ansett for å være frivillig, hvor utenforstående, f.eks. lærere, verken kan tillegge den et annet formål eller fastsette hvordan leken skal utspille seg.”³⁶ Det krever med andre ord varsomhet når lek tas i bruk som inngang til læring i praktiske og estetiske fag så vel som i andre fag.

Det kreative

Kreativitet knyttes gjerne til estetiske læringsprosesser. Ulike tradisjoner og vektlegginger kommer til uttrykk når begrepet brukes i offentlige dokumenter, inkludert i læreplaner for grunnskolen.³⁷ I dokumenter knyttet til fagfornyelsen knyttes kreativitet til skapende prosesser og innovasjon.³⁸ Kreativitet som fenomen beskrives gjerne med begreper om divergent tenkning, og kjennetegnes av originalitet, iderikdom, fantasi, forestillingsevne og fleksibilitet³⁹ og knyttes gjerne til kunstens og estetikens domene, og til lek.⁴⁰ En blir imidlertid stadig mer bevisst på at det brukes kombinasjoner av divergent og konvergent tenkning også i skapende arbeid og innovasjon, hvor konvergent tenkning innebærer å trekke logiske slutninger og komme fram til én løsning. Nyere teorier om kreativitet fremhever andre perspektiver. Robert J. Sternberg argumenterer for at intelligens har tre deler: analytisk, kreativ og praktisk.⁴¹ Sternbergs beskrivelser innebærer at en kan trene på slike tankeprosesser, noe som er et viktig poeng i utdanningsammenheng. Innenfor de praktiske og estetiske fagene knyttes kreativitet gjerne til ulike former for improvisasjon⁴²

³³ Guss, F.G. (2014). *Barnekulturens iscenesettelser I Lekens dynamiske verdener* og Guss, F.G. (2017). *Barnekulturens iscenesettelser II. Dramaturgiske spiraler*.

³⁴ Huizinga, J. (1963). *Om kulturens oprindelse i leg*.

³⁵ Karoff, H. S. (2010). *Leg som stemningspraksis..*

³⁶ Smedberg, L. (2018). *Hvis jeg ikke skulle kjørt lek i kroppsøving, så hadde det blitt et utrolig trist fag. En kvalitativ studie om hvordan leken som fenomen kommer til syne i kroppsøvingsfaget i barne- og ungdomsskolen*. Side 28.

³⁷ Halvorsen, E. M. (2017). *Kulturarven i skolen. Felleskultur og elevmangfold*.

³⁸ NOU 2015: 8. (2015). *Fremtidens skole - Fornyelse av fag og kompetanser*. S. 10, 31 og 32.

³⁹ Guilford, J. P. (1967). *The nature of human intelligence*.

⁴⁰ Vygotskij, L. (1995). *Fantasi og kreativitet i barndommen*.

⁴¹ Sternberg, R. J. (2003). *Wisdom, intelligence, and creativity synthesized*.

Sternberg, R. J. (1985). *Beyond IQ: A Triarchic Theory of Intelligence*.

⁴² Se for eksempel Holdhus, K. et al. (2016). *Improvisation in teaching and education—roots and applications*.

og etiske perspektiver på kreativitet er også løftet fram⁴³. Det å arbeide kreativt og å være skapende oppfattes å være sentralt i de estetiske fagenes arbeidsprosesser. Men det er ikke slik at det å være kreativ er synonymt med det å uttrykke seg gjennom estetisk form. Det å arbeide kreativt er ikke avgrenset til de praktiske og estetiske fagene, men de praktiske og estetiske fagmiljøene anses å ha spisskompetanse på kreative arbeidsprosesser og det ligger et stort potensial i disse fagområdenes ulike formuttrykk, arbeidsformer og virkemidler.

Dybdelæring

I lys av den pågående fagfornyelsen er det spesielt interessant å se formuleringen estetiske læringsprosesser i sammenheng med *dybdelæring*.⁴⁴ Dette fordi estetiske læringsprosesser og de praktiske og estetiske fagene framviser et stort potensial for å kombinere dimensjoner av det kognitive, kroppslige, sanselige, motoriske, emosjonelle og sosiale, og med dette til danning av hele mennesket.⁴⁵ Begrepet dybdelæring inkorporerer nettopp et helhetlig syn på læring, som medfører dybdekunnskap framfor overflatekunnskap⁴⁶. Sammenhengen mellom dybdelæring og praktiske og estetiske arbeidsmetoder og erfaringslæring påpekes også i Regjeringens strategidokument⁴⁷. Dette synes også være et godt grunnlag for arbeid med tverrfaglige temaer.

Metodeaspektet

I Regjeringens strategidokument⁴⁸ peker man på at praktisk og estetisk virksomhet i barnehage og skole ikke bare begrenser seg til fag og fagområder, men at det også handler også om «måter å lære og utvikle seg på, og om kultur, språk- og identitetsutvikling, formidling, uttrykksformer og kommunikasjon, opplevelser, bevegelse og sansning» og at dette bidrar til både danning og utdanning (s19). I andre sentrale kilder/dokumenter, både nasjonale og internasjonale som utvalget har lagt til grunn, finner man formuleringer som uttrykker at de estetiske fagene tilbyr arbeidsmåter, metoder og prosesser som kan bidra til læring i andre fag og temaer og/eller til elevenes generelle danning og utvikling.⁴⁹

I mandatet synes *metodeaspektet* ved de estetiske fagene å være sentralt i det man ber utvalget identifisere og eventuelt bidra til å videreutvikle gode arbeidsmåter. I underliggende dokumenter og relevant litteratur finner utvalget en mangfoldig bruk av formuleringer som kan oppfattes å underbygge dette, og som knyttes nettopp til estetiske læringsprosesser og deres betydning for læring generelt: *estetiske arbeidsformer*, estetiske

⁴³ Se for eksempel Lutnæs, E. (2015). *Imagining the unknown - Responsible creativity for a better tomorrow*.

⁴⁴ Utdanningsdirektoratet (2019) definerer dybdelæring som det å gradvis utvikle kunnskap og varig forståelse av begreper, metoder og sammenhenger i fag og mellom fagområder. Det innebærer at vi reflekterer over egen læring og bruker det vi har lært på ulike måter i kjente og ukjente situasjoner, alene eller sammen med andre

⁴⁵ Se for eksempel Østern, T. P. et al. (2019). *Dybdelæring: En flerfaglig, relasjonell og skapende tilnærming*.

⁴⁶ NOU 2015: 8. (2015). *Fremtidens skole - Fornyelse av fag og kompetanser*.

Meld. St. 28 (2015-2016). *Fag – Fordypning – Forståelse - En fornyelse av Kunnskapsløftet*.

⁴⁷ Kunnskapsdepartementet (2019). *Skaperglede, engasjement og utforskertrang. Praktisk og estetisk innhold i barnehage, skole og lærerutdanning. Strategi*.

⁴⁸ Kunnskapsdepartementet (2019). *Skaperglede, engasjement og utforskertrang. Praktisk og estetisk innhold i barnehage, skole og lærerutdanning. Strategi*. Side 5.

⁴⁹ For eksempel UNESCO (2006), Espeland et al. (2011), OECD (2013), Kunnskapsdepartementet (2013) *Forskrift om rammeplan for treårige faglærerutdanninger i praktiske og estetiske fag*.

*arbeidsmåter, estetiske læringsstrategier, estetiske arbeidsmetoder*⁵⁰ Tilsvarende finner vi å arbeide med eller å uttrykke seg og kommunisere gjennom kunstneriske og estetiske uttrykksformer brukt i Meld. St. 28 (2015-2016) *Fag – Fordypning - Forståelse*.⁵¹ I utredningen *Praktiske og estetiske fag og lærerutdanning*, behandles de praktiske og estetiske fagenes metodeaspekt og bidrag til læring i andre fag i eget kapittel, gjennom omtalen av de praktiske og estetiske fagene som «metodefag». Utredningen kommer med råd til KD om flere tiltak knyttet til dette perspektivet.⁵²

Instrumentell bruk

Ulemper ved fokus på måltanking og at de estetiske fagene skal *virke* for å oppnå noe i andre fag, gjør at faren for en *instrumentell* bruk av de estetiske fagene påpekes i flere sammenhenger.⁵³ Overfladiske forståelser og beskrivelser av virkemidler, redskaper, ferdigheter og arbeidsformer kan oppfattes som en dreining i en instrumentell retning, hvor formålet kan synes å være mer rettet mot læring i andre fag og en teknisk en-til-en verdi og ensidig tilfredsstillende av samfunnets nyttekrav. Man kan frykte for at dette kan overskygge den verdien og betydningen den estetiske dimensjonen, som også innebærer øyeblikkets her- og nå-opplevelse og erfaring med kunst og formkultur, kan ha for erkjennelse, danning og mening. På den annen side kan en si at å løfte fram virkemidler, redskaper og estetiske uttrykk bidrar til en form for «profesjonalisering og dermed en anerkjennelse av de estetiske fagenes faglige substans, særegne formspråk, kunnskap, praksis og didaktikk, samt forholdet mellom form og innhold.

1.5.3 Tilnærming

Disse brede beskrivelsene av hva estetiske læringsprosesser kan handle om ligger altså som et grunnlag for utvalgets tolkning av lærerutdanningsinstitusjonenes presentasjoner og innsendte materiale. Vi har samtidig vært åpne for at institusjonenes beskrivelser kan legge til dimensjoner som vi ikke i utgangspunktet har tenkt på. Slik gis lærerutdanningsinstitusjonene mulighet til å bidra til å utvide den samlede forståelsen av estetiske læringsprosesser.

1.6 Strukturell forståelse

Utvalgets arbeid kan med utgangspunkt i Goodlads⁵⁴ dimensjoner deles i tre nivåer. Vår gjennomgang av dokumenter kan særlig sammenlignes med de to øverste nivåene; *ideologiske læreplaner* og *formelle læreplaner*. Meldinger til Stortinget, offentlige utredninger og strategiplaner som ikke er manifestert i forskrifter anser utvalget som ideer

⁵⁰ Brekke, B. og Wilberg, I. (2017). *Frihet, fantasi og utfoldelse. En studie av estetiske arbeidsformer i lærerutdanningene*.

Espeland, M. et al. (2011). *Praktiske og estetiske fag og lærerutdanning*.

⁵¹ Meld. St. 28 (2015-2016). *Fag – Fordypning – Forståelse. En fornyelse av Kunnskapsløftet*. S. 48.

⁵² Espeland, M. et al. (2011). *Praktiske og estetiske fag og lærerutdanning*.

⁵³ Espeland, M. et al. (2011). *Praktiske og estetiske fag og lærerutdanning*.

Halvorsen, E. M. (2017). *Kulturarven i skolen. Felleskultur og elevmangfold*.

Hohr (2019). *Forord. I: Skaperglede, engasjement og utforskertrang*

UNESCO (2006). *Roadmap for Arts Education*.

UNESCO (2017). *Arts Education. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation*

⁵⁴ Goodlad, J. I. (1979). *Curriculum inquiry: The study of curriculum practice*.

eller ideologiske planer. Formelle planer er forskrifter og planer som det er gitt føringer om i forskriftene for grunnskolelærerutdanningene, slik som retningslinjer og programplaner/studieplaner. Informasjonen vi har fått gjennom spørreskjema og samtaler med ansatte på institusjonene vil kunne sammenlignes med Goodlads nivå *oppfattede læreplaner* med et blikk inn i *gjennomførte læreplaner*, i alle fall slik våre informanter forteller. Spørreundersøkelsen og samtalene med institusjonene knyttes særlig til de to siste nivåene.

Figur 1.1 Oversikt med utgangspunkt i Goodlads nivåtenkning.

2. Offentlige dokumenter med føringer for grunnskolelærerutdanningene med hensyn til estetiske læringsprosesser og dimensjoner

2.1 Innledning

I dette kapitlet gjøres en gjennomgang av offentlige dokumenter som er knyttet til lærerutdanning. Disse dokumentene er noe ulike og kan forstås i Goodlads begreper å være ideologiske planer og formelle planer. Stortingsmeldinger, strategiplaner og offentlige utredninger kan sies å være på ideologiplanet. Disse omtales i kapitlene 2.3 og 2.4. Formelle planer er planer som er festet i lover og forskrifter slik som rammeplaner, nasjonale retningslinjer og programplaner. Disse omtales i kapitlene 2.5, 2.6 og 2.7.

2.1.1 Om grunnskolelærerutdanningene

Fra og med opptaket 2017 ble grunnskolelærerutdanningene femårige integrerte og profesjonsrettete masterutdanninger for henholdsvis trinn 1-7 og trinn 5-10. Utdanningene skal være basert på forskning og erfaringskunnskap.

I grunnskolelærerutdanning for trinn 1-7 er følgende fag obligatoriske: pedagogikk og elevkunnskap (60 studiepoeng), norsk (30 studiepoeng) og matematikk (30 studiepoeng). De øvrige fagene i utdanningen kan være fordypning 30 studiepoeng i norsk og/eller matematikk, andre skolefag, et skolerlevant fag, profesjonsrettet pedagogikk eller spesialpedagogikk, etter de rammer forskriften fastsetter.

I grunnskolelærerutdanning for trinn 5-10 er følgende fag obligatorisk: pedagogikk og elevkunnskap (60 studiepoeng). De øvrige fagene i utdanningene kan være skolefag, et skolerlevant fag, profesjonsrettet pedagogikk eller spesialpedagogikk, etter de rammer forskriften fastsetter

2.2 Utvalgets tilnærming til begrepet estetikk i offentlige dokumenter med føringer for grunnskolelærerutdanningene

Med utgangspunkt i avsnittet om *Kontekstualisering, forståelsesgrunnlag og tilnærming* (kapittel 1.5), som inngang til lærerutdanningsinstitusjonenes arbeid i foregående kapittel har utvalget valgt å benytte følgende søkeord:

Emosjon(er)(ell), erkjenne, estetikk, estetisk, kreativ, kunst, kultur, lek/leik, skap(e), oppleve, prosess (læreprosess og læringsprosess) og sans(elig)

Av hensyn til arbeidets omfang, har vi måttet gjøre et utvalg av begreper å søke etter. Vi oppfatter disse begrepene som noen av de viktigste begrepene knyttet til estetiske læringsprosesser i vår sammenheng. Ut fra søkene ble det vurdert om ordene på noen måte kunne knyttes til *estetiske læringsprosesser og dimensjoner*.

2.3 Meldinger til Stortinget

Utvalget har gått gjennom de seneste Meldingene til Stortinget som angår skole og lærerutdanning,⁵⁵ samt Ludvigsenutvalgets utredninger⁵⁶ Meldingene omtaler ikke estetiske læringsprosesser eksplisitt, men det vises for eksempel i *St. meld. nr. 31 (2007 – 2008) Kvalitet i skolen*, s. 53, til en skole som arbeider med å forbedre resultatene i realfag ved å lage flere oppgaver som stimulerer kreativitet og egenaktivitet hos elevene. I samme melding siteres en lærer: *De praktiske estetiske fagene har stor egenverdi, men åpner samtidig for variasjon og nye innganger til arbeidet med de tradisjonelle skolefagene.* (side 29)

De er i noen grad opptatt av og bekymret for de praktiske og estetiske fagenes situasjon i skolen. I *Meld.St.21 (2016 – 2017) Lærelyst – tidlig innsats og kvalitet til skolen* kommer særlig bekymringen for at det er mange lærere som underviser uten fordypning i fagene. I forlengelsen av denne meldingen har Kunnskapsdepartementet *satt av en egen pott til lærere som ønsker videreutdanning i praktiske og estetiske fag* (side 80).

I *Meld.St.28 (2015 – 2016) Fag – Fordypning – Forståelse En fornyelse av Kunnskapsløftet* nevnes at *i et fag som musikk lærer elevene å formidle følelser gjennom estetiske uttrykksformer* (s 29). De praktiske og estetiske fagene, musikk, kunst og håndverk, kroppsøving og mat og helse er omtalt i et felles kapittel i meldingen. Det kommer til uttrykk en bekymring for at opplæringen i de praktiske og estetiske fagene er blitt mer teoretisk etter innføringen av Kunnskapsløftet. I sin innstilling til Stortinget fremmer flertallet i Kirke-, utdannings- og forskningskomiteen følgende forslag til vedtak:

*Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget med en plan for hvordan de praktisk-estetiske fagene i skolen kan styrkes på kort og lang sikt. Planen må også omhandle rekruttering av kvalifiserte lærere til de praktisk-estetiske fagene.*⁵⁷

2.4 Strategiplaner

I Kunnskapsdepartementets strategidokument *Lærerløftet – På lag for kunnskapsskolen*⁵⁸ og *Lærerutdanning 2025. Nasjonal strategi for kvalitet og samarbeid i lærerutdanningene*⁵⁹ er ikke estetiske læringsprosesser omtalt. I Lærerløftet uttrykkes riktignok en bekymring for de praktiske og estetiske fagene i lærerutdanningene, med henvisning til Følgegruppen for

⁵⁵ St. meld. nr. 31 (2007 – 2008). *Kvalitet i skolen*

Meld.St.16 (2016 – 2017). *Kultur for kvalitet i høyere utdanning*

Meld.St.21 (2016 – 2017). *Lærelyst – tidlig innsats og kvalitet til skolen*

Meld.St.28 (2015 – 2016). *Fag – Fordypning – Forståelse En fornyelse av Kunnskapsløftet*

Innst. 19 S (2016–2017). *Innstilling til Stortinget fra kirke-, utdannings- og forskningskomiteen* Meld. St. 28 (2015–2016). *Fag – Fordypning – Forståelse En fornyelse av Kunnskapsløftet*

⁵⁶ NOU 2014: 7 - *Elevenes læring i fremtidens skole. Et kunnskapsgrunnlag.*

NOU 2015: 8 - *Fremtidens skole. Fornyelse av fag og kompetanser.*

⁵⁷ Meld.St.28 (2015 – 2016). *Fag – Fordypning – Forståelse En fornyelse av Kunnskapsløftet* og Innst. 19 S (2016-2017), vedtak 11

⁵⁸ Kunnskapsdepartementet (2014). *Lærerløftet – På lag for kunnskapsskolen*

⁵⁹ Kunnskapsdepartementet (2017). *Lærerutdanning 2025. Nasjonal strategi for kvalitet og samarbeid i lærerutdanningene.*

lærerutdanningsreformen^{60 61}. Kunnskapsdepartementet kom høsten 2019 med strategiplanen *Skaperglede, engasjement og utforskertrang. Praktisk og estetisk innhold i barnehage, skole og lærerutdanning*⁶². Dette strategidokumentet omhandler både lærerutdanning og grunnopplæring.

Bakgrunnen var Stortingets anmodningsvedtak i forbindelse med behandlingen av Mld. St.28 (2015-2016) *Fag - fordypning –Forståelse*⁶³ høsten 2016, hvor man etterlyste en plan for hvordan de praktiske og estetiske fagene skulle styrkes i skolen på kort og lang sikt.

Sammenhengen mellom utdanning av kvalifiserte lærere og operasjonalisering av overordnede planer og gjennomføring av innholdet i grunnopplæringen i skole og barnehage understrekes gjennom tittelen på planen og blant annet mål 3 og 4 i regjeringens strategi.⁶⁴ Her løftes særlig behovet for kompetanseheving blant lærere fram. I tillegg understrekes gjennomgående i strategien satsingen på bruk av praktiske og estetiske arbeidsformer i alle fagene og betydningen av estetiske læringsprosesser, (for eksempel sidene 4, 5, 15, 30, 32 og 33). Når det gjelder den forventede kompetansen, gjelder den altså ikke bare fagkompetanse i estetiske fag, men også kompetanse knyttet til bruk av disse fagenes arbeidsformer, virkemidler og uttrykk. Det vises til forskrifter for grunnskolelærerutdanningene og til de nasjonale retningslinjene: *Rammeplanen stiller krav om at alle kandidater kan bruke varierte undervisningsmetoder og legge til rette for estetiske læringsprosesser*.⁶⁵ I avsnittet *Satsing på estetiske læringsprosesser i lærerutdanningene* vises det både til forskrift og retningslinjer for lærerutdanningene hvor det understrekes at dette er et generelt krav som gjelder alle som tar grunnskolelærerutdanning på masternivå⁶⁶. Strategiplanen viser med dette at man ønsker å signalisere en tydelig sammenheng mellom utdanningspolitiske ideer og grunnopplæringens innhold.

2.5 Estetiske læringsprosesser og dimensjoner i forskriftene for grunnskolelærerutdanningene

I det følgende gjennomgås forskriftene for alle grunnskolelærerutdanningene⁶⁷

⁶⁰ Følgegruppen for lærerutdanningsreformen (2012). *Med god gli i kupert terreng. GLU-reformens andre år*. Rapport nr. 2/2012

⁶¹ Følgegruppen for lærerutdanningsreformen (2014). *Lærerutdanning i endring. Indre utvikling – ytre kontekstuelle og strukturelle hinder*. Rapport nr. 4/2014.

⁶² Kunnskapsdepartementet (2019.) *Skaperglede, engasjement og utforskertrang. Praktisk og estetisk innhold i barnehage, skole og lærerutdanning. Strategi*.

⁶³ Meld.St.28 (2015 – 2016). *Fag – Fordypning – Forståelse En fornyelse av Kunnskapsløftet*.

⁶⁴ Mål 3: Å styrke den praktiske og estetiske kompetansen og profesjonsfelleskapet i barnehagen og skolen.

Mål 4: Å bedre rekrutteringen av lærere med praktisk og estetisk fagkompetanse

⁶⁵ Kunnskapsdepartementet (2019). *Skaperglede, engasjement og utforskertrang. Praktisk og estetisk innhold i barnehage, skole og lærerutdanning. Strategi*. Side 15.

⁶⁶ Kunnskapsdepartementet (2019). *Skaperglede, engasjement og utforskertrang. Praktisk og estetisk innhold i barnehage, skole og lærerutdanning. Strategi*. Side 32

⁶⁷ *Forskrift om rammeplan for grunnskolelærerutdanning for trinn 1-7, Forskrift om rammeplan for grunnskolelærerutdanning for trinn 5-10, Forskrift om rammeplan for samisk grunnskolelærerutdanning for trinn 1-7 og Forskrift om rammeplan for samisk grunnskolelærerutdanning for trinn 5-10.*

I forskriftene til rammeplanene forekommer kun to av søkeordene; estetiske og prosesser. I læringsutbyttebeskrivelsene i § 2 under ferdigheter står at kandidaten:

- *kan skape inkluderende og helsefremmende læringsmiljøer som bidrar til gode faglige, sosiale og estetiske læringsprosesser*

Denne læringsutbyttebeskrivelsen gir tydelig føring på forskriftsnivå for estetiske læringsprosesser i grunnskolelærerutdanningene. Læringsutbyttebeskrivelsen kan imidlertid være noe utfordrende å forstå. Den kan leses slik at inkluderende og helsefremmende læringsmiljøer er en forutsetning for å kunne arbeide med estetiske læringsprosesser. På den annen side ser utvalget det slik at arbeid med estetiske læringsprosesser i stor grad vil kunne bidra til å skape et inkluderende og helsefremmende læringsmiljø. Ut fra hva som ellers sies om estetiske læringsprosesser i relevante dokumenter, for eksempel i regjeringens strategiplan og i overordnet del av læreplanverket for grunnopplæringen del LK 20, kan det se ut som om formuleringen er snudd på hodet.

Det sentrale her er at denne læringsutbyttebeskrivelsen gir føring for hva alle lærerstudenter skal kunne ved avslutningen av sin grunnskolelærerutdanning, men det kan være grunn til å se på selve formuleringen for å gjøre den mer entydig.

2.6 Estetiske læringsprosesser og dimensjoner i nasjonale retningslinjer for grunnskolelærerutdanningene

2.6.1 Tema som skal sikres for alle studenter

I det følgende gjennomgås de nasjonale retningslinjene for alle grunnskolelærerutdanningene. De nasjonale retningslinjene er ifølge forskriftenes § 4. Programplan og nasjonale retningslinjer, førende for institusjonenes arbeid med grunnskolelærerutdanningene.⁶⁸

I de nasjonale retningslinjene beskrives fire temaer som institusjonene skal sikre at er ivaretatt i alle fag (begynneropplæring, tilpasset opplæring, vurdering og grunnleggende ferdigheter) og fem temaer som skal ivaretas i institusjonens programplaner samlet (psykososialt læringsmiljø, medborgerskap og det flerkulturelle samfunnet, samiske forhold og samiske elevers rettigheter⁶⁹, bærekraftig utvikling, og estetiske læringsprosesser.⁷⁰ Estetiske læringsprosesser beskrives slik:

Studenten må oppøve kreativitet, evne til å skape, samhandle, reflektere og kommunisere, ved hjelp av estetiske virkemidler og verktøy. Studenten skal kunne

⁶⁸ Kunnskapsdepartementet: *Forskrift om rammeplan for grunnskolelærerutdanning for trinn 1-7, Forskrift om rammeplan for grunnskolelærerutdanning for trinn 5-10, Forskrift om rammeplan for samisk grunnskolelærerutdanning for trinn 1-7 og Forskrift om rammeplan for de samiske grunnskolelærerutdanning for trinn 5-10.*

⁶⁹I *Nasjonale retningslinjer for samisk grunnskolelærerutdanning* inngår fjernundervisning istedenfor samiske forhold og samiske elevers rettigheter

⁷⁰ Nasjonalt råd for lærerutdanning: *Nasjonale retningslinjer for grunnskolelærerutdanning trinn 1-7, 2016, s. 9-10; Nasjonale retningslinjer for grunnskolelærerutdanning trinn 5-10, 2016, s. 9-10, Nasjonale retningslinjer for samisk grunnskolelærerutdanning trinn 1-7, 2017, s. 7-8 og Nasjonale retningslinjer for samisk grunnskolelærerutdanning trinn 5-10, 2017, s. 7- 8.*

legge til rette for kreativ læring gjennom ulike estetiske uttrykk, formidling og framføringer som er med på å utvikle selvtillit og identitet hos elevene.⁷¹

At estetiske læringsprosesser gis denne posisjonen i de nasjonale retningslinjene legger tydelige føringer for at estetiske læringsprosesser som tema skal ivaretas for samtlige grunnskolelærerstudenter. Ved en forenklet analyse av formuleringene oppfatter utvalget at sentrale mål er at studentene skal arbeide med å oppøve kreativitet, evne til å skape, samhandle, reflektere og kommunisere. Disse målene skal nås ved hjelp av estetiske virkemidler og verktøy. Det samme gjelder målet om å kunne tilrettelegge for kreativ læring gjennom estetiske uttrykk, formidling og framføringer.

Dette kommer vi tilbake til i kapittel 4, i forbindelse med framleggelsen av hvordan estetiske læringsprosesser operasjonaliseres i grunnskolelærerutdanningene, basert på eksemplene som institusjonene har presentert for utvalget.

2.6.2 Estetiske læringsprosesser og dimensjoner i fag

I dette delkapitlet blir det fokusert på hvordan begrepet estetiske læringsprosesser og tilknyttede begreper kommer til syne i beskrivelsen av hvert av fagene i de nasjonale retningslinjene for grunnskolelærerutdanningene, på en slik måte at faget synes å ha rom for estetiske læringsprosesser og estetiske dimensjoner. Vedlegg 1 (side i – xiii), viser det utvalget oppfatter som de viktigste formuleringene som beskriver bruken av og opplæring i estetiske læringsprosesser. Formuleringene danner grunnlaget for den korte oppsummeringen av estetiske læringsprosesser og dimensjoner i innværende delkapittel.

Fagene beskrives alfabetisk både i teksten her og i vedlegget.

Duodji/duodje /duedtie framstår i retningslinjene som et estetisk fag. Dette kommer til uttrykk innledningsvis og i mange av læringsutbyttebeskrivelsene. Duodji/duodje /duedtie er det faget hvor det forekommer flest treff på søkeordene. Mange av læringsutbyttebeskrivelsene er felles for trinnene, men det kommer også fram tydelige forskjeller mellom trinnene. Her brukes estetisk i sammenheng med *læreprosesser*, *læringsprosesser* og *virkemidler*.

Engelsk framstår i stor grad som et kulturfag. Det vises til et variert utvalg av litteratur, både skjønnlitteratur og sakprosa, og andre kulturelle uttrykk. Begrepet *estetisk/estetikk* benyttes ikke i retningslinjene.

Fremmedspråk tilbys kun i grunnskolelærerutdanningene 5-10. Her vektlegges å kunne bruke et nytt språk gjennom opplevelser og utforskning og at kandidaten skal kunne legge til rette for ulike arbeidsmåter som fremmer opplevelser og kreativitet.

Kristendom, religion, livssyn og etikk (KRLE) er et fag som innledningsvis viser til at det bygger på tema og perspektiv fra estetiske fag. Dette kommer også tydelig til uttrykk både i

⁷¹ Kunnskapsdepartementet: *Nasjonale retningslinjer for grunnskolelærerutdanning trinn 1-7*, 2016, s. 10; *Nasjonale retningslinjer for grunnskolelærerutdanning trinn 5-10*, 2016, s. 10, *Nasjonale retningslinjer for samisk grunnskolelærerutdanning trinn 1-7*, 2017, s. 8 og *Nasjonale retningslinjer for samisk grunnskolelærerutdanning trinn 5-10*, 2017, s. 8.

innledningen til KRLE1 og KRLE2 og i læringsutbyttebeskrivelser. Det er flere læringsutbyttebeskrivelser både i KRLE1 og 2 som bruker begrepet *estetisk*. På KRLE2 legges det vekt på *estetiske arbeidsformer*. Det er stort sett identiske beskrivelser for KRLE i grunnskolelærerutdanningene 1 – 7 og 5 – 10.

I **kroppsøving** trinn 1- 7 legges det særlig vekt på at faget har et ansvar for allsidig kroppslig læring og opplevelse. Dette finnes ikke igjen på trinn 5 – 10. Utdanningene har en læringsutbyttebeskrivelse som synes å henspille på estetiske læringsprosesser: *Kandidaten kan utforske egne kroppslige uttrykk og lede og gjennomføre skapende prosesser hvor bevegelseserfaring og refleksjon er sentralt*. I tillegg er dans nevnt i forbindelse med bevegelsesaktivitetene både under kunnskap og ferdighet. Lek er nevnt flere ganger i kroppsøving.

Kunst og håndverk framstår i retningslinjene som et tydelig estetisk fag. Dette kommer til uttrykk innledningsvis og i mange av læringsutbyttebeskrivelsene. Begrepet estetisk brukes i flere sammenhenger; læreprosesser, læringsprosesser og virkemidler. Mange av læringsutbyttebeskrivelsene er felles for trinnene, men det er også tydelige forskjeller mellom trinnene.

Mat og helse er tydelig på at faget er et praktisk og estetisk fag. Dette kommer til uttrykk i læringsutbyttebeskrivelsene, spesielt under Mat og helse 2, men i noe mindre grad i Mat og helse 1. I dette faget brukes begrepet *estetisk erfaring*.

I **matematikk** vektlegges kreativitet både under *Faget i utdanninga* og i en av læringsutbyttebeskrivelsene under ferdighet: *Lærere i matematikk skal kunne lage oppgaver som fremmer elevenes kreativitet*. Under læringsutbytte er det særlig arbeidsmåter som skal fremme kreativitet som framheves. Det er identiske læringsutbyttebeskrivelser for grunnskolelærerutdanningene 1- 7 og 5 – 10.

Musikk framstår på samme måte som duodji/duodje/duedtie og kunst og håndverk i retningslinjene, som et tydelig estetisk fag. Dette kommer til uttrykk innledningsvis og i mange av læringsutbyttebeskrivelsene. Mange av læringsutbyttebeskrivelsene er felles for grunnskolelærerutdanningene 1-7 og 5-10, men det er også tydelige forskjeller mellom løpene. Her brukes blant annet begrepene *estetiske læringsprosesser* og *estetiske og kreative læringsprosesser*. Dans er en del av musikkfaget og dette går fram i læringsutbyttebeskrivelser.

I **naturfag** beskrives i retningslinjene at naturvitenskapens verdensbilde skal sees som et kulturprodukt. I grunnskolelærerutdanningene 1 – 7 er det ingen læringsutbyttebeskrivelser knyttet til dette, men under presentasjonen av naturfag 1 vektlegges blant annet å utvikle elevenes sansing. I grunnskolelærerutdanningene 5 – 10 nevnes utforskende arbeidsmåter og samfunnets behov for kreativitet og innovasjon og i læringsutbyttebeskrivelsene nevnes kunnskap om kreative undervisningsprosesser.

I **norsk** benyttes begrep som *estetiske, kulturelle, oppleving og nyskaping*. Disse begrepene finnes kun i innledningen til norskfaget. Generell kompetanse i norsk 2 viser til at kandidaten skal ha innsikt i norsk som kultur- og dannelsesfag. Norskfaget blir gjerne sett på

som både et språkfag og kulturfag.⁷² Ingen læringsutbyttebeskrivelser synes eksplisitt å omhandle estetiske læringsprosesser.

I **norsk tegnspråk** brukes begrepet kultur knyttet til språkets historie, kultur og identitet. Det er usikkert om dette er knyttet til estetiske læringsprosesser eller estetiske dimensjoner.

I **praksisstudiet** er formuleringene knyttet til ferdigheter på syklus 2 og er likt for utdanningene. Det legges vekt på at kandidatene skal kunne ta ansvar for å utvikle og lede kreative læringsmiljøer.

I **pedagogikk og elevkunnskap** står det eksplisitt i syklus 1 at kandidaten skal *ha kunnskap om hvordan praktiske, skapende og estetiske læringsprosesser kan påvirke helse, trivsel og læring*. Dette er likt for utdanningene og betyr også at det er noe alle nyutdannede grunnskolelærere skal ha kunnskap om.

I **profesjonsretta pedagogikk eller spesialpedagogikk** (syklus 2) vises det til at institusjonene kan ha anledning til å profilere utdanninga mot egne spesialområder, som for eksempel estetiske læringsprosesser.

I **samfunnsfag** benyttes begrep som utforske, skape og lede læringsprosesser, mens det i læringsutbyttebeskrivelser brukes formuleringer som utvikle og stimulere til kreativitet.

I **samisk** benyttes begrep som *estetisk, kultur, opplevelse og nyskaping*. Disse begrepene benyttes i innledningen og kommer også til uttrykk i læringsutbyttebeskrivelser både i Samisk 1 og 2 i grunnskolelærerutdanningene for trinn 1-7 og 5-10.

I beskrivelsen av **masterfaget** er det ingen treff på våre søkeord. Dette utelukker ikke at studentene kan fordype seg i estetiske læringsprosesser i sitt masterfag.

2.6.3 Oppsummering

I tabellen er skissert hvordan det estetiske synes å komme til uttrykk i retningslinjene for fag. Grønn farge illustrer at det kommer eksplisitt til uttrykk, mens i det gule ligger det mer implisitt og i det røde er det ikke uttrykt.

⁷² Utdanningsdirektoratet (2006). *Framtidas norskfag. Språk og kultur i eit fleirkulturelt samfunn*.

Tabell 2.1 Omtale av det estetiske i retningslinjene for fag.

FAG	1 – 7		5 – 10	
	Innledning	Lærings- utbytte	Innledning	Lærings- utbytte
Duodji/duodje /duedtie				
Engelsk				
Fremmedspråk				
Kristendom, religion, livssyn og etikk				
Kroppsøving				
Kunst og håndverk				
Masterfaget				
Mat og helse				
Matematikk				
Musikk				
Naturfag				
Norsk				
Norsk tegnspråk				
Pedagogikk og elevkunnskap				
Praksisstudium				
Profesjonsretta pedagogikk eller spesialpedagogikk				
Samfunnsfag				
Samisk				

Note: Grønn farge - eksplisitt omtalt, gul farge – implisitt omtalt og rød farge – ikke omtalt.

I nasjonale retningslinjer for grunnskolelærerutdanningene for trinn 1 – 7 forekommer begrepet estetisk 19 ganger, kreativ 14 ganger, lek/leik 10 ganger, sans/sansing 7 ganger (kun i kunst og håndverk og duodji/duodje/duedtie) og opplevelse/oppleve 4 ganger. Begrepet skape/skaper/skapende forekommer hele 89 ganger, men de aller fleste ganger knyttet til kunnskap, vitenskap mm, sjeldnere til skapende prosesser. Av disse 89 forekomstene er 20 knyttet til retningslinjene for duodji/duodje/duedtie. Kunst forekommer 31 ganger, men de aller fleste viser til navnet på faget kunst og håndverk. 7 av de 31 forekomstene finner vi i duodji/duodje/duedtie. Læringsprosesser forekommer 16 ganger og er 6 ganger knyttet til estetiske læringsprosesser. Læreprosesser forekommer 9 ganger hvorav 4 er knyttet til estetiske læringsprosesser. Lek/leik forekommer som nevnt 10 ganger i de nasjonale retningslinjene, men kun i fagene duodji/duodje /duedtie, kroppsøving, kunst og håndverk og musikk.

I nasjonale retningslinjene for grunnskolelærerutdanningene trinn 5 – 10 forekommer begrepet estetisk/estetikk 21 ganger, kreativ 16 ganger, opplevelse/oppleve 4 ganger, sans/sansing 6 ganger. Begrepet sans/sansning forekommer bare i kunst og håndverk og duodji/duodje/duedtie. Begrepet skape/skaper/skapende forekommer hele 93 ganger, men de aller fleste ganger knyttet til kunnskap, vitenskap mm, sjeldnere til skapende prosesser. Av disse 93 er 20 knyttet til duodji/duodje/duedtie. Kunst forekommer 33 ganger, men de aller fleste viser til navnet på faget kunst og håndverk (benyttes to ganger i musikk). 7 av de 33 forekomstene finner vi i duodji/duodje/duedtie. Læringsprosesser forekommer 15 ganger og

er 5 ganger knyttet til estetiske læringsprosesser. Læreprosesser forekommer 7 ganger hvorav 4 er knyttet til estetiske læringsprosesser. Lek/leik forekommer her kun fire ganger og i ingen andre fag enn kroppsøving.

Ut fra gjennomgangen av de nasjonale retningslinjene er det grunn til å stille spørsmål ved om retningslinjene er tydelige nok med hensyn til estetiske læringsprosesser og dimensjoner slik at alle nyutdannede lærere har kompetanse til å arbeide godt med slike prosesser. I det eneste faget som alle studenter har *Pedagogikk og elevkunnskap* er estetiske læringsprosesser med kun under kunnskap. Til sammenligning er det estetiske i nasjonale retningslinjer for grunnskolelærerutdanningene fra 2010 lagt inn under ferdigheter i planen; *kan legge til rette for estetisk opplevelse, erfaring og erkjennelse*.⁷³ Det er ikke noen logisk forklaring på denne endringen. I sin ytterste konsekvens risikerer man at kandidatene har kunnskap om estetiske læringsprosesser, men ikke fått øving i å bruke disse som metode til opplæring i fag. Har studentene valgt et estetisk fag vil de nok i større grad være forberedt på praktisk arbeid med estetiske læringsprosesser enn med andre fag.

Et annet interessant aspekt ved pedagogikk og elevkunnskap er at formuleringen i læringsutbyttebeskrivelsen ikke samsvarer med læringsutbyttebeskrivelsen i forskriftene:

- *Kandidaten har kunnskap om hvordan praktiske, skapende og estetiske læreprosesser kan påvirke helse, trivsel og læring.* (Nasjonale retningslinjer, s. 19)
- *kan skape inkluderende og helsefremmende læringsmiljøer som bidrar til gode faglige, sosiale og estetiske læringsprosesser* (Forskriften § 2)

Det kan være grunn til å anbefale en gjennomgang av de Nasjonale retningslinjene i de enkelte fagene for i læringsutbyttebeskrivelsene å tydeliggjøre arbeid med estetiske læringsprosesser og dimensjoner.

2.7 Estetiske læringsprosesser og dimensjoner i program- /studieplanene for grunnskolelærerutdanningene

2.7.1 Bakgrunn

I forskriftene om rammeplan for grunnskolelærerutdanning 1-7 og 5-10 omtales estetiske læringsprosesser bare under § 2 læringsutbytte. Se kapittel 2.5.

De to forskriftene fastsetter at den enkelte institusjon skal fastsette programplan/studieplan for grunnskolelærerutdanningene (§ 4):

Institusjonens styre skal fastsette en programplan for grunnskolelærerutdanningen

⁷³ Kunnskapsdepartementet (2010). *Nasjonale retningslinjer for grunnskolelærerutdanningen 1. – 7.*, s. 20 og Kunnskapsdepartementet (2010). *Nasjonale retningslinjer for grunnskolelærerutdanningen 5. – 10.*, s. 20

2.7.2 Grunnlag for kartleggingen

I november 2019 ble det søkt på institusjonenes nettsider etter programplaner/studieplaner for de to utdanningene. Følgende institusjoner har publisert programplanene åpent på institusjonens nettsted:

UiS, HVL, UiN, HVO

Følgende institusjoner har ikke publisert programplan, men har publisert studieplan for de to utdanningene åpent på institusjonens nettsted:

UiT, HiØ, UiA, USN, INN, NTNU, NLA

Følgende institusjoner har ikke publisert programplan eller studieplan åpent på institusjonens nettsted: OsloMet

Noen av institusjonene har flere programplaner/studieplaner for grunnskolelærerutdanningene der de ulike programplanene/studieplanene kan være knyttet til ulike studiesteder eller heltid/deltid/samlingsbasert. I disse tilfellene har utvalget valgt å se nærmere på en programplan/studieplan for et heltidsstudium ved et av studiestedene.

I de tilfellene det er ulike programplaner/studieplaner for ulike studieår har vi valgt den nyeste programplanen/studieplanen som var tilgjengelig på institusjonens nettsted.

Ved noen institusjoner er programplanene/studieplanene korte dokumenter på under 20 sider hvor emneplaner ikke inngår. På andre institusjoner er programplanene/studieplanene langt mer omfattende (mer enn 100 sider) fordi emneplaner for de ulike fag inngår. I det videre arbeidet med analyse av programplaner/studieplaner er ikke emneplaner for fag tatt med.

Programplanene/studieplanene er gjennomlest for å se om estetiske læringsprosesser inngår i læringsutbyttet for studiet og om begrepet er videre konkretisert i planene.

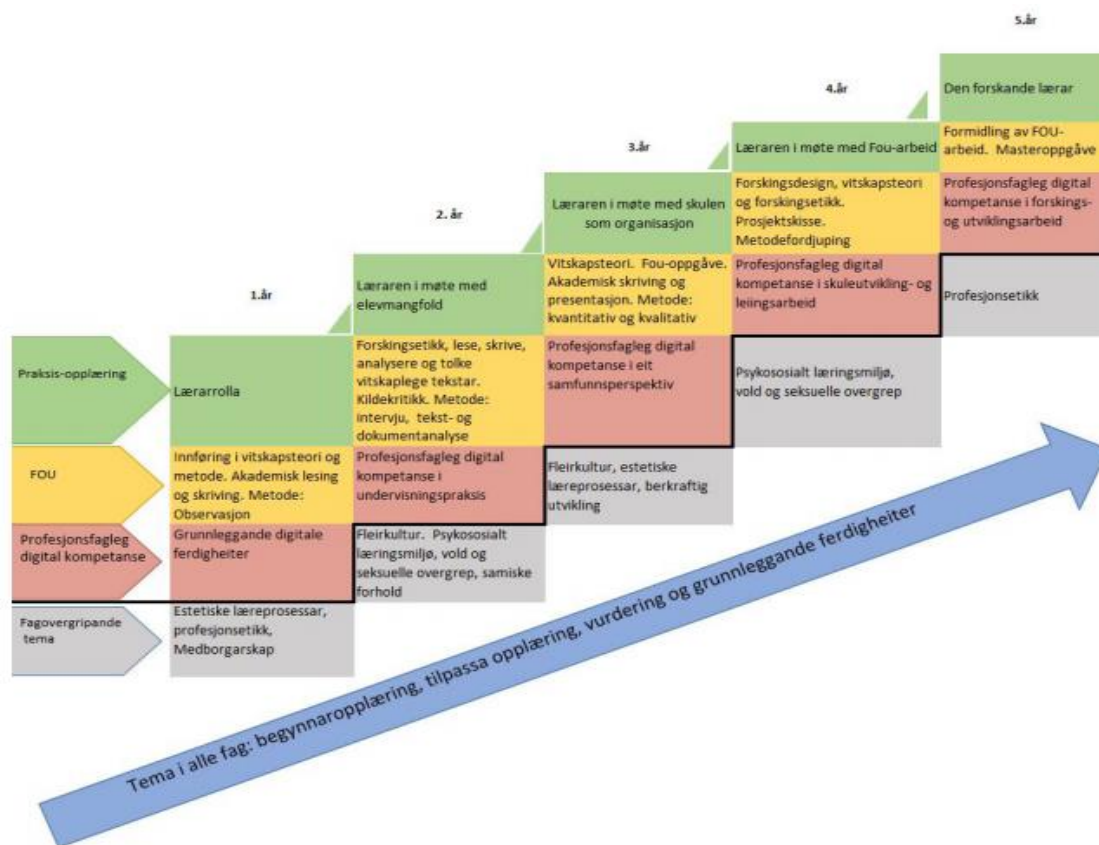
Tabell 2.2 Estetiske læringsprosesser i programplaner/studieplaner for GLU 1- 7.

Insti- tusjon	Inngår i læringsutbyttet	Er nevnt i programplanen forøvrig	Er klart konkretisert
UiT	Som i forskriften	Grunnskolelærerutdanningene inneholder i tillegg følgende perspektiv og tema:.....og estetiske læringsprosesser	Nei
USN	Som i forskriften	Studentene vil i løpet av første studieår ha tilegnet seg kunnskap og erfaring med estetiske læringsprosesser	Nei
HiØ	Som i forskriften	Andre sentrale perspektiver og områder som ivaretas i utdanningens ulike fag er:..... estetiske læringsprosesser Arbeidsformer i utdanningen er:.....kreative, praktiske og estetiske arbeidsmåter.....	Estetiske læringsprosesser: studentene skal oppøve kreativitet, evne til å skape, samhandle, reflektere og kommunisere. Derfor vektlegges kunnskap om eget og elevens kroppsspråk og stemmebruk som uttrykksform. Dette er ivaretatt som arbeidsform i ulike fag gjennom og gjennom ulike prosjektarbeid
INN	Som i forskriften	I tillegg vil det legges vekt på at studentene får erfaring med andre arbeidsformer som også benyttes i grunnskolen, inkludert lek, musikk, drama og andre kreative og estetiske uttrykk. I tillegg vil flerfaglige temaer som, samt estetiske læringsprosesser bli behandlet på seminardager og konferanser på høyskolen.	Nei
UiA	Som i forskriften		Nei
UiS	Som i forskriften	Tverrfaglig spor (temauke) 2. år, høstsemesteret: Estetiske læringsprosesser	Nei
NTNU	Som i forskriften		Nei
Nord	Som i forskriften		Nei
HVO	Som i forskriften	Andre tema som blir gjennomgått i studiet mellom anna gjennom tverrfagleg undervisning, seminar og temadagar:estetiske læringsprosesser	Estetiske læringsprosesser: kreativ læring gjennom ulike uttrykk, formidling og framføringar som er med på utvikle sjølvtilitt og identitet hos elevane I forkant av praksisperiodane (1. år) får studentane praktisk undervisning i drama og estetiske læringsprosesser. Dei skal blant anna få innføring i korleis ein bruker stemmen og kroppsspråk som lærar, og dei skal lære å leie ulike dramapedagogiske undervisningsopplegg.
NLA	Som i forskriften		Progresjon knyttet til estetiske læringsprosesser (DIP: Drama i praksisopplæringen). 1. år: DIP:lærerrollen: klasseledelse og motiverende introduksjon 2. År. DIP: dramaforløp med ulike tverrfaglige tema 3. år: DIP: Fortellerrollen 4. år: Visuell og musikalsk kommunikasjon 5. år: Formidlingsformer – hvordan Estetisk kompetanse: Studenten oppøver kreativitet og evne til å bruke estetisk opplevelse og erfaring i læring gjennom det obligatoriske kurset «Drama i praksisopplæringen» (DIP). Kurset er lagt til de tre første studieårene og er knyttet tett opp mot praksis. Undervisningen vektlegger både studentens utvikling av egen uttrykksevne, bruk av kropp og stemme, samt kompetanse i å ta i bruk estetiske læringstilnæringer. I masteremnet vil studenten få kursdag innenfor visuell og musikalsk kommunikasjon, og det vil bli gitt opplæring innen formidling av forskning. I tillegg vil relevante fag arbeide med hvordan estetiske læringsformer kan fremme motivasjon, læring og inkludering.
HVL		Dei fagovergripande tema er, estetiske læreprosesser ... Dette tema er tatt vare på gjennom studieløpet og er visualisert i progresjonstrappa. Det vert knytt arbeidskrav til nokre av dei fagovergripande tema.	Estetiske læringsprosesser: Studenten skal øve opp kreativitet, evne til å skape, samhandle, reflektere og kommunisere. Dette skal dei blant anna gjere ved hjelp av estetiske verkemiddel og verktøy. Gjennom grunnskulelærerutdanninga skal studenten sjølv få erfaring med estetiske læreprosesser saman med medstudentar og elevar. Studenten skal kunne legge til rette for elevane si kreative læring gjennom ulike estetiske uttrykk, formidling og framføringar som er med på å utvikle sjølvkjensle og identitet hos elevane. Estetiske læreprosesser er plassert 1. og 3. studieår i progresjonstrappa.

Tabell 2.3 Estetiske læringsprosesser i programplaner/studieplaner for GLU 5 – 10.

Insti- tusjon	Inngår i læringsutbyttet	Er nevnt i programplanen forøvrig	Er klart konkretisert
UiT	Som i forskriften	Grunnskolelærerutdanningene inneholder i tillegg følgende perspektiv og tema:.....og estetiske læringsprosesser	Nei
USN	Som i forskriften	Studentene vil i løpet av første studieår ha tilegnet seg kunnskap og erfaring med estetiske læringsprosesser	Nei
HiØ	Som i forskriften	Andre sentrale perspektiver og områder som ivaretas i utdanningens ulike fag er:..... estetiske læringsprosesser Arbeidsformer i utdanningen er:kreative, praktiske og estetiske arbeidsmåter.....	Estetiske læringsprosesser: studentene skal oppøve kreativitet, evne til å skape, samhandle, reflektere og kommunisere. Derfor vektlegges kunnskap om eget og elevers kroppsspråk og stemmebruk som uttrykksform. Dette er ivarettatt som arbeidsform i ulike fag gjennom og gjennom ulike prosjektarbeid.
INN	Som i forskriften	I tillegg vil det legges vekt på at studentene får erfaring med andre arbeidsformer som også benyttes i grunnskolen, inkludert lek, musikk, drama og andre kreative og estetiske uttrykk. I tillegg vil flerfaglige temaer som, samt estetiske læringsprosesser bli behandlet på seminardager og konferanser på høyskolen.	Nei
UiA	Som i forskriften		Nei
UiS	Som i forskriften	Tverrfaglig spor (temauke) 2. år, høstsemesteret: Estetiske læringsprosesser	Nei
NTNU	Som i forskriften		Nei
Nord	Som i forskriften		Nei
HVO	Som i forskriften	Andre tema som blir gjennomgått i studiet mellom anna gjennom tverrfagleg undervisning, seminar og temadagar:estetiske læringsprosesser	Estetiske læringsprosesser: kreativ læring gjennom ulike uttrykk, formidling og framføringar som er med på utvikle sjølvtilitt og identitet hos elevane I forkant av praksisperiodane (1. år) får studentane praktisk undervisning i drama og estetiske læringsprosesser. Dei skal blant anna få innføring i korleis enn bruker stemmen og kroppsspråk som lærar, og dei skal lære å leie ulike dramapedagogiske undervisningsopplegg.
NLA	Som i forskriften		Progresjon knyttet til estetiske læringsprosesser (DIP: Drama i praksisopplæringen). 1. år: DIP:lærerrollen: klasseledelse og motiverende introduksjon 2. År. DIP: dramaforløp med ulike tverrfaglige tema 3. år: DIP: Fortellerrollen 4. år: Visuell og musikalsk kommunikasjon 5. år: Formidlingsformer – hvordan Estetisk kompetanse: Studenten oppøver kreativitet og evne til å bruke estetisk opplevelse og erfaring i læring gjennom det obligatoriske kurset «Drama i praksisopplæringen» (DIP). Kurset er lagt til de tre første studieårene og er knyttet titt opp mot praksis. Undervisningen vektlegger både studentens utvikling av egen uttrykksevne, bruk av kropp og stemme, samt kompetanse i å ta i bruk estetiske læringstilnærminger. I masteremnet vil studenten få kursdag innenfor visuell og musikalsk kommunikasjon, og det vil bli gitt opplæring innen formidling av forskning. I tillegg vil relevante fag arbeide med hvordan estetiske læringsformer kan fremme motivasjon, læring og inkludering.
HVL		Dei fagovergripande tema er, estetiske læreprosesser ... Dette tema er tatt vare på gjennom studieløpet og er visualisert i progresjonstrappa. Det vert knytt arbeidskrav til nokre av dei fagovergripande tema.	Estetiske læringsprosesser: Studenten skal øve opp kreativitet, evne til å skape, samhandle, reflektere og kommunisere. Dette skal dei blant anna gjere ved hjelp av estetiske verkemiddel og verktoy. Gjennom grunnskulelærerutdanninga skal studenten sjølv få erfaring med estetiske læreprosesser saman med medstudentar og elevar. Studenten skal kunne legge til rette for elevane si kreative læring gjennom ulike estetiske uttrykk, formidling og framføringar som er med på å utvikle sjølvkjensle og identitet hos elevane. Estetiske læreprosesser er plassert 1. og 3. studieår i progresjonstrappa.

Flere institusjoner synliggjør i tillegg til i løpende tekst estetiske læringsprosesser som fagovergripende tema i den såkalte progresjonstrappa. Et eksempel på dette er hentet fra HVL. Se figuren nedenfor.

Figur 2.1. Progresjonstrapp fra programplanen for grunnskolelærerutdanningene ved HVL.

2.7.3 Oppsummering

Alle institusjonene som har publisert programplanene/studieplanene åpent på sine nettsider har tatt læringsutbytteformuleringen i forskriftene hvor estetiske læringsprosesser inngår, inn i sine program/studieplaner. Ved UiA, NTNU og Nord omtales ikke estetiske læringsprosesser på andre måter i program/studieplaner enn gjennom læringsutbytteformuleringen.

Den mest omfattende og konkrete omtalen av estetiske læringsprosesser i program/studieplaner finner vi i planene til HiØ, HVO, NLA og HVL.

Estetiske læringsprosesser omtales i stor grad på samme måte i program/studieplanen for grunnskolelærerutdanningene for trinn 1-7 og 5-10 på den enkelte institusjon.

Det kan være grunn til å si at estetiske læringsprosesser er lite utviklet i programplanene.

3. Lover og forskrifter for grunnskolen med hensyn til estetiske læringsprosesser og dimensjoner

3.1 Innledning

Grunnskolelærerutdanningene vektlegger at kandidaten skal ha kompetanse om læreplaner i grunnskolen. Utvalget har sett på synliggjøring av estetiske læringsprosesser og dimensjoner på overordnet nivå i læreplanene for grunnopplæringen og læreplanene for fagene. I forskriften for alle grunnskolelærerutdanningene står under læringsutbytte for kunnskap:

Kandidaten

- *har inngående kunnskap om gjeldende lov- og planverk for grunnopplæringen, og om overgangen fra barnetrinn til ungdomstrinn og fra ungdomstrinn til videregående opplæring*
- *kan analysere, tilpasse og bruke gjeldende læreplaner*

Utvalget har også sett på om nasjonale retningslinjer for fag i grunnskolelærerutdanningene støtter opp under beskrivelsene av læreplaner i fag i grunnskolen. Med andre ord har vi sett på om studentene synes å være forberedt på å benytte estetiske læringsprosesser og dimensjoner i fagene, slik de framtrer i grunnskolens læreplaner i fag.

3.2 Lov om grunnskolen og den videregående opplæringa og forskrift til opplæringslova

Etter et søk i lov om grunnskolen og videregående opplæring⁷⁴ og forskrift til opplæringslova⁷⁵ framkom treff i to paragrafer i loven. I § 1-1. I *Formålet med opplæringa* står (vår utheving):

Elevane og lærlingane skal utvikle kunnskap, dugleik og holdningar for å kunne mestre liva sine og for å kunne delta i arbeid og fellesskap i samfunnet. Dei skal få utfalde skaparglede, engasjement og utforskartrøng.

Videre i § 2-3. *Innhald og vurdering i grunnskoleopplæringa* forekommer begrepet estetisk:

*Grunnskoleopplæringa skal omfatte kristendom, religion, livssyn og etikk, norsk, matematikk, framandspråk, kroppsøving, kunnskap om heimen, samfunnet og naturen, og **estetisk, praktisk og sosial opplæring.** ---*

I forskrift til opplæringslova er det ikke treff på noen av søkeordene eller noe som kan tolkes til å omfatte estetiske læringsprosesser.

⁷⁴ Opplæringslova (1998). *Lov om grunnskolen og den videregående opplæringa.*

⁷⁵ Opplæringslova (2006). *Forskrift til opplæringslova.*

3.3 Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen (LK20/20S)

Den overordnede delen av læreplanverket *Overordnet del – verdier og prinsipper*⁷⁶ beskriver grunnsynet som skal prege pedagogisk praksis i hele grunnopplæringen og gi retning for opplæringen i fagene. Det presiseres at overordnet del og læreplaner henger tett sammen og må brukes sammen. Dette viser også hva grunnskolelærerutdanningene har ansvar for å gi studentene opplæring i.

I *Overordnet del – verdier og prinsipper* kommer flere steder til uttrykk forhold som naturlig vil kunne knyttes til estetiske læringsprosesser og dimensjoner. Dette gjelder både i kapittel 1, *Opplæringens verdigrunnlag* og i kapittel 2, *Prinsipper for læring, utvikling og danning*.

I kapittel 1.3 *Kritisk tenkning og etisk bevissthet* vises til kunstnerisk arbeid:

*Kritisk tenkning og etisk bevissthet er både en forutsetning for og en del av det å lære i mange ulike sammenhenger, og bidrar til at elevene utvikler god dømmekraft. **Praktisk yrkesutøvelse og kunstnerisk arbeid** krever også evne til å reflektere og gjøre vurderinger. (Side 7)*

I kapittel 1.4 *Skaperglede, engasjement og utforskertrang* kommer tydeligst til uttrykk det som kan knyttes til estetiske læringsprosesser:

*Elevene skal lære og utvikle seg gjennom **sansning og tenkning, estetiske uttrykksformer og praktiske aktiviteter**. (Side 7)*

*For de yngste barna i skolen er **lek** nødvendig for trivsel og utvikling, men også i opplæringen som helhet gir **lek** muligheter til kreativ og meningsfylt læring. (Side 8)*

***Kunst** og kultur omfatter mange skapende og kreative fagområder, som påvirker både våre fysiske omgivelser og samfunnsutviklingen. Vår **estetiske sans** utvikles i møte med ulike kulturelle uttrykk, og de bidrar til å løfte fram nye perspektiver. **Kunst- og kulturuttrykk** har også betydning for den enkeltes personlige utvikling. **Kulturelle** opplevelser har en egenverdi, og elevene skal få oppleve et variert spekter av kulturuttrykk gjennom sin tid i skolen.*

*I et større perspektiv er **skapende læringsprosesser** også en forutsetning for elevenes danning og identitetsutvikling. Skolen skal verdsette og stimulere elevenes vitebegjær og **skaperkraft**, og elevene skal få bruke sine **skapende krefter** gjennom hele grunnopplæringen. (Side 8)*

I kapittel 2, *Prinsipper for læring, utvikling og danning* knyttes de estetiske læringsprosessene tydelig til dannelsingsperspektivet.

*Opplæringen skal danne hele mennesket og gi hver og en mulighet til å utvikle sine evner. Danning skjer når elevene får kunnskap om og innsikt i natur og miljø, språk og historie, samfunn og arbeidsliv, **kunst** og kultur, og religion og livssyn. Danning*

⁷⁶ Regjeringen (2017). *Overordnet del – verdier og prinsipper*.

*skjer også gjennom **opplevelser og praktiske utfordringer** i undervisningen og skolehverdagen. Et bredt spekter av aktiviteter, fra strukturert og målrettet arbeid til spontan **lek**, gir elevene en erfaringsrikdom. Elevene dannes i møte med andre og gjennom **fysisk og estetisk utfoldelse som fremmer bevegelsesglede og mestring.***
(Side 10)

Det synes som om estetiske læringsprosesser kan sies å ha en tydelig plass i grunnskolens overordnede styringsdokumenter. Det presiseres som nevnt innledningsvis at overordnet del og læreplaner må sees i sammenheng.

3.4 Læreplaner i fag (LK20/20S)

3.4.1 Innledning

Nedenfor er en oversikt over fag og timefordeling i grunnskolen⁷⁷. Det er ikke meldt om endringer i grunnskolens fag i forbindelse med fagfornyelsen.⁷⁸

⁷⁷ Utdanningsdirektoratet (2019). *Fag- og timefordeling og tilbudsstruktur for Kunnskapsløftet Udir-1-2019*.

⁷⁸ Meldt i e-post fra Kunnskapsdepartementet.

Tabell 3.1 Oversikt over fag og timefordeling i grunnskolen (Utdanningsdirektoratet mars 2020)

Tabell 1 Ordinær fag- og timefordeling for elever på 1.-10.trinn skoleåret 2019-2020²

Fag/trinn	1.-4. trinn	5.-7. trinn	Sum	8.-10. trinn	Sum grunnskole
KRLE			427	153	580
Norsk	931	441	1372	398	1770
Matematikk	560	328	888	313	1201
Naturfag	187	179	366	249	615
Engelsk	138	228	366	222	588
Fremmedspråk / fordypning			0	222	222
Samfunnsfag			385	249	634
Kunst og håndverk			477	146	623
Musikk			285	83	368
Mat og helse			114	83	197
Kroppsøving			478	223	701
Valgfag ³			0	171	171
Utdanningsvalg			0	110	110
Fleksibel time			38	0	38
Fysisk aktivitet	0	76	76	0	76
Samlet minstetimetall			5272	2622	7894

2) Skoleeier kan omdisponere inntil 5 prosent av timetallet i fag til andre fag, jf. punkt 2.1.1. Elevene har fremdeles rett til det samlede totale minstetimetallet.

3) Timetallet i valgfag skal fordeles med 57 timer på hvert trinn.

I det følgende er læreplaner i fag i grunnskolen grunnlaget for vår fremstilling.⁷⁹ Vi har valgt å se på de obligatoriske fagene, som er norsk, matematikk, naturfag, engelsk, fremmedspråk fordypning, samfunnsfag, kunst og håndverk, musikk, mat og helse og kroppsøving, samt samisk som 1. språk og duodji (jfr. Fag- og timefordeling LK06S⁸⁰). I det videre gis det kortfattede kommentarer til innholdet i de enkelte fagene. De samme søkeordene som det ble vist til i kapittel 2.2, er benyttet i læreplanene. Setninger med *treff* som vi vurderer til å vise til estetiske læringsprosesser og dimensjoner er med her. Grunnlaget for disse kommentarene finnes i nevnte kapittel. Gjennomgangen presenteres sortert etter læreplanens deler: Fagets relevans og sentrale verdier; Kjerneelementer; Grunnleggende ferdigheter og; Kompetansemål og underveisvurdering. Av hensyn til arbeidets omfang vil det føre for langt å gi en fullstendig gjengivelse av alle forekomster. Det vises derfor til vedlegg 2 (side xiv – xxix), hvor de fleste er gjengitt. I kapitlet her vises kun eksempler som knyttes til kommentarene.

⁷⁹ Utdanningsdirektoratet (2019). *Læreplaner i Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020 (LK20 og LK20S)*

⁸⁰ I Fag- og timefordeling og på forsiden til læreplanen står *duodji*, altså *Læreplan i duodji*, mens i resten av læreplanen brukes alle tre navnene *duodji/duodje/duedtie*, altså både nordsamisk, lulesamisk og sørsamisk. I denne rapporten velger vi i fortsettelsen å bruke alle tre begrepene.

3.4.2 Fagets relevans og sentrale verdier

Estetiske læringsprosesser og dimensjoner kommer i ulik grad fram i læreplanene for de enkelte fagene under *Fagets relevans og sentrale verdier*. I fagene duodji/duodje /duedtie, kunst og håndverk og musikk er det lagt stor vekt på estetiske læringsprosesser og dimensjoner.

I kunst og håndverk er følgende formulering:

--- Gjennom å delta i estetiske prosesser skal elevene få erfaring med å forestille seg det som ennå ikke er, og et grunnlag for å medvirke i kultur- og samfunnsutvikling.

I musikk står blant annet:

--- Gjennom faget musikk skal elevene utvikle sine estetiske, kreative og skapende evner og få mulighet til å uttrykke seg

I kroppsøving og mat og helse som begge er et praktisk og estetisk fag er dette noe mindre uttrykt enn i de ovenfor nevnte fagene. Det står for eksempel:

Faget [kroppsøving] skal bidra til at elevane lærer, sansar, opplever og skaper med kroppen. --- Kroppsøving tek vare på tradisjonell bevegelsesaktivitet i samfunnet, men stimulerer òg til eksperimentering og kreativ utfalding i alternative bevegelsesformer.

--- Mat og helse skal gjennom praktisk arbeid, utforsking og estetiske uttrykksformer bidra til at elevane utviklar engasjement og kreative og skapende evner.

I matematikk og norsk er estetiske læringsprosesser og dimensjoner uttrykt slik:

Når elevane får tid til å tenkje, reflektere, resonnere matematisk, stille spørsmål og oppleve at faget er relevant, legg faget til rette for kreativitet og skapartrong.

Norskfaget skal gi elevene litterære opplevelser og mulighet til å uttrykke seg kreativt og skapende

På den andre siden har en engelsk, KRLE, naturfag, og fremmedspråk som ikke omtaler estetiske læringsprosesser og dimensjoner under relevans og sentrale verdier.

3.4.3 Kjerneelementer

Under fagenes kjerneelementer er det noe omtale av estetiske læringsprosesser og dimensjoner i alle fagene, bortsett fra i matematikk. I engelsk skal elevene blant annet få møte kunstneriske tekster. I kroppsøving vektlegges naturopplevelser og opplevelse av ulike friluftlivskulturer, mens det i mat og helse er matkulturer og matglede i fokus. Naturfag bruker i et av kjerneelementene begrepet *skaperglede*:

Ved å arbeide praktisk og ved å lage egne modeller for å løse faglige utfordringer, kan elevene utvikle skaperglede, evne til nytenking og forståelse av naturfaglig teori.

I duodji/duodje /duedtie og kunst og håndverk benyttes begrepet *skape* i flere sammenhenger, blant annet:

Kunst- og designprosesser innebærer at elevene skal utvikle nysgjerrighet, kreativitet, mot, skaperglede, utholdenhet og evne til å løse problemer. ---.

Kulturforståelse innebærer at elevene skal utforske samtidens visuelle kultur og kulturarv fra ulike verdensdeler som kilde til opplevelser og inspirasjon til egen skapende praksis. --- Kunnskap om visuell og materiell kultur gir grunnlag for å ta bevisste valg som forbruker, medborger og i eget skapende arbeid.

I musikk kommer det estetiske til uttrykk i stort sett alle kjerneelementene, for eksempel slik:

Kjerneelementet utøve musikk legger vekt på elevenes aktive deltakelse med stemme, kropp og instrumenter i samspill, framføring og lek og i ulike musikalske uttrykk og sjangre. ---.

--- Kjerneelementet [lage musikk] bidrar til å øve elevene i å uttrykke seg og å lytte bevisst i skapende prosesser.

I norsk kommer også det estetiske tydelig til uttrykk:

Elevene skal lese tekster for å få estetiske opplevelser, bli engasjert, undre seg, lære og få innsikt i andre menneskers tanker og livsbetingelser.

I samisk finnes også tilsvarende formuleringer:

Tekstene skal være knyttet til elevenes egen samtid og til samisk kultur og fortellertradisjon fra fortid og samtid. Ved å lese skjønnlitteratur og sakprosa skal elevene få estetiske opplevelser og mulighet til å bli engasjert.

Videre brukes uttrykk som oppleve glede ved å uttrykke og utfolde seg muntlig og oppleve glede ved å skape tekster.

I samfunnsfag skal elevene få være: *nysgjerrige og aktivt kunnskapssøkjende og -skapende åleine og saman med andre både i og utanfor klasserommet.*

3.4.4 Grunnleggende ferdigheter

Når det gjelder de grunnleggende ferdighetene synes det å være relativt lite som kan knyttes til estetiske læringsprosesser og dimensjoner. Det er noe i duodji/duodje/duedtie, kunst og håndverk, KRLE og norsk.

I kunst og håndverk og duodji/duodje /duedtie viser alle de grunnleggende ferdighetene til estetiske læringsprosesser eller dimensjoner, for eksempel:

--- Utviklingen av digitale ferdigheter i kunst og håndverk går fra å bruke enkle digitale verktøy og medier, til å forme egne digitale produkter som skaper opplevelser og kommuniserer følelser, ideer og meninger.

I KRLE står:

Digitale ferdigheter i KRLE innebærer å kunne bruke digitale ressurser i eget skapende arbeid.

I både norsk og samisk fremheves under muntlige ferdigheter det å utforske og leke med språket. I samisk står for eksempel:

- --- *Utviklingen av muntlige ferdigheter i faget går fra å kunne utforske og leke med språket, til å lytte til andre og samtale om opplevelser, til å kunne presentere, diskutere og argumentere om stadig mer komplekse emner.*

3.4.5 Kompetansemål og undervisvurdering

I det følgende er det satt søkelys på estetiske læringsprosesser og dimensjoner i både kompetansemål og undervisvurdering etter trinn 2, 4, 7 og 10. Oversikt over utsagn som tolkes til å inneholde estetiske læringsprosesser og dimensjoner finnes i vedlegg 2 (side xiv – xxix).

Estetiske læringsprosesser kommer tydelig til syne i kompetansemål på alle trinn i **duodji/duodje/duedtie**. Under standpunktvurdering står etter 10. trinn:

- *Læreren skal sette karakter i duodji/duodje/duedtie --- Videre basert på hvordan eleven reflekterer over estetiske uttrykk, kulturelle referanser, funksjon og holdbarhet i egne og andres arbeider.*

I **engelsk** omhandler noen kompetansemål det å kunne samtale om egne behov og følelser. Lek er tydelig i kompetansemål etter både 2., 4. og 7. trinn. Ellers vises det til engelskspråklig litteratur og kultur, slik som

- *tilegne seg ord og kulturell kunnskap gjennom engelskspråklig barnelitteratur og barnekultur*

I **fremmedspråk** på nivå 1 og 2 står:

- *utforske og beskrive kunstneriske og kulturelle uttrykk fra områder der språket snakkes, og gi uttrykk for egne opplevelser (nivå 1)*
- *utforske og presentere kunstneriske og kulturelle uttrykk fra områder der språket snakkes, og gjøre rede for egne opplevelser (nivå 2)*

I læreplan i **KRLE** viser et av kompetansemålene etter 4. trinn til det estetiske:

- *samtale om og presentere estetiske uttrykk fra kristendom og andre religioner og livssyn*

Dette følges videre opp i kapitlet om *Undervisvurdering*.

Læreren skal legge til rette for elevmedvirkning og stimulere til lærelyst gjennom muntlige, skriftlige, estetiske, praktiske, lekpregede og digitale måter å arbeide med KRLE-faget på.

I **kroppøving** er lek som både innhold og arbeidsmetode gjennomgående i faget. Dans som innhold går igjen på alle trinn og kommer for eksempel til uttrykk slik i kompetansemål etter 10. trinn.

- *øve på og gjennomføre danseaktiviteter fra ungdomskulturar og andre kulturar, og saman med medelevar skape og presentere dansekomposisjonar.*

Kunst og håndverk har på lignende måte som duodji/duodje /duedtie kompetansemål på alle trinn som kan knyttes til estetiske læringsprosesser og dimensjoner. estetiske. Et eksempel på kompetansemål etter 10. trinn er:

- *undersøke hvordan kunst, inkludert samisk kunst, kan bidra i samfunnskritikk, og skape kunstuttrykk som belyser utfordringer i egen samtid*

I **mat og helse** er det to kompetansemål som kan knyttes til estetiske læringsprosesser og dimensjoner:

- *bruke sansane til å utforske og vurdere matens smak og tekstur og til å utforske anretning av mat (etter 7. trinn)*
- *bruke sansane til å vurdere kvaliteten på matvarer, utforske og kombinere smakar i matlaginga og forbetre oppskrifter, menyar og anretning av mat (etter 10. trinn)*

Det er særlig det sanselige som kommer til uttrykk i mat og helse.

I **matematikk** er det særlig lek som kommer til uttrykk i enkelte kompetansemål, som her etter 2. trinn:

- *utforske tal, mengder og teljing i leik, natur, biletkunst, musikk og barnelitteratur, representere tala på ulike måtar og omsetje mellom dei ulike representasjonane*

Musikk har kompetansemål etter alle trinn som kan knyttes til det estetiske. Et eksempel er følgende etter 7. trinn:

- *lytte, eksperimentere og skape nye uttrykk med instrumenter, kropp, stemme eller lyd fra andre kilder, og presentere resultatet*

I **naturfag** er det to kompetansemål etter 2. trinn hvor det kan ligge estetiske læringsprosesser og dimensjoner:

- *oppleve naturen til ulike årstider, reflektere over hvordan naturen er i endring, og hvorfor året deles inn på ulike måter i norsk og samisk tradisjon*
- *utforske sansene gjennom lek ute og inne og samtale om hvordan sansene brukes til å samle informasjon*

I **norsk** er det kompetansemål etter både 2., 4. og 10. trinn som kan knyttes opp mot estetiske læringsprosesser og dimensjoner. Etter 2. trinn står for eksempel:

- *uttrykke tekstopplevelser gjennom lek, sang, tegning, skriving og andre kreative aktiviteter*

Dette målet følges opp i *Underveisvurdering* slik:

Læreren skal legge til rette for elevmedvirkning og stimulere til lærelyst gjennom å la elevene leke, undre seg og bruke sansene sine i arbeidet med å lære faget.

I samisk som førstespråk er det flere kompetansemål som viser til estetiske læringsprosesser og dimensjoner. Etter 10. trinn står for eksempel:

- *gjenkjenne og bruke ulike språklige og estetiske virkemidler og retoriske appellformer*

3.4.6 Oppsummering

Begrep som er knyttet til estetiske læringsprosesser eller estetisk dimensjon synes å være omtalt i de fleste fagene i grunnskolen, men i noen fag eksplisitt, i andre implisitt og noen ikke i det hele tatt. Tabellen nedenfor gir en oversikt. Den andre kolonnen *Innledning* viser til omtale i *Fagets relevans og sentrale verdier, Kjerneelementer og Grunnleggende ferdigheter*. De neste kolonnene viser til omtale under de ulike trinn.

Tabell 3.2 Omtale av det estetiske i læreplaner i fag i Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020 (LK20)

FAG	Innledning	2. TRINN	4. TRINN	7. TRINN	10. TRINN
Duodji/duodje /duedtie					
Engelsk					
Fremmedspråk					
Kristendom, religion, livssyn og etikk (KRLE)					
Kroppsøving					
Kunst og håndverk					
Mat og helse					
Matematikk					
Musikk					
Naturfag					
Norsk					
Samfunnsfag					
Samisk som førstespråk (oversatt høringsutkast)					

Note: Grønn farge - eksplisitt omtalt, gul farge – implisitt omtalt, rød farge – ikke omtalt og hvitt – ikke fag på trinnet

3.5 Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020 sett i sammenheng med Nasjonale retningslinjer for fag i grunnskolelærerutdanningene

Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020 har som tidligere nevnt en sentral rolle i grunnskolelærerutdanningene. Overordnet del i Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020 og innledningen til nasjonale retningslinjer for grunnskolelærerutdanningene har tydelige føringer for arbeid med estetiske læringsprosesser og dimensjoner. Det er usikkert om føringer gitt i innledende deler av planverk er styrende nok og gir tydelige nok føringer for alle fag. I dette kapitlet vil det settes søkelys på om de nasjonale retningslinjenes beskrivelse av fagene og læringsutbyttene på plannivå synes å være et grunnlag for at studentene gjennom utdanningen i de enkelte fag blir forberedt på å benytte estetiske læringsprosesser og dimensjoner i fagene slik de framtrer i grunnskolens læreplaner i fag.

Ut fra vurderingene som er gjort av omtale av estetiske læringsprosesser og estetiske dimensjoner i henholdsvis *Læreplaner i fag i Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020 og 2020S* og *Nasjonale retningslinjer for fag i grunnskolelærerutdanningene* er tabellene satt side ved side nedenfor. Her vises hva som kommer eksplisitt, implisitt og ikke til uttrykk i de to planene.

Tabell 3.3 Omtale av det estetiske i Nasjonale retningslinjer for fag og i læreplaner i fag i Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020 og 2020S

FAG	Grunnskolelærerutdanningene				Læreplaner i fag i Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020 (LK20 og LK20S)				
	1 - 7		5 - 10		Inn- ledning	2. TRINN	4. TRINN	7. TRINN	10. TRINN
	Inn- ledning	Lærings- utbytte	Inn- ledning	Lærings- utbytte					
Duodji/duodje /duedtie									
Engelsk									
Fremmedspråk									
KRLE									
Kroppsøving									
Kunst og håndverk									
Masterfaget									
Mat og helse									
Matematikk									
Musikk									
Naturfag									
Norsk									
Norsk tegnspråk									
Pedagogikk og elevkunnskap									
Praksisstudium									
Profesjonsretta pedagogikk eller spesialpedagogikk									
Samfunnsfag									
Samisk									

Note: Grønn farge - eksplisitt omtalt, gul farge – implisitt omtalt, rød farge – ikke omtalt og hvitt – ikke fag på trinnet

Estetiske læringsprosesser og dimensjoner er uttrykt eksplisitt både i de nasjonale retningslinjene og i læreplaner i fag i Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020 i både duodji/duodje /duedtie, KRLE, kroppsøving, kunst og håndverk, mat og helse, musikk og samisk.

I de øvrige fagene i de nasjonale retningslinjene for grunnskolelærerutdanningene synes estetiske læringsprosesser og dimensjoner noe mer implisitt uttrykt. Det er ellers å bemerke at både engelsk og norsk uttrykker estetiske læringsprosesser og dimensjoner implisitt i de nasjonale retningslinjene, mens det er eksplisitt uttrykt i læreplanene i engelsk og norsk i Kunnskapsløftet 2020. I KRLE synes det å være motsatt, estetiske læringsprosesser og estetiske dimensjoner er eksplisitt formulert i nasjonale retningslinjer, men i mindre grad i læreplan i KRLE, bortsett fra etter 4. trinn.

Utvalget ser det slik at det vil kunne være gunstig med en gjennomgang av de nasjonale retningslinjene for å se om estetiske læringsprosesser og dimensjoner bør uttrykkes mer eksplisitt og/eller annerledes enn slik det er i gjeldende nasjonale retningslinjer. Dette for å sikre at studentene både gjennom de obligatoriske fagene og de valgbare fagene får kunnskaper og ferdigheter til å arbeide med estetiske læringsprosesser og dimensjoner i de aktuelle fagene og i tverrfaglige sammenhenger.

4. Arbeid med estetiske læringsprosesser i grunnskolelærerutdanningene

4.1 Om analyse og beskrivelser av praksiser

Hovedspørsmålet for kartleggingen dreide seg om hvordan institusjonene sikret at alle studenter ved grunnskolelærerutdanningene fikk opplæring i tråd med forskrifter og nasjonale retningslinjer. Utvalget la vekt på å kartlegge hvorvidt estetiske læringsprosesser var tematisert i bestemte fag, lå utenom eller på tvers av fagene.

De fleste institusjonene beskrev *fellestiltak for alle studentene* som var uavhengig av studieprogram 1-7 og 5-10 og/eller fagvalg innenfor disse to programmene.

Disse tiltakene er vanligvis beskrevet som egne organiseringer. De lå vanligvis utenom den ordinære fag/emneundervisningen. Fellestiltak omfatter også arbeid med estetiske læringsprosesser i obligatoriske fag, siden disse også vil gjelde alle studenter i programmet.⁸¹

Det motsatte gjelder for valgfagene; tiltak her gjelder bare noen studenter. Selv om flere av institusjonene har nevnt at enkelte valgfag/ikke-obligatoriske fag (fag 2, 3 og eventuelt 4) selv viser til at de har estetiske perspektiver og dimensjoner som del av faget og/eller benytter seg av estetiske arbeids- og uttrykksformer i undervisningen, er disse ikke tatt med i oversikten over tiltak.

For eksempel ble det særskilt vist til fag- og emneplaner i kunst og håndverk og musikk, men også til andre fag. Dette gjelder blant annet OsloMet, NTNU, UiT, UiA⁸². Disse er ikke tatt med i tabellene. Dette er fordi det bare vil være studenter som har valgt fagene som får disse perspektivene knyttet til sin opplæring.

På bakgrunn av svarene på den uformelle spørreundersøkelsen, annet innkommet materiale og samtaler med institusjoner har utvalget valgt å fokusere på *organiseringer*, altså måten tiltakene er satt i verk eller organisert på.

Tabellene inneholder en kolonne for *Ansvarlig fag/felt (Regifag)*. Dette er for å fange opp det institusjonene har oppgitt med hensyn til hvilket fag eller felt i organisasjonen som har ansvaret for tiltaket.

Tabellene viser også en kolonne for *konkretisering*. Dette er fordi institusjonene i mange tilfeller har beskrevet konkrete aktiviteter og innhold som gjennomføres for å oppnå det

⁸¹ Dette er ulikt for 1-7 og 5-10: 1-7 har 3 obligatoriske fag - norsk, matematikk og pedagogikk. 5-10 har bare pedagogikk som obligatorisk fag.

⁸² For eksempel: UiT Estetisk dimensjon i litteraturundervisning i engelsk, tilnærming til språket gjennom møter med tekster, film, musikk, spill og drama. Matematikk både ved UiT og UiA påpeker også lignende: fraktrater i matematikk, mønster, det gyldne snitt i kunsten, matematiske bevis, symmetri og perspektivtegning. I naturfag UiT og OsloMet: symmetri i naturen, bygging av modeller i forskjellige materialer, bruk av drama.

ønskede læringsutbyttet. (Jfr. føringer i tildelingsbrev 1: *oppøve kreativitet, evne til å skape, samhandle, reflektere og kommunisere, ved hjelp av estetiske virkemidler og verktøy*)

Der institusjonene har opplyst om det angir tabellene hvilke studieprogram og hvilke år tiltakene gjennomføres og om tiltaket/undervisningen er obligatorisk og/eller knyttet til arbeidskrav. Utvalget har også bedt institusjonene rapportere om forskning på estetiske læringsprosesser. Dette er ikke plassert i tabell, men får et eget avsnitt i løpende tekst.

De fagene/fagfeltene som innehar den forskningsbaserte kompetansen i estetiske læringsprosesser, har fått en egen kolonne i tabellen: *ekspertise/metodefag*. Denne kolonnen er fargelagt for å skille den fra de andre kolonnene i og med at det er utvalget selv, som på bakgrunn både av beskrivelsene og de konkrete opplysningene som er kommet inn, har tolket nevnte fag til å være ekspertise/metodefag. Det er altså knyttet noe mer usikkerhet til dette enn til de andre svarene som vi har stilt direkte spørsmål om. De estetiske virkemidlene, dokumentasjonsformene, arbeids- og uttrykksformene som institusjonene opplyser om kommer ofte fra eller er del av andre fags domene enn de som er ført opp som ansvarlig fag/felt eller er regifag. Det er dette som omtales i rapporten *Praktisk og estetiske fag og lærerutdanning*, hvor man påpeker at den metodiske *ekspertisen* ofte ligger i de praktiske og estetiske fagmiljøene som vektlegger en kroppslig og praktisk tilnærming og en utøvende og skapende vei til opplevelse, tenking, forståelse og begrepslæring. Her pekes det også på at metodekunnskapen disse fagene har å tilby for læring i andre fag har liten verdi om ikke kvaliteten vektlegges.⁸³

Et eksempel: Når naturfag informerer om at de bruker rollespill som didaktisk grep i arbeidet med vitenskapelige nyvinninger i fysikk, så er språk, uttrykksform, virkemidler og verktøy når det gjelder metoden hentet fra drama/teaterfeltet. Drama kan da betegnes som metodefag eller ekspertisen nettopp når det gjelder rollespillet. Drama/teaterfeltet vil med sin kompetanse kunne tilrettelegge for de prosessene som gjør at studentene både kan lære om formen og om temaet *gjennom* eller *i* formen, som i dette tilfellet er arbeid med fiksjon. Samtidig henger form og innhold sammen. Naturfag med sin faglige ekspertise møter dramafaget med sin ekspertise knyttet til rollespillets muligheter. Et tverrfaglig samarbeid vil kunne gi det optimale faglige utbyttet.

Et annet eksempel: Når studenter arbeider med å lage en posterpresentasjon av sine FoU-arbeider, så henter man også kompetanse fra kunst og håndverk fordi dette fagfeltet har kompetanse nettopp på dette formuttrykket og er fortrolige med å arbeide med å gi visuell form til et innhold. Kunst og håndverk som har opparbeidet erfarings- og forskningsbasert kompetanse om denne arbeids- og uttrykksformen, virkemidlene og redskapene – og om den kreative prosessen man må gå inn i for å utvikle og skape det uttrykket som kommuniserer det faglige innholdet fra FoU-oppgaven.

Et tredje eksempel: Kurs i begynneropplæring. Her jobber pedagogikk og kroppsoving sammen. En sanselig, lekende og gledesfylt aktivitet som metode for opplæring på de laveste klassetrinn. Utgangspunktet er begge fagområdenes forskningsbaserte kunnskap om

⁸³ Espeland. M. et al. (2011). *Praktiske og estetiske fag og lærerutdanning*.

læring og sansebasert erkjennelse. Her hentes altså kunnskap både om form og innhold fra begge fagfelt, men en vil anta at virkemidler, uttrykksformer, verktøy knyttes til kroppens uttrykksmuligheter først og fremst hentes fra kroppsøvingsfaget. Kunnskap og refleksjon kan knyttes til begge fagfelt.

4.2 Organiseringsformer

Det rapporteres om svært ulike organiseringsformer. Det er også brukt ulike betegnelser på tiltak og aktiviteter som i mange tilfeller kan se ut til å ha flere fellestrekk. Basert på innsendte svar og samtaler finner utvalget i hovedsak seks organiseringsformer: Kurs, Profesjonsorganisering, Happeninger, Temadager og prosjekt, Gjennomløpende, flerårige program og PEL og praksis. Disse redegjøres for i det følgende.

Tabell 4.1 Organiseringsformer

Organiseringsform	Eksempler på Type/Innhold/Tema
Kurs fra 3 timer til 5 dager/30 timer	Bildebokkurs Musikk-kurs Kurs i muntlig fortelling Kurs i Stemmebruk Kurs i tegning og illustrasjon Skapende arbeid med lyrikk Kurs BA Posterpresentasjon Dramakurs, Kurs i drama som metode/arbeidsmåte, «Tverrfaglig spor»/drama
Profesjonsorganisering	Profesjonsdager Profesjonsverksted Profesjonsfaglig uke «Læringsverksted» Profesjonsidentitet Profesjonstema: Oppstartsamling/Bli-kjent-aktiviteter
Happeninger	«Happening» Bildebokkonferanse Studietur
Temadager og prosjekt	Prosjektarbeid - tema Forestilling Studietur «Kunst og vitenskap» «Kunstopplevelse» Temadager – Storyline «Landartprosjekt» Tverrfaglig Forsøk/PILOT https://film.oslomet.no/forumteater-laererutdanningen
Gjennomløpende flerårig program	DIP – Drama i praksisopplæringen Drama i Tromsøtrappa
PEL og praksis	Emneplan PEL Praksisoppgaver Obligatorisk emne i PEL/ samisk kultur

4.3 Kategorier

Ut fra samtalen og svarene på det uformelle spørreskjema er tabellene satt opp med kategoriene vist i tabellen nedenfor.

Tabell 4.2 Kategorier i tabellene

Organisering	Års-trinn	1 - 7	5 - 10	Ansvarlig fag	Obligatorisk / arbeidskrav	Konkretisering av innhold og aktiviteter	Institusjon	Ekspertise/ metodefag

Det er som nevnt tidligere bare fellestiltak organisert for alle studentene som er tatt med i tabellene. PEL og praksisopplæring er obligatorisk fag/emne i hver av de to grunnskolelærerutdanningene. Der tiltakene er knyttet eksplisitt til emneplanen i PEL eller praksisplanen er dette satt inn i en egen tabell.

Enkelte institusjoner peker også på planer for framtidige tiltak, disse er ikke tatt med i rapporten.

Generelt ser det ut til at tiltakene som er iverksatt blir gitt til alle studentene, uavhengig av fagvalg. Norskfaget representerer et unntak med tanke på tiltak som blir gitt til alle. Norsk er obligatorisk for alle studentene i 1-7, men er valgfag i 5-10. Dette markeres i tabellen. Noen studiesteder oppgir at enkelte korte kurs gis til alle studentene i begge lærerutdanningene. Dette gjelder for eksempel Kurs i muntlig fortelling. Antakelig er dette fordi muntlig fortelling kan omfatte flere overordnede temaer eller aspekter knyttet til lærerprofesjonen/ profesjonsopplæringen som sådan: for eksempel muntlig formidling, læreridentitet og fortelling og fortellingen som didaktisk grep.

Ellers er det noen tverrfaglige eller flerfaglige prosjekter, aktiviteter eller tiltak og lignende hvor flere fag får oppfylt sine mål gjennom tiltaket. Det samme kan gjelde tverrfaglige tema som for eksempel *Folkehelse og livsmestring*, *Demokrati og medborgerskap*, *Bærekraft* hvor alle fag har et visst ansvar. Disse fagene inngår som oftest i en tverrfaglig og/eller flerfaglig organisering.

Institusjonene beskriver ganske konkret en rekke kreative, utforskende, varierte, praktiske og studentaktive lærings- og arbeidsformer. Utvalget antar da at tanken er at studentene skal få oppøving eller opplæring i disse lærings- og arbeidsformene gjennom selv å erfare dem og reflektere rundt dem. Uttrykksformer som benyttes henter institusjonene fra metodefaget. Noen ganger uttrykkes det eksplisitt hvilke fag som er metodefag, andre ganger ligger dette mer implisitt.

Ressurser til tiltakene kommer fra fagene, fra praksisopplæringen, eventuelt også direkte fra institutt og/eller fakultet og fra studieprogrammene. Det er ikke rapportert om studiepoengfestede tiltak.

Rapporten trekker fram noen eksempler fra tabellene og vil med dette vise hvilke potensiale som etter utvalgets mening kan ligge i disse. Noen ganger er måloppnåelse uttrykt eksplisitt fra institusjonen selv, andre ganger leser utvalget, ut fra en samlet forståelse, denne potensielle muligheten ut av institusjonenes egne beskrivelser.

Eksemplene trekkes fram både med tanke på innhold, konkret metodeopplæring, organisering og en potensiell innretning mot sentrale mål for arbeid med estetiske læringsprosesser.

4.4 Beskrivelser av praksis

4.4.1 Kurs

Kurs er betegnelsen som er hyppigst brukt av institusjonene selv. Men selv om denne betegnelsen blir brukt av institusjonene, har den svært ofte ulike *valør* når man går nærmere inn på aktivitetene. Generelt brukes betegnelsen kurs om alt fra et studiepoengfestet emne i et utdanningsprogram, del av et emne, noen ganger studiepoengfestet, gjerne knyttet til arbeidskrav og obligatoriske oppgaver - til aktiviteter som går utenom eller ved siden av undervisningen i studieprogrammets emneplaner. Varigheten på kursene er ulike, og variasjonen er stor.

Kategorien kurs er i rapporten satt opp som betegnelse for et avgrenset og avsluttet opplegg som varer fra noen timer, et par enkeltdager til inntil ca. 30 timer, som gis til alle studentene enten bare i grunnskolelærerutdanningene for trinn 1-7 eller både i grunnskolelærerutdanningene for trinn 1-7 og 5-10 uavhengig av studieprogram og valg av fag. Disse oppleggene (arrangement/tiltak) gis enten som enkeltstående «kurs» og/eller inngår i emneplanene til ulike fag. Kursene er av svært ulike varighet. De korte kursene (noen timer el. en dag) kan oppfattes å være mindre robuste enn de som går over lengre tid. På den annen side oppgir noen institusjoner at de arrangerer flere ulike kurs i løpet av et år som søker å ivareta estetiske læringsprosesser. Ulike fag er involvert enten som eneansvarlig for kurset eller i et tverrfaglig samarbeid.

Kursene kan rette seg mot praksis eller ha bestemte tverrfaglige og overordnede tema.

Krav om obligatorikk: Obligatorikk er som oftest knyttet til krav om tilstedeværelse og gjennomføring av kurset/kursdagene og/eller til oppgaver knyttet til kurset. De ulike arbeidskravene kan for eksempel være gruppeframlegg, presentasjoner, framføring og skriftlige refleksjonstekster. Arbeidskrav som vurderes med *godkjent/ikke godkjent* kommer ikke på vitnemålet.

Vurderingsformer: Kursene kan i enkelte tilfeller være vurdert til bestått/ikke bestått og det kan være tilknyttet ulike oppgaver, som også vurderes til *bestått/ikke bestått*. Vurderingen bestått/ikke bestått kommer vanligvis på vitnemålet til studenten.

Arbeidskravene harmonerer gjerne med det som studentene har vært eksponert for av arbeids- og uttrykksformer. (Muntlig fortelling, diktframføring, posterpresentasjon, framlegg av modeller, muntlig formidling, dramaforløp, musikalsk framføring/forestilling, didaktiske opplegg, produksjon av bildebok, film etc.).

Institusjonene kommer også med eksempler på andre tiltak, av kortere varighet, som antakelig kunne vært plassert under betegnelsen *kurs*. Disse er som oftest kortvarige, men de inngår i en større samlet og helhetlig opplæring i temaet *estetiske læringsprosesser*. Betegnelser som også blir brukt av institusjonene er for eksempel «Happening», «Prosjekt», «Studietur», «Kunstopplevelse». Disse er plassert som egne kategorier eller under andre.

Tabell 4.3 Kurs

Organisering	Års-trinn	1 - 7	5 - 10	Ansvarlig fag	Obligatorisk / arbeidskrav	Konkretisering av innhold og aktiviteter	Institusjon	Ekspertise / metode-fag
Kurs i begynneropp-læring	1. år	X		PELeI og krøv	O	Bruk av kropp og bevegelse i begynneropplæring	OsloMet	KRØV
Bildebokkurs	1.år	X	P	Norsk og K&H	O	Ulike visuelle, praktiske og tekstlige virkemidler og teknikker	OsloMet	Norsk og K&H
Dramakurs (Timetall?)	1.år	X	X	Drama	O	Drama som metode i div. fag. Ulike drama-estetiske uttrykksformer, virkemidler og teknikker	OsloMet	Drama
Musikk-kurs	1.år	X	P	Musikk og norsk	O	Dikt, rytme, bruk av instrumenter	OsloMet	Musikk og norsk
Kurs muntlig fortelling	1.år	X	X	Norsk	O	Verkstedbasert kurs i muntlig fortelling i undervisning i ulike fag og tema. Stemmebruk. Fortelling og identitet	OsloMet	Norsk og drama
Kurs i stemmebruk	1.år	X	X	Musikk	O	Praktiske øvelser, lek, kropp/stemme og diktframføring	OsloMet	Musikk, norsk, drama
Tegnekurs (H/V)	1.år	X	P	Norsk og K&H	O	Multimodal tekst. Opplæring i tegning og illustrasjon, bildebok	HVO	Norsk og K&H
Kurs i bildebok og multimodale tekster	2.år	X	P	Norsk og K&H	O	Undervisning om barnetegning og barns tekster	HVO	Norsk & K&H
Kurs i muntlig fortelling, framføring	1.år	X	P	Norsk og drama	O	Formidling av tekst, framføring av lyrikk	HVO	Norsk og drama
Diverse norsk kurs Flere dager	1.år	X	P	Norsk	O	Fortellerkurs Adaptasjon fra tekst til film, teater, hørespill og tegneserie. Skapende arbeid m/bildebok. Skapende arbeid m/lyrikk	UIA	Norsk K&H, og Drama
Workshop: Kurs i formidling gjennom poster-presentasjon (15-20 t)	3.år	X	X	K&H, PEL, eget fagvalg	OA Knyttet til BA-prosjekt/ FoU-oppgave	Posterdesign, bildebehandling Posterpresentasjon og muntlig formidling. Solid K&H faglig inngang ved bruk av tekst, bilde, skrifttyper etc. som visuelle virkemidler. Gir studenter et verktøy de kan bruke.	UiT Tromsø	K&H
Kurs i drama 15 t	1.år	X	X	Drama	O	Skapende kollektive prosesser. Utforskning av ulike tema gjennom fiksjon, form, muntlig fortelling og kroppsspråk	HVL	Drama
Dramakurs 27 t over 5 år		X	?	Drama og tverrfaglig prosjekt + samarbeid m. fag	O	Estetiske læreprosesser, veiledning av faglærere, tverrfaglighet i temaarbeid, klasseledelse og stemmebruk	HINN	Drama
«Drama som metode»	1.,2.,3. år	X	X	Drama og PEL	OA	Dramapedagogiske arbeidsformer og metoder	UiT/ ALTA	Drama
«Tverrfaglig spor» (= Ca. 20 t Drama)	2.år	X	X	Drama i samarbeid med andre fag	OA Egne lærings-utbyttebeskrivelser. Formativ vurdering	Dramapedagogiske metoder, virkemidler og uttrykksformer	UIS	Drama
Dramakurs (Timetall?)	1.år	X	X	Drama	O	Drama som metode i div. fag. Ulike drama-estetiske uttrykksformer, virkemidler og teknikker	OsloMet	Drama

Note: O = Obligatorisk deltakelse, A = Arbeidskrav og P = Avhengig av fagvalg.

I det videre gis eksempler på praksiser som utvalget ser som potensielt relevante for estetiske læringsprosesser.

Kurs i muntlig fortelling/fortellerkurs: Kurset kan innebære for eksempel vektlegging av stemmebruk, vokale, muntlige og fysiske virkemidler, opplæring i fortellingen som form/fortellingas. Både innholdsmessig og formmessig dreier det seg om kulturformidling og tradisjonskunnskap og formidling av kunnskap gjennom estetisk form og om fortellingens betydning for danning og identitet.

Muntlig fortelling til bruk i undervisning i ulike fag og tema, altså som didaktisk grep er også nevnt. Muntlighet og muntlig fortelling knyttes til kompetansemål i fagene norsk, drama, musikk, KRLE. Muntlig fortelling knyttes også til temaet Folkehelse og livsmestring i form av «livsfortellinger» og å se seg selv i større sammenhenger. Muntlighet er også sentralt i profesjonskompetansen, for eksempel knyttet til lærerens rolle som formidler. Kurs i stemmebruk kan knyttes til dette. Flere institusjoner har muntlighet, muntlig formidling og fortelling, muntlig framføring som del av opplæringen. «Metodefag» kan være drama, musikk og norsk

Kurs i Posterpresentasjon: Dette er eksempel på en oppgave knyttet til studentenes BA-prosjekt i 3.årstrinn. Varighet ca. 1 uke, det er obligatorisk og del av fagets emneplan. Dette betegnes som et kurs, og det er et av de kursene som har lengst varighet. Eksempelet er trukket fram fordi det potensielt er et eksempel på hvordan et teoretisk og faglig innhold kan formidles i en annen form enn det som var den opprinnelige. Samtidig som man får fram det faglige innholdet lærer man om ulike virkemidler, verktøy og uttrykksformer særlig knyttet til kunst og håndverksfaget. Form og innhold henger sammen. Her oppnås læring både gjennom og om form.

Kurs i drama: Dramakurs blir ofte presentert som profesjonskurs, og er gjerne tilknyttet praksis. Dramakursene er ofte lengre kurs, på inntil 30 timer. Disse kan innebære praktisk opplæring i grunnleggende ferdigheter knyttet til lærerens profesjonsutøvelse og til ulike praktiske og kreative arbeidsmetoder og teknikker. Videre kan kursene inneholde trening i kommunikasjon og formidling, motivasjonsteknikker, samt ulike dramametoder knyttet til fiksjonsarbeid og bruk av dramaturgiske virkemidler i didaktisk arbeid og undervisning. Opplæring i kreative, studentaktive, varierte, praktiske undervisningsformer, bruk av kropp og stemme, kommunikasjon, lek, fortelling og dramaøvelser er sentrale elementer i dramakursene. Dramafaget brukes som metodefag for å nå faglige mål i ulike andre fag, som for eksempel norsk, engelsk, matematikk, samfunnsfag og begynneropplæring. Dette finner man igjen også under andre betegnelser som kortere eller mer omfattende tiltak, presentert for eksempel som en «søyle» eller et kurs i «Drama som metode». De mest utviklede tiltakene ser man under betegnelsen Drama i Tromsøtrappa tabell 4.7 og Drama i praksisopplæringen (DIP) tabell 4.8.

4.4.2 Profesjonsorganisering

I de to følgende tabellene, gis en oversikt over det som betegnes som *Profesjonsorganisering*. I dette er organisering som i svarene fra institusjonene er beskrevet

eller omtalt som blant annet profesjonsdager, profesjonstema, profesjonsuke og profesjonsverksted (Tabell 4.4.)

Profesjon er her knyttet til institusjonenes program gjennom noe ulike betegnelser og de har ulikt innhold. Tiltakene som beskrives skal for eksempel ivareta *praksisopplæringen, enkelte temaer i PEL* og/eller *andre temaer* fra de nasjonale retningslinjene som skal sikres for alle studentene.. Utvalget har valgt å presentere disse i to adskilte tabeller; 4.4 og 4.5. I tabell 4.4 finner man de kortere, enkeltstående aktivitetene som knyttes til profesjonsopplæringen. Det gjennomgående og flerårige tiltaket «Profesjonsverksted»⁸⁴ framstilles i tabell 4.5.

Institusjonene opplyser at ulike fag har ansvar for undervisningen, men PEL-faget er ofte med når det gjelder det som utvalget oppfatter som profesjonstilknyttede og overgripende tema. Noen ganger presenteres disse temaene på ukentlige profesjonsdager, for deretter å følges opp i fagenes undervisning og/eller i profesjonsverkstedene. Undervisningen kan også være knyttet til praksisopplæringen gjennom kompetansemål og oppgaver i praksisplanen. Noen ganger inngår undervisningen direkte i emneundervisning i PEL og/eller til fagenes mål, andre ganger har enkeltfagene hovedansvar i egen emneundervisning og noen ganger følges det opp med faget drama som metodefag.

⁸⁴ Denne spesielle organiseringen «Profesjonsverksted» er etablert som organiseringsform ved HBV (nå USN) siden 2014, da man fikk *Utdanningskvalitetsprisen* for tiltaket. Har hatt betegnelsen As If, siden simuleringsaktiviteter, fiksjon og rollespill brukes mye og estetiske læringsprosesser er bærende element. Dramafaget er prosjektansvarlig. Gjennomføres ved to campuser ved USN. Se for eksempel: <https://dramaogteater.no/as-if/> og Meld.St.16 (2016 – 2017). *Kultur for kvalitet i høyere utdanning*. Kunnskapsdepartementet, side 50.

Tabell 4.4 Profesjonsorganisering

Organisering	Års-trinn	1 - 7	5 - 10	Ansvarlig fag	Obligatorisk / arbeidskrav	Konkretisering av innhold og aktiviteter	Institusjon	Ekspertise/metodefag
Profesjonsdager 3-5 dager pr år (nett- og samlingsbasert)	1.og 2. år	X	X	Tverrfaglig samarbeid om estetiske læringsprosesser: 1.Drama og Norsk og 2.Drama og samf.fag	OA	Ulike faglige samarbeid: Muntlig fortelling, Fra fakta til fortelling, arbeid med dramatikk i klasserommet, Iscenesatt lesing, framføring, kropp og stemme, dramametodikk, «Lyrikk, sted og identitet»	USN Not-odden	Drama Norsk
Profesjonstema/Oppstarts-samling: 1-3 t	1.år	X	X	Kroppspøving	O	Bli-kjent aktiviteter: Bruk av lekpregede og fysiske aktiviteter	USN Not-odden	KRØV
Profesjonsdager (Tverrfaglige) Kurs i klasseledelse (3t)	1.år	X	X	Drama, PEL + flere fag?	O	Teori + Klasseledelse gjennom kroppslig utforskning	NLA Bergen/Oslo	Drama/Teater
Profesjonsdager (Tverrfaglige) Storyline	2.år	X		Norsk, drama, matematikk, PEL	O	Uteskole	NLA Bergen/Oslo	Drama + ulike fag
Profesjonsdager (Tverrfaglig)	2.år		X	Norsk, matte, PEL, K&H	O	Visuell utforming av spill/brettspill	NLA Bergen/Oslo	Norsk, K&H, matematikk
Profesjonsdager Internasjonale dager: Mangfold (1,5 dag)	3.år	X		Tverrfaglig: Samf.fag, språk, drama	O		NLA Bergen/Oslo	Drama + ulike fag
Profesjonsfaglig dag (1 dag)	1. år Høst	X	X	Praksis	O	Verbal og ikke-verbal, kropp og stemme, kommunikasjonsprosesser og presentasjon	HVO	Drama/Teater
Profesjonsfaglig uke Dramakurs.	1.år Vår	X	X	Praksis	OA	Kommunikasjon og formidling, motivasjon, ulike dramametoder i didaktisk arbeid og undervisning	HVO	Drama/Teater
Profesjonskurs Dramakurs «Agdertrappa» (6 t)	1.år	X	X	PEL, drama, Avdeling for lærer-utdanning, praksis	OA Lærings-utbytte i PEL	Kreative og studentaktive, varierte og praktiske undervisningsformer, kropp og stemme, kommunikasjon, lekpregede aktiviteter, fortelling, dramaøvelser, drama som estetisk undervisningsmetode	UIA	Drama/Teater

Note: O = Obligatorisk deltakelse og A = Arbeidskrav.

Utvalget ser disse praksisene som potensielt relevante for arbeid med estetiske læringsprosesser. Disse kan være eksempler både med hensyn til innhold, konkret metodeopplæring og en mulig innretning mot sentrale mål knyttet til opplæringen. Eksemplene her viser at institusjonene knytter ganske ulike tiltak til navnene på tiltakene/overskriftene. Å knytte tiltaket til profesjon kan bidra til å legitimere tiltaket siden temaet estetiske læringsprosesser ikke er festet på noen annen måte i studieprogrammets oppbygging eller struktur. Her framheves at tiltaket er en del av profesjonsopplæringen. Tiltakene bidrar også til tverrfaglig metodeopplæring, og er ofte direkte rettet mot praksis. Metodefagene bidrar som leverandør av estetiske virkemidler, verktøy, arbeids-, uttrykks-

og formidlingsformer. Aktivitetene bidrar blant annet til oppøving av profesjonsferdigheter gjennom studentaktive læringsformer, som studentene selv kan bruke i praksis.

Hver for seg kunne nok enkelte av disse tiltakene vært plassert i andre kategorier, men utvalget har brukt de benevnelsene institusjonene selv bruker og dermed plassert dem i denne kategorien

Eksempler på «profesjonstiltak» av kortere varighet:

Tabell 4.5 Profesjonsorganisering – «Profesjonsverksted» ved USN

Organisering	Års-trinn	1 - 7	5 - 10	Ansvarlig fag	Obligatorisk / arbeidskrav	Konkretisering av innhold og aktiviteter	Institusjon	Ekspertise/metodefag
Profesjonsverksted (Samling) Dramaturgi og didaktikk: Oppstart av undervisning (3 dager)	1.år	X	X	Drama prosjektledelse: Samarbeid praksis + fag	O	Nettforelesning. Undervisnings og lærerens dramaturgi Dramaturgiske virkemidler og modeller. Simuleringsaktiviteter, rollespill, kropp og stemme	USN/Not-odden	Drama + ulike fag
Profesjonsverksted (Samling) Tema: Psykososialt læringsmiljø (3 dager)	2.år	X	X	Drama prosjektledelse. Samarbeid praksis + PEL + fag	O	Simuleringsaktiviteter, rollespill, fiksjonsarbeid etc.	USN/Not-odden	Drama/Teater
Profesjonsverksted + dager Klasseledelse/ læringsledelse Observasjon Planlegge undervisning, undervisningens dramaturgi Profesjonalitet (30 timer (= ca 1 uke) + 7 onsdager)	1.år	X	X	Drama prosjektledelse i samarbeid med norsk, PEL, matematikk, etc.	O	Undervisnings og lærerens dramaturgi Fiksjon – ulike fiksjonsformer Betydning av og forholdet mellom form og innhold Fra fakta til fortelling og formidling Estetiske læringsressurser/medier	USN Bakken-teigen	Drama/Teater
Profesjonsverksted + dager TPO Planlegge undervisning – variasjon, Elevaktive arbeidsformer Mangfold, inkludering, demokrati Lesing – skriving begynneropplæring (30 timer= ca 1 uke):	2.år	X	X	Drama prosjektledelse i samarbeid med norsk, PEL, matematikk, etc.	O	Overgangens dramaturgi Estetiske uttrykksformer – materiell, formidling og dramaturgiske valg Scenesette innhold Litteraturredaktikk Leken, kroppslig, romlige dimensjoner knyttet til begynneropplæring	USN Bakken-teigen	Drama/Teater
Profesjonsverksted + dager: Mobbing Skolehjem (klasse, kjønn og språk) (12–25 timer)	3.år	X	X	Drama prosjektledelse i samarbeid med norsk, PEL, matematikk, etc.	O	Estetiske referanser Estetiske læringsprosesser – psykososialt arbeid Betydning av litteratur og kunst – innvielse	USN Bakken-teigen	Drama

Note: O = Obligatorisk deltakelse og A = Arbeidskrav.

Her vil utvalget trekke fram både organisasjonsformen og innholdet.

USN har gjennomført organiseringsformen «Profesjonsverksted» gjennomgående i flere år i studieprogrammet for grunnskolelærerutdanningene. *As If* var den opprinnelige benevnelsen

på profesjonsverkstedet. Ideen om å bruke ulike fiksjonsformer fra drama- og teaterfeltet kan sammenholdes med simuleringslæring som er vanlig å bruke i mange ulike profesjonssammenhenger. Dramafagets erfaring som metodefag er sentralt i denne modellen, men det innebærer nødvendigvis også tverrfaglig samarbeid avhengig av undervisningens tematiske innhold. Verkstedmodellen gir studenten opplæring gjennom studentaktive og kreative læringsformer og bruk av praktiske og estetiske arbeids- og uttrykksformer i kombinasjon med teoretisk refleksjon. Verkstedet blir en arena for opplæring hvor ulike aktører fra lærerutdanningene, også praksisfeltet, knytter praksis og teori sammen. Studentene prøver ut, utforsker og øver på handlingsalternativer og utøvende praksiser og reflekterer over teoretiske problemstillinger. Det er ofte profesjonstemaer, for eksempel psykososialt læringsmiljø⁸⁵, temaer fra praksisopplæringen som nødvendigvis bør behandles tverrfaglig, men også enkeltfag som ønsker å prøve ut estetiske læringsprosesser i tverrfaglig samarbeid. Metodene som brukes gjennomgående i profesjonsverkstedet As If er læring gjennom ulike fiksjonsformer og simuleringer som rollespill, lek, kroppslige og romlige dimensjoner, stemmebruk, iscenesettelse av undervisning og dramaturgi⁸⁶.

Utvalget ser at flere av de tiltakene som ellers er beskrevet av institusjonene kan ha i seg flere av de samme elementene som «Profesjonsverkstedet» ved USN. Mange av disse er ledet av dramafaget, de er ofte tverrfaglige og praksisrettede. Her ser utvalget et mulig utviklingspotensial både med hensyn til organiseringsform og innhold.

4.4.3 Happeninger

Tittelen på denne organisasjonsformen ble brukt noen av institusjonenes egen omtale av tiltakene. Hendelsene eller aktivitetene har preg av å være engangsforeteelser, men de kan utvikles og integreres i varige tiltak. De synes å være situasjonsavhengige og/eller knyttet til personlige og individuelle initiativ. Tiltakene innebærer også noen ganger at man benytter seg av muligheter som er for hånden gjennom samarbeid med ressurser utenfra.

⁸⁵ «Psykososialt læringsmiljø» tar opp ulike perspektiver knyttet til temaet Folkehelse og livsmestring.

⁸⁶ Se NOU evt også Lindstøls artikler.

Tabell 4.6 Happeninger

Organisering	Års-trinn	1-7	5-10	Ansvarlig fag	Obligatorisk/ arbeidskrav	Konkretisering av innhold og aktiviteter	Institusjon	Ekspertise/ Metodefag
«Happening EST» 3 t	1.år	X	X	NKKS	O	Lek med bokstaver, rollespill og modell-konstruksjon/arkitektur	Nord Bodø	Drama/ Teater/ K&H
«Happening» Fagfornyelse 3 t	1.år	X	X	NKKS	O	Rollespill, person i rolle	Nord Bodø	Drama/ Teater
Bildebok-konferanse 1 dag	1.år	X	X	Norsk K&H	O	Konferanse-deltakelse	USN	Bildebok-konferansen ved campus Notodden
Studietur Oslo (samling) 1 dag	1.år	X	X	Drama prosjektledelse: K&H Samfunnsfag Norsk Drama	O	Estetiske læreprosesser-kunst og vitenskap: Teknisk Museum. Nasjonalgalleriet Det Norske Teatret	USN	Samf.fag K&H Drama/ Teater Norsk

Note: O = Obligatorisk deltakelse.

Eksempler på praksiser som utvalget ser som relevante for estetiske læringsprosesser kan være eksempler både med hensyn til innhold, konkret metodeopplæring og de kan ha en potensiell innretning mot sentrale mål, både faglige og profesjonsfaglige.

Studietur og møte med andre kultur- og kunnskapsarenaer med en spesiell oppmerksomhet på forholdet mellom kunst og vitenskap. Her er det faglig påfyll som er i fokus og med anledning for både de obligatoriske fagene og valgfagene å benytte seg av dette både i for- og etterarbeid til studieturen. I eksempelet har studietur inngått som en del av første årstrinns vektlegging av estetiske læringsprosesser. Tiltaket uttrykker et bredt syn på læring, flerfaglighet, formidling og læringsprosesser, kunnskap og kunnskapssyn og danning (pedagogikk). Studieturen til Oslo i eksempelet omfattet besøk på Teknisk museum (Nordlysforskning: Naturfag, fysikk, matematikk, Birkeland/Eide-prosessen: Fysikk, historie/verdensarv, matematikk, «Organisasjon Tod»: Historie/2.Verdenskrig, «Tingenes Metode»: Historie, forskningsmetodikk, formidling, Museumspedagogikk: Pedagogikk, fagdidaktikk, formidling). Nasjonalgalleriet: Kunstnermøte (Munch): K&H (Arbeid med digitale metoder og kunst). Teaterbesøk m/ed forestilling på Det Norske Teatret: Norsk, drama/teater, dramaestetiske læringsprosesser, samfunnsfag.

Happening: Eksempelet her viser til samarbeid med og bruk av faglige ressurser fra Nasjonalt senter for kunst og kultur i opplæringen (KKS). Ressurssenteret er nå tilknyttet Fakultet for lærerutdanning og kunst- og kulturfag ved Nord universitet. Her har man benyttet seg av fagpersoner fra de tre kunstfagene kunst og håndverk, musikk og drama som var tilknyttet senteret. Studentene fikk erfare konkrete eksempler på hvordan de kunne ta i bruk en estetisk læringsprosess i sin undervisning uavhengig av fag; i opplæring i nynorsk grammatikk, matematiske formler og geologi, samt tverrfaglige temaer i grunnskolelærerutdanningenes studieprogram.

4.4.4 Temadager og prosjekt.

Dette er tiltak som har noe preg av å være engangsforeteelse, men som institusjonene selv mener kan utvikles og integreres i varige tiltak.

Ofte kan tiltakene være av noe lengre varighet, som for eksempel store og relativt faste prosjekter som «Storyline» som går over flere dager og hvor man fokuserer på fagovergripende temaer som *Demokrati og medborgerskap* og *Bærekraft*. Det opplyses også om kortere temaarbeid og prosjekter, men også som knyttes til et helhetlig opplegg i opplæring av studentene. Noe av dette er situasjonsavhengig og/eller knyttet til personlige og individuelle initiativ, innspill fra og/eller samarbeid med krefter utenfor institusjonen. Eksempler på dette er Den Kulturelle Skolesekken (DKS), Nasjonalt senter for kunst og kultur i opplæringen (KKS)⁸⁷ og ReAger Forumteater.

⁸⁷ KKS har tidligere vært faglig underlagt Utdanningsdirektoratet, men er nå en del av Fakultetet for lærerutdanning og kunst og kulturfag ved Nord universitetet i Bodø.

Tabell 4.7. Temadager og prosjekt

Organisering	Års-trinn	1-7	5-10	Ansvarlig fag	Obligatorisk/ arbeidskrav	Konkretisering av innhold og aktiviteter	Institusjon	Ekspertise/ Metodefag
Temadager: «Storyline» om Demokrati og medborgerskap. (5 dager)	1.år	X		Tverrfaglig: PEL, matematikk, norsk, kropp, samf.fag	OA	Aktiv læring, tilpasset opplæring, innovasjon, kreative og argumenterende evner, fantasi og overraskelse	HIOF	Flere praktiske og estetiske fag (Drama, K&H, KRØV)
Temadager: «Storyline» om Bærekraftig utvikling. (7 dager over 2 uker)	2.år		X	PEL, eng, naturfag, samf.fag, K&H, drama, norsk, krøv (tverrfaglig)	OA	Aktiv læring, tilpasset opplæring, innovasjon, kreative og argumenterende evner	HIOF	Drama og PEL
«Kunst-opplevelse» 1 dag	1.år	X	X	PEL, drama, Avd. for LU	O	Teater om utfordrende tema: (eks) Teaterforestilling, teaterestetiske virkemidler rollespill, refleksjon	UIA	Drama/ Teater
Forestilling/ temaarbeid «Bærekraftig utvikling»	3. år	X		Musikk + samfunnsfag/ naturfag + PEL Tverrfaglig/ flerfaglig	O	Forestilling om «Bærekraft». Talekor, teaterlekpantomime, sketsjer, sang, opptre, stomp, lyd- og musikk-kulisse, akkompagnement og scenografi	OsloMet	Musikk, Drama/Teater, K&H
Prosjekt om temaarbeid 1 dag	1.år	X	X	Tverrfaglig PEL og KRLE	OA FoU-prosjekt	Forumteater: «Det mangfoldige klasserommet» https://film.oslomet.no/forumteater-i-laererutdanningen	OsloMet	Drama/Teater (ReAger Forumteater)
«Landart-prosjekt»: Landart som metode i begynneropplæringen 1 dag	1.år	X	X	Tverrfaglig K&H, Naturfag, KRØV	O	Estetisk læreprosess i Profesjonstrappa. Form, farge, materialer, naturopplevelse, kroppslige og sanselige erfaringer	USN	K&H KRØV
Tverrfaglig prosjekt: Bærekraft	1.år	X	X	PEL + Tverrfaglig (Senter for bærekraftig utvikling (CCSL) ved HINN)	OA Praxis	Eventyr, Ku og fjøs. Tropisk regnskog. Teambuilding, bli kjent, Klasserom ute, dramapedagogiske arbeidsmåter	HINN	Drama og andre fag

Note: O = Obligatorisk deltakelse og A = Arbeidskrav.

I det videre gis eksempler på praksiser som utvalget ser som potensielt relevante for estetiske læringsprosesser. Eksemplene her under *Temadager og prosjekt* viser særlig samarbeid mellom fag og en flerfaglig tilnærming til tverrfaglige temaer. Sanselighet, direkte erfaring og opplevelse, arbeid med ulike virkemidler og formuttrykk synes sentrale. Tverrfaglighet og arbeid med å finne form som passer til formidling av et innhold er sentralt i flere av eksemplene. Eksemplene viser eksplisitt at man ønsker å benytte seg av arbeid med og gjennom estetiske uttrykksformer, både i prosessen og i dokumentasjon av arbeidet, for å oppfylle både forskriften og retningslinjenes pålegg/føringer.

«Det mangfoldige klasserommet»: Bruk av forumteater som arbeidsmåte og uttrykksform benyttes. Prosjektet er knyttet til samfunnsfaglig og profesjonsfaglig emne, som demokrati

og medborgerskap i et samarbeid mellom PEL og KRLE. Det er drama- og teaterfaglige arbeids- og uttrykksformer som benyttes. En profesjonell forumteatergruppe ledet studentene denne dagen. Prosjektet knyttes også til medborgerskap og det flerkulturelle samfunnet.⁸⁸

Forestilling: Dette er et tverrfaglig samarbeid mellom estetiske fag, samfunnsfag og naturfag om temaet «Bærekraftig utvikling». Slike temaarbeid og prosjekter oppfattes ofte å mobilisere og utvikle kreativitet og skaperevne. De fordrer samhandling og god kommunikasjon og åpner for refleksjon omkring slike prosesser. Gjennom bruk av estetiske virkemidler og verktøy fra musikk, kunst og håndverk og drama/teater bidrar dette til kunnskaper og ferdigheter knyttet til estetiske uttrykk og ulike former for formidling og framføringer. Målet i dette eksempelet er også kunnskap om et tema som er knyttet til samfunnsfag og naturfag. Arbeidsmåtene ble hentet fra tre kunstpedagogiske fag, med musikkfaglig kompetanse som sentral. Fagenes ulike bidrag tar utgangspunkt i deres forskjellighet. En kan si at hver prosess som springer ut fra ulike praktiske og estetiske fagområder har særegne innholdsmessige bidrag å tilføre med hensyn til sine spesifikke arbeidsmåter.

«Kunstopplevelse»: Her er forarbeid med forelesning knyttet til estetiske virkemidler knyttet til kunstarten teater som forberedelse til opplevelse av en teaterforestilling som fokuserte på vanskelig tema «Jenta, mammaen og demonene» for ungdom.⁸⁹ Etterarbeid med rollespill og samtaler om hvordan et slik tema behandlet gjennom estetisk form kan tas inn i skolen. Institusjonen selv peker på at tiltaket peker i retning av framtidig samarbeid med DKS. Potensialet her er stort, særlig når lærerne har kompetanse innenfor relevante praktiske og estetiske fag.

4.4.5 Gjennomløpende og flerårige program

Av de 13 institusjonene (15 campus) som utvalget rapporterer fra oppgitt 9-10 at de har egne opplegg/tiltak i drama-regi. Disse tiltakene har fått ulike benevnelser som «Dramakurs», «Drama som metode» «Tverrfaglig spor», «Drama i Tromsøtrappa» og «Drama i praksisopplæringen» (DIP). De noe kortere tiltakene/dramakursene er oppgitt under tabellen Kurs. I flere av disse tiltakene har dramafaget fått hovedansvaret for opplæringen i estetiske læringsprosesser ved institusjonen og de er ofte tiltak av lengre varighet. Det er rapportert få eksempler på at institusjonene har helhetlige undervisningsopplegg med innebygget progresjon som går over flere år hvor estetiske læringsprosesser fra flere fag er klart oppgitt. Noen steder oppgis likevel at estetiske læringsprosesser er tematisert på ulike årstrinn og knyttet til ulike praktiske og estetiske fag, uten at det kommer fram at det er noen form for progresjon knyttet til undervisningsoppleggene.

Ellers oppgis at de ulike dramakursene/tiltakene noen steder kommer i tillegg til andre tiltak/organiseringer, for eksempel kommer ulike tiltak hvor flere fag er involvert i tillegg til

⁸⁸ ReAger Forumteater. Video på OsloMet: <https://film.oslomet.no/forumteater-i-laererutdanningen>

⁸⁹ Teaterstykket baserer seg på Suzanne Ostens stykke om å vokse opp med et familiemedlem med psykisk sykdom. Jfr Folkehelse og livsmestring.

DIP ved NLA. Flere steder inngår den gjennomløpende opplæringen i bruk av drama som metodefag i en *Progresjonstrapp* (For eksempel *Agdertrappa* og *Tromsøtrappa*). Denne «trappetilknypningen» oppfattes av utvalget som en form for synliggjøring av hvordan ulike overgrepene temaer/profesjonstemaer håndteres i studieprogrammet. En institusjon har knyttet mye av opplæringen entydig og eksplisitt til praksisopplæringen gjennom tiltaket *Drama i praksisopplæringen* (DIP). Disse organiseringsformene inneholder ulike faglige og tverrfaglige aktiviteter og innhold, og har både teori og praktiske aktiviteter knyttet til estetiske læringsprosesser. De flerårige tiltakene/undervisningsoppleggene kan også ha pensum, arbeidskrav og obligatoriske oppgaver knyttet til seg. De er også tverrfaglige i den forstand at dramafaget brukes som metode for læring i ulike fag og tema. I tabell 4.8 og 4.9 gis eksempler på slike opplegg fra to institusjoner, henholdsvis UiT og NLA.

Tabell 4.8 Drama i Tromsøtrappa ved UiT

Organisering	Års-trinn	1-7	5-10	Ansvarlig fag	Obligatorisk / arbeidskrav	Konkretisering av innhold og aktiviteter	Ekspertise/ metodefag
Dramafaglige og estetiske læringsformer «Tromsø-trappa» (ca 30 timer)	1.år	X	X	PEL, diverse fag og drama	OA Knyttet til praksisoppg.	Rollespill, dramaforløp, kroppsspråk, grunnleggende ferdigheter formidling, drama som læringsform, muntlig fortelling, lekpregede aktiviteter, forumteater, stillbilder, Lærer-i-rolle, møte med rollefigur, regnefortellinger* Eksempler	Drama/ Teater
Dramafaglige og estetiske læringsformer «Tromsø-trappa» (Ca 30 timer)	2.år	X	X	PEL, diverse fag og drama	OA Knyttet til praksis	Dramafaglige arbeidsmåter knyttet til studentenes valgfag og det multikulturelle klasserommet, begynneropplæring og atferdsproblematikk	Drama/ Teater
«Tromsø-trappa» Dramafaglige og estetiske læringsformer (ca 12t)	3. år	X	X	Drama og norsk, drama og matematikk, fag 2 og 3	OA	Dramafaglige arbeidsmåter	Drama/ Teater
«Tromsø-trappa» Dramafaglige og estetiske læringsformer (ca 18 t)	4. år	X	X	PEL (LRU 3000) Kulturpedagogiske utfordringer, formidling og kommunikasjon	OA (Oblig. deltakelse i prosjekt + refleksjonsnotat.	Bildeteater, forumspill, dramaforløp og rollespill	Drama/ Teater
«Tromsø-trappa» Dramafaglige og estetiske læringsformer (Mulig valg)	5. år	X	X	Drama og norsk		Praktisk utprøving av dramapedagogiske problemstillinger i masteroppgaven	Drama/ Teater

Note: O = Obligatorisk deltakelse og A = Arbeidskrav.

Herunder beskrives noen av eksemplene som viser hvordan drama er metodefag i opplæringen i ulike faglige, tverrfaglige og profesjonsfaglige temaer.

Drama i Tromsøtrappa, er en obligatorisk gjennomløpende opplæring 1.- 4. studieår i drama-estetiske arbeidsmåter og uttrykksformer. Emnet *Skole, samfunn, kultur* (20 stp) er obligatorisk i grunnskolelærerutdanningen for trinn 1-7 og har arbeidskrav knyttet til

prosjekt der dramafaglige metoder benyttes. Det leveres også individuelt refleksjonsnotat (5 s./2000 ord) i forbindelse med prosjektet). I 5. studieår er det et valgbart emne (30 studiepoeng) i norskdidaktikk. Estetiske læringsprosesser, med blant annet kreative norskfaglige og dramafaglige tilnærminger til arbeid med tekst med tanke på å nå ulike elever.

Drama- og teaterfeltet har tradisjon på å bruke studentaktive og kreative arbeidsmåter i arbeid med måloppnåelse i andre fag. Her vises både konkrete arbeidsmåter og en progresjonstenking med tanke på studentens utvikling. Informasjonen viser at studentene får opplæring i de ulike dramafaglige arbeidsformene og metodene til bruk i de fagene studentene selv har som valgfag. De kollektive estetiske arbeidsformene som drama bygger på fordrer samhandling og god kommunikasjon og åpner for refleksjon omkring slike prosesser i læringsarbeidet og der er også en tydelig tilknytning til praksis. Gjennom bruk av slike estetiske virkemidler og verktøy kan dette bidra til at studenten utvikler ferdigheter i ulike former for formidling og framføringer.

Tabell 4.9 Drama i praksisopplæringen (DIP) ved NLA

Organisering	Års-trinn	1 - 7	5 - 10	Ansvarlig fag	Obligatorisk/ arbeidskrav	Konkretisering av innhold og aktiviteter	Ekspertise/ metodefag
DIP (Drama i praksisopplæringen) Progresjon knyttet til estetiske læringsprosesser, lærerrollen, klasseledelse og motiverende introduksjon (18 t)	1. år	X	X	Drama, PEL og praksis	OA Obligatorisk. del av praksisopplæringen. Undervisvurdering. Flere arbeidskrav og godkj. praksisoppgaver, refleksjonsopp. g.	Ulike dramapedagogiske metoder og teknikker. Kropp, stemme, fokus, status, rom/fiktive rom, dramatiske virkemidler, Lærer i Rolle-metoden, improvisasjon, Forumspill	Drama/ Teater
DIP Dramaforløp m/ tverrfaglig profil. (18 t)	2. år	X	X	Drama og praksis	OA OBL. Del av praksisopplæring. Undervisvurd. 4 godkj. praksisoppg. Alt vurdert til bestått/ ikkebestått	Dramaforløp. Diverse konvensjoner og teknikker med ulike tverrfaglige tema https://www.youtube.com/watch?v=MJrj2xhbG84	Drama/ Teater
DIP Læreren som forteller (15t)	3. år	X	X	Drama og praksis	OA Praksisoppgave: Gjennomføring og refleksjonsnotat. Avsluttende vurdering etter 3.år. Bestått/ikkebestått. Påført vitnemål	Fortellerrollen Formidling av fagstoff gjennom fortelling	Drama/ Teater

Note: O = Obligatorisk deltakelse og A = Arbeidskrav.

NLAs «Progresjonstrapp» 1.- 3. studieår med DIP - Drama i praksisopplæringen, løftes fram først og fremst fordi det skiller seg ut ved å være så tydelig strukturelt festet i studieprogrammet til grunnskolelærerutdanningene gjennom sin strukturelle/organisatoriske

tilknytning til praksisopplæringen. Praksisopplæringen er ikke knyttet til oppnådde studiepoeng, men både for- og etterarbeid er obligatorisk, og det er en rekke oppgaver knyttet til dette. Slik blir også DIP obligatorisk som helhet. Dette kommer til uttrykk med hensyn til ressursbruk, lengde/varighet, progresjonstenking, arbeidskrav, obligatoriske oppgaver og pensum. De obligatoriske oppgavene er både skriftlige og praktisk-didaktiske, og DIP og alle oppgavene må godkjennes for å få godkjent praksis⁹⁰. DIP kommer også på studentens vitnemål. Her har man entydig gitt dramafaget ansvar for opplæringen og man begrunner dette valget blant annet i at studentene kan velge kunst og håndverk og musikk som fag om de ønsker et estetisk fag, mens drama bare er skolerrelevant fag i lærerutdanningen.

Institusjonen oppgir at det er 150 sider pensum pr år i tre år. Det er ikke eksamen, men både praktiske og teoretiske refleksjonsoppgaver må godkjennes.

Eksempel på hvordan man arbeider med DIP- Drama i praksisopplæringen i 2. studieår:
<https://www.youtube.com/watch?v=MJrj2xhbG84>

4.4.6 Pedagogikk og elevkunnskap (PEL) og praksis

I tabellen «Pedagogikk og elevkunnskap (PEL) og Praksis» beskrives organiseringer der PEL og praksisopplæring er hovedforankring for undervisningen. PEL og praksisopplæring er obligatorisk for alle studentene både i 1-7 og 5-10. Flere institusjoner har knyttet aktivitetene som skal ivareta estetiske læringsprosesser til PEL-undervisningen direkte. Dette kan forankres nasjonale retningslinjer for PEL. Noen steder utdypes dette direkte i institusjonenes PEL-planer gjennom konkretiseringer. Andre steder inngår PEL på lik linje med andre fag i ulike tverrfaglige og flerfaglige tiltak. Disse vil man finne igjen i de andre tabellene. I tabell 4.10 vises tiltak som utvalget har forstått at institusjonene selv knytter til PEL- og praksisplanene.

⁹⁰ Institusjonen sier selv at «Drama er en del av praksisopplæringen – må godkjennes for å få godkjent praksis».

Tabell 4.10 PEL og Praksis

Organisering	Års-trinn	1-7	5-10	Ansvarlig fag	Obligatorisk/ arbeidskrav	Konkretisering av innhold og aktiviteter	Insti-tusjon	Ekspertise/ metodefag
Emneplan PEL	1.år	X		PEL X	Læringsut- bytter i PEL	Forelesning - teori	HVL	PEL
KROM (Kropp i rom) (Emneplan PEL)		X		PEL og praksis	Praksis- oppgave	Bruk av Kunstpedagogisk metode utviklet av <i>Rom for Dans</i> til bruk i skolen.	HIOF	Drama og PEL + KRØV
PEL	1.år	X		PEL	OA Faglige mål i PEL	Studentframlegg som dramatisering, rollespill, case, debattpanel, podcaster, flipped, lage plakater på canvas, video, tegneserier, tegninger mm på enkelte oppgaver. «Estetisk hjørne» m/dikt, bilde mm, studentrefleksjon. Ulike estetiske innfallsvinkler på et nettsted om norsk skole	NTNU	Drama /Teater, K&H, norsk, IKT
Emneplan PEL	Flere år	X	X	PEL	OA	Rollespill, forumteater, dramatisering mm	OsloMet	Drama/ Teater
"Pedagogikk – fordypning i tradisjonell kunnskap og samisk kultur» («Obligatorisk skolerelevant fag». Tidl. PEL) 30stp		X	X	PEL, Bæijvasj-teater, Samisk filminstitutt	OA Praksis- oppgave	Trad: vær/naturforståelse joik, musikk, fortelling, duodji, drama/teater, kropp, stemme og kommunikasjon	Samisk Høgskole	Bæijvasj- teater + Samisk filminstitutt + K&H/duodji, drama/ teater, musikk mfl
Emneplan PEL	4. år	X		PEL	OA Individuelt refleksjons- notat	Dramapedagogiske arbeidsmåter ++	UiT	Drama
Dramakurs 15 t	1. år	X	X	PEL og drama	O	Div. dramapedagogiske arbeidsmåter	Nord Bodø	Drama/ Teater
«Lærings- verksted»	1.år + flere år	X	X	Praksis/PEL	OA	Øve på praksissituasjoner gjennom estetiske læringsprosesser. Dramapedagogisk. Lekaktiviteter, rollespill, film	OsloMet	Drama/ Teater og film
Praksis- samling Forberedelse: Observasjon (4 t)	1. år	X	X	Drama prosjekt- ledelse. Samarbeid Praksis + PEL + fag	OA	Simulering, ulike fiksjonsformer, tolkning og observasjon	USN	Drama/ Teater

Note: O = Obligatorisk deltakelse og A = Arbeidskrav.

I tabellen finner man eksempler på praksiser/tiltak som utvalget ser som relevante for opplæring i estetiske læringsprosesser som er knyttet til PEL alene som ansvarlig emne. Her er også et tverrfaglige tiltak hvor flere fag eller felt er involvert, men hvor PEL oppfattes som hovedansvarlig. Kolonnen *Konkretisering* viser her hvordan man har tenkt at studenten

både skal utvikle kunnskaper, ferdigheter og generell kompetanse knyttet til estetiske læringsprosesser. Metoder, verktøy og uttrykksformer hentes fra ulike fag, avhengig av hva man vil oppnå av læring hos studenten, men man har i mange eksempler brukt faget drama. Om man har brukt dramafaglig ekspertise i tverrfaglig samarbeid eller bare brukt arbeidsmåtene er noen ganger uklart. Det samme kan gjelde de andre praktiske og estetiske fagene som er trukket inn.

Det ligger et stort organiseringsmessig potensiale her i det faktum at PEL og praksis er obligatorisk del av opplæringen og felles for alle studentene. Her ivaretas også de mulighetene som ligger i praktisering av et profesjonsfelleskap, hvor studentene møtes med ulike faglige profiler. Det ligger også et potensiale her i at PEL-faget har et spesielt ansvar for temaer knyttet både til generell didaktikk og pedagogisk grunnsyn, samt kunnskaps- og læringssyn, læringsledelse, klasseledelse og elevens sosiale og faglige utvikling, samt generelt om prosesser som kan føre til læring. Pedagogikk er også nært tilknyttet praksisopplæringen. I dette ligger også kunnskap og forståelse for tverrfaglig og flerfaglig tilgang til undervisningsprosesser, som fordrer både kunnskap og ferdigheter knyttet til klasseledelse, dramaturgi i didaktisk kontekst og tilpasset opplæring. Tabell 4.10 viser eksempler på tiltak som er gjort med direkte tilknytning til PEL-planen. Man finner også eksempler på andre tiltak hvor PEL og praksis er involvert, kanskje med samme begrunnelse og forståelse, under andre kategoriseringer i tråd med det institusjonene har meldt inn.

«Læringsverksted»: Dette læringsvekstedet skal gi studentene mulighet til å øve på praksissituasjoner gjennom estetiske læringsprosesser. Det brukes dramapedagogiske arbeidsmåter som rollespill og lekaktiviteter, samt filmopptak. PEL har ansvaret og aktivitetene knyttes til praksisopplæringen.

«Profesjonsfaglig dag»: Dette presenteres som en forberedelse til praksis, det vil si del av praksisopplæringen, for 1.årstrinn. En del av lærerens profesjonskompetanse er knyttet til hvordan han/hun framstår, opptrer og kommuniserer med enkeltelever i og utenfor klasserommet i ulike undervisningssituasjoner. Bevissthet om verbal og ikke-verbal kommunikasjon, bruk av kropp og stemme i kommunikasjon er sentralt.

4.4.7 Oppsummering

Flere av institusjonene har trukket fram eksempler på hvordan bruk av estetiske virkemidler, verktøy og uttrykks- og formidlingsformer bidrar i utdanningen. Dette gjelder med hensyn til dannelsesaspekter knyttet til elevers sosiale, emosjonelle og psykologiske utvikling. Man finner også eksempler på en bred kunnskapsforståelse og et bredt læringssyn som ivaretar *Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020 (LK20 og LK20S)* sin vektlegging av *dybdelæring*. Dette kan være uttrykk for tro på det potensialet de estetiske læringsprosessene har for å ta i bruk studentens samlede læringsregister. I tillegg ser utvalget også at flere institusjoner bruker estetiske læringsprosesser som didaktisk og metodisk grep i undervisningen og når de tar opp fagovergrepene og tverrfaglige tema.

Studentene kan gjennom bruk av estetiske arbeids- og uttrykksformer i temaarbeid om for eksempel *Demokrati og medborgerskap eller Bærekraft*, gjennom å skape kunstneriske og

estetiske uttrykk og få muligheter til å ytre seg og ikke minst uttrykke motstand. Dette gir et potensiale for å lære for eksempel om samfunnet gjennom slike uttrykk, som igjen henger sammen med en dannelsingsdimensjon, men studentene får også mulighet til å lære om uttrykks- og arbeidsformene selv. Det samme gjelder temaet *Folkehelse og livsmestring*. Livsmestring kan handle om å møte og utforske ulike følelser i kunst- og kulturuttrykk, og også å uttrykke seg gjennom slike. En kan si at arbeid med estetiske læringsprosesser, dersom de estetiske dimensjonene ivaretas, i seg selv kan være en måte å gi studentene erfaring med hvordan skolen kan praktisere livsmestring for elevene. Å kunne uttrykke seg og utfolde seg kreativt er et dypt psykologisk og antropologisk behov, som arbeid med og gjennom estetiske læringsprosesser kan bidra til å dekke.

Det synes som om institusjonenes forståelse av de nasjonale retningslinjene samsvarer med utvalgets forståelse. Når dette er sagt er utvalget i tvil om disse enkeltstående tiltakene bidrar til at studentene får oppøvd tilstrekkelig erfaring i å bruke estetiske læringsprosesser som metode i de ulike fagene.

4.5 Estetiske læringsprosesser for alle studenter?

De aller fleste institusjonene rapporterer først og fremst om de tiltakene, aktivitetene og planene som gjelder alle studentene, uavhengig av studieprogram eller faglig profil. Utvalget anser dette som naturlig, med bakgrunn i Forskrift om rammeplan og nasjonale retningslinjer for grunnskolelærerutdanningene.

Studieprogrammets obligatoriske fag/emner gir mulighet for å nå alle studentene gjennom disse. I studieprogrammet for 1-7 gjelder dette PEL, norsk og matematikk og emneplan for praksisstudium. I studieprogrammet for 5-10 er det bare PEL og emneplan for praksisstudium som er felles. Alle andre fag er i prinsippet til valg i grunnskolelærerutdanningene. Siden estetiske perspektiver er mer eller mindre eksplisitt uttrykt i fagenes emneplaner, og estetiske læringsprosesser i enda mindre grad, antar utvalget at det trolig kan være noe tilfeldig hva studentene får av oppøving i slike arbeidsmåter i de ulike fagene. Det er antakelig i større grad avhengig av den enkelte undervisers kompetanse og særinteresser.

Utvalget ser det likevel som riktig å peke på at flere av institusjonene har beskrevet og fortalt at mange fag bruker estetiske læringsprosesser i egen fag/emneundervisning. Dette gjelder ikke bare de praktiske og estetiske fagene, der dette inngår som en naturlig del av fagenes arbeidsmåter, men også eksempelvis i fag som naturfag og matematikk. Det fortelles at man bruker uttrykks- og arbeidsmåter fra kunst og håndverk, musikk og drama som for eksempel rollespill, musikkelementer og visualisering og konkretisering ved hjelp av tegning og modeller. Bare i enkelte av disse eksemplene fra fagene fortelles det om samarbeid med estetiske fag om slik undervisning. Utvalget oppfatter likevel disse beskrivelsene som uttrykk for en positiv holdning til bruk av estetiske læringsprosesser i undervisning og læring.

Til tross for at alle institusjonene melder tilbake om ulike tiltak som er iverksatt for å realisere forskrift og nasjonale retningslinjer i lærerutdanningene, uttrykker flere institusjoner selv utfordringer ved selve pålegget.

Noen miljøer påpeker manglende integrering av ulike tiltak i studieprogrammene. Som de andre fagovergripende temaene er estetiske læringsprosesser ved de fleste institusjonene ikke lagt inn som noe felles program, eller overlatt til noe enkelt fagmiljø fra myndighetenes side. De er heller ikke studiepoengfestet, det er liten grad av pensumlitteratur og med få unntak er det sjeldent at obligatoriske oppgaver er knyttet til temaet. Denne usikre posisjonen skaper en sårbar situasjon med hensyn til ressurser, personalplassering og ansvarliggjøring. Dette gjelder også til en viss grad de stedene hvor man har etablert gjennomløpende program over flere år. Flere av institusjonene ga uttrykk for at forespørselen fra og samtalen med utvalget ga inspirasjon til arbeid med estetiske læringsprosesser da det tidligere hadde vært lite oppmerksomhet og bevissthet rundt dette i mange fagmiljøer. Først og fremst har dette vært drevet fram av ildsjeler og dermed personavhengig.

Sårbarheten kan også knyttes til utydelig begrepsbruk og manglende kontekstualisering i forskrift og nasjonale retningslinjer, som gjør at mange fagmiljøer kan oppleve en fremmedhet overfor oppdraget. Dette kan være en medvirkende årsak til den tilsynelatende innslagspregede og ad-hoc-pregede håndteringen av opplæringen. Det er heller ikke slik at alle fagmiljøer vil kjenne en primærtilknytning til begrep og fagtermer som er relevante for temaet estetiske læringsprosesser. En anerkjennelse av behovet for forskningsbasert kompetanse om de erkjennelses- og dannelsesmessige sidene ved estetikk er nødvendig, og en tilsvarende forståelse for hvor kompetansen finnes, vil kunne bidra til en bedre håndtering av forskrift og retningslinjer. Det finnes enkelte profesjonsrettede forskningsprogrammer som tar opp i seg dette, og flere institusjoner viser til prosjekter og forskergrupper med interesse for feltet (se kapittel 4.8 og vedlegg 3 (side xxx – xxxiii)). Dette er forskning som har tilknytning til både den kunstfaglige, den humanistiske og den samfunnsfaglige tradisjonen.

Tiltak kan også rammes av manglende kompetanse, blant annet fordi man muligens ikke har tilstrekkelig utbygde fagmiljøer som har fokus på estetiske læringsprosesser ved institusjonen. Disse vil kunne være svært sårbare for skiftende økonomiske forhold.

Med nasjonale føringer bør det også følge en plan for finansiering. En undervisning som i mange tilfeller vil kunne medføre tverrfaglige arbeid, samarbeidsprosjekter både internt og eksternt og ekstra ressursbruk bør følges av økonomiske insentiver. Dette synes også å være i samsvar med anbefalingene fra Advisory Panel for Teacher Education ⁹¹ som understreker at det må stilles økonomiske ressurser til rådighet for å kunne gjennomføre grunnskolelærerutdanningene i tråd med ambisjonene.

⁹¹ Advisory Panel for Teacher Education, APT (2020). *Transforming Norwegian Teacher Education: The Final Report for the International Advisory Panel for Primary and Lower Secondary Teacher Education*

En undervisning som har for sterkt preg av å være innslagspreget - som er det motsatte av det opplæring i estetiske læringsprosesser er ment å være - eller som er for avhengig av ildsjeler og enkeltpersoners initiativ, er også svært utsatt og blir lett påvirket av økonomiske innstramminger.

4.6 De praktiske og estetiske fagene i grunnskolelærerutdanningene

Det er ikke spurt direkte om de praktiske og estetiske fagene drama/teater, kunst og håndverk, kroppsøving, mat og helse og musikk, samt norsk, har en rolle i de estetiske læringsprosessene knyttet til arbeids- og uttrykksformer, virkemidler, verktøy, faguttrykk etc. i fagene. I de fleste svar fra institusjonene nevnes likevel disse fagene. Figuren nedenfor viser om lag hvor mange ganger fag og/eller fagenes faguttrykk og begreper er nevnt eller brukt i de skriftlige svarene fra de 13 institusjonene.

Figur 4.1 Antall ganger de praktiske og estetiske fagene eller fagenes fagbegreper er nevnt i spørreundersøkelsen

Alle de 13 institusjonene har enten nevnt dramafeltet som direkte ansvarlig for aktiviteter, arrangementer, tiltak, prosjekter etc. som konkretiserer programplanenes generelle overordnede formuleringer og/eller metoder, arbeidsformer, virkemidler, uttrykksformer, formidlings- og kommunikasjonsformer, samt faguttrykk som tilhører eller som kan knyttes først og fremst til dette fagfeltet.

Den plassen drama/teaterfaget har fått i institusjonenes rapportering kan være uttrykk for flere forhold, og institusjonene kommer med flere forklaringer/begrunnelser for dette. Blant annet forskning, opparbeidet kompetanse og lang erfaring. Institusjonene har ofte sterke dramafagmiljøer med solid forskningstradisjon knyttet blant annet til kunstdidaktikk og estetiske læringsprosesser. Man har derfor ved de fleste institusjonene lang erfaring i

organisering og gjennomføring av slike tiltak. Faget drama har lenge hatt en plass som såkalt metodefag i lærerutdanningen. Det har vært et 30-timers kurs i drama som metode i lærerutdanningen fram til 2010. Etter dette har drama delvis vært inne som fagelement i norskplanen – fram til 2017 og ofte som ansvarlig for ferdighetsmål knyttet til estetiske læringsprosesser i PEL-faget. Det er mulig å velge drama som skolerlevant fag i grunnskolelærerutdanningene. Det foreligger foreløpig ingen nasjonal oversikt over hvilke fag som er valgt i de 5-årige grunnskolelærerutdanningene.

De andre estetiske fagene har ikke særlig lang tradisjon som metodefag, men etter lærerutdanningsreformen i 2010 og innføring av program for 4-årig grunnskolelærerutdanning 1-7 og grunnskolelærerutdanning 5-10 ble problematikken med de praktiske og estetiske fagene som såkalte «metodefag» drøftet, blant annet i rapporten *Praktiske og estetiske fag og lærerutdanning*.⁹²

Kunst og håndverk og musikk har lang tradisjon som undervisningsfag i grunnskolen og estetiske prosesser er en del av fagenes konstitusjon og bærende prinsipp. Skolefagenes tilknytning til kunstfeltet er også et sentralt konstituerende trekk. Det estetiske aspektet knyttes både til å gi og skape form og å møte skapt form – altså både den produktive og reseptive siden.

Fagene kroppsøving og mat og helse har ikke like lang tradisjon i å bli betegnet som estetisk fag. Disse fagene har først og fremst vært regnet som praktiske fag, med praktiske og erfaringsbaserte arbeidsmetoder. Den estetiske dimensjonen/siden ved fagene trekkes nå i større grad frem, og det erfaringsmessige og praktiske er sentralt. Det knyttes da opp mot det sansemessige; den kinestetiske, vestibulære og taktile sansen, men også til lukt, smak og synssansen.

Norskfaget, med sitt feste i litteraturen, regnes også, i mange sammenhenger, som et estetisk fag ut fra det samme kriteriet: å arbeide og kommunisere i og med form og å oppleve allerede skapt form. Altså både den produktive og den reseptive siden. Generelt vil en kunne si dette om alle språkfagene, som så tydelig konstitueres gjennom en form- og en innholdsside.

Selv om de praktiske og estetiske fagene kroppsøving, kunst og håndverk, mat og helse og musikk sjelden er nevnt i forbindelse med estetiske læringsprosesser i denne kartleggingen kan de likevel ha en vesentlig rolle i grunnskolelærerutdanningene. Nedenfor viser tabellen antall institusjoner som tilbyr praktiske og estetiske fag som masterfag. Tabellen baserer seg på data i rapporten til Advisory Panel for Teacher Education.⁹³

⁹² Espeland, M. et al. (2011). *Praktiske og estetiske fag og lærerutdanning*.

⁹³ Advisory Panel for Teacher Education, APT (2020). *Transforming Norwegian Teacher Education: The Final Report*. Side 40 – 41.

Tabell 4.11 Institusjoner som tilbyr praktiske og estetiske fag som masterfag i grunnskolelærerutdanningene⁹⁴

Institusjon	Kroppsøving		Kunst og håndverk		Mat og helse		Musikk	
	1-7	5 - 10	1-7	5 - 10	1-7	5 - 10	1-7	5 - 10
HVL		Sogndal	Bergen & Stord	Bergen & Stord	Bergen	Bergen	Bergen & Stord	Bergen & Stord
INN								
USN								
OsloMet								
UiA								
NORD							Levanger	
NTNU								
UiS								
UiT								
NLA								
HVO								
HiØ								
Sámi University of Applied Sciences								
Totalt	7	9	5	5	5	2	5	4

Note: Tabellen bygger på Advisory Panel for Teacher Education, APT (2020). *Transforming Norwegian Teacher Education: The Final Report*. Kapitlet er skrevet av NOKUT og i tabellen er innhentet i august 2019. Side 40 og 41. Blå farge = tilbyr faget som masterfag 2019 - 2020.

Det framgår av tabellen at på de 13 institusjonene som tilbyr grunnskolelærerutdanninger så er kroppsøving det praktiske og estetiske faget som tilbys på flest institusjoner både på trinn 1 - 7 og 5 – 10. Videre er det nokså likt antall tilbud på de andre fagene, bortsett fra mat og helse⁹⁵ som tilbys kun to steder på trinn 5 – 10. Det kan være grunn til å anta at de institusjonene som tilbyr de praktiske og estetiske fagene på masternivå har relativt sterke fagmiljøer innen disse fagene. Det kan også være grunn til en bekymring over manglende bredde i tilbudet ved enkelte institusjoner. Manglende tilbud i enkelte praktiske og estetiske fag vil kunne gå utover studentenes kunnskaper og ferdigheter knyttet til praktiske og estetiske læringsprosesser.

⁹⁴ I og med at drama ikke er et skolefag er ikke det med.

⁹⁵ Det kan knyttes noe usikkerhet til dette da det fra USN og INN er opplyst om at de ikke tilbyr Mat og helse som masterfag

4.7 Pensum om estetiske læringsprosesser

Utvalget har ikke selv gått inn i pensumlistene for fag/emner i studieprogrammene og undersøkt hvordan estetiske læringsprosesser eventuelt estetiske dimensjoner tematiseres i disse.

Musikk og kunst og håndverk har det estetiske som del av sitt faglige grunnlag og det er derfor naturlig at pensumtekster er knyttet til temaet. Ut over disse to fagene/emnene er det bare noen institusjoner som oppgir at fag/emner har pensumtekster knyttet til temaet estetiske læringsprosesser og dimensjoner helt eksplisitt. Det blir oppgitt at norskpensumet for grunnskolelærerutdanningen 1-7 og 5-10 ved USN inneholder flere relevante tekster. Norskfaget ved USN har et utviklet samarbeid med dramafaget og noen pensumtekster kommer dermed også fra dramafaget. Det er antakelig typisk at norskfaget i grunnskolelærerutdanningen oppgir at de har flere tekster. I 5-10 er det bare studentene med norskfaglig profil som har dette.

I tilknytning til «Profesjonsverkstedet» ved USN legges det fram anbefalt litteratur, blant annet om profesjonsverkstedet og estetiske læringsprosesser, men dette inngår ikke i eksamen, fordi det ikke er obligatorisk.

NLA oppgir antall pensumsider som er knyttet til det obligatoriske DIP-prosjektet til 150 sider pr år i tre år, altså totalt 450 sider.

UiT opplyser om obligatorisk skriftlig oppgave knyttet til det obligatoriske emnet «Skole, samfunn, kultur» (20stp) hvor man blant annet skal levere et refleksjonsnotat basert på et prosjekt med bruk av dramafaglige metoder, på 2000 ord. Det antas at det knyttes pensumlitteratur til dette.

I de valgbare fagene som eksplisitt melder om arbeid med estetikk/estetisk dimensjon, eventuelt også estetiske læringsprosesser kan utvalget bare anta at det vil være relevante og fagspesifikke pensumtekster. Enkelte andre fag/emner opplyser også om at de har både arbeidskrav og pensum knyttet til dette. Hva som finnes eller brukes av litteratur i kroppsøving og mat og helse er det ikke gitt informasjon om.

Det er med andre ord vist til svært lite pensumlitteratur knyttet til temaet. En vil anta at obligatoriske pensumtekster knyttet enten til fag/emner eller til ulike opplæringstiltak ville styrket temaets betydning i utdanningen.

4.8 Forskning

4.8.1 Innledning

Det kan se ut til at det igjen, på bakgrunn både av arbeidet med nytt 5-årig masterprogram for grunnskolelærerutdanningene for trinn 1-7 og trinn 5-10 og den nylig vedtatte lærerutdanning i praktiske og estetiske fag for trinn 1 – 13⁹⁶, samt arbeidet rundt LK20,

⁹⁶ Kunnskapsdepartementet (2020). *Forskrift om rammeplan for lærerutdanning i praktiske og estetiske fag for trinn 1–13*.

finnes en økt oppmerksomhet fra myndighetshold mot den betydningen de estetiske læringsprosessene og dimensjonene, kan ha i opplæringen.

På bakgrunn av denne forståelsen er det grunn til å rette oppmerksomhet mot forskning som kan bidra med videreutvikling av kunnskap om og ferdigheter i estetiske læringsprosesser i sektoren. I rapporten til Ekspertgruppen for kunst og kultur i opplæringen⁹⁷ inkluderes en review som inneholder en god del av vitenskapelig litteratur som da fantes på feltet «kunst og kultur i opplæringen» i Skandinavia fram tom 2013. Etter 2013 og fram til våren 2020 synes tilfanget på referanser å ha økt noe, og det har blitt gitt ut en del tverrfaglige antologier.

Sektorinndelingen mellom det kunstfaglige og det utdanningsvitenskapelige feltet kan være en grunn til at feltet som *ett* felt ikke er tydelig etablert. Det synes som at forskning og utviklingsarbeid knyttet til estetiske læringsprosesser på samme måte som kunstdidaktiske praksiser med og for barn og unge ofte faller mellom to stoler⁹⁸. Dette kan synes å gjenspeile seg for eksempel i kompleksiteten med hensyn til vitenskapsteoretisk ståsted, det sammensatte kunnskapsbegrepet, metodologiske valg og fokus⁹⁹.

Å bygge bro mellom sektorene og mellom fagene i lærerutdanningen, også med hensyn til disse aspektene, kan bidra til at metodeaspektet og den didaktiske variasjonen de ulike praktiske og estetiske fagene representerer¹⁰⁰ kan utvikles og utforskes. Dette forutsetter imidlertid at sterke og brede fagmiljøer opprettholdes, utvikles og styrkes. Da legges grunnen for systematisk forsknings- og utviklingsarbeid i temaet.

Noe av problemet synes derfor å være knyttet til det samme som alle de tre tidligere nevnte rapportene¹⁰¹ som på ulike måter har tatt for seg praktiske og estetiske fag/kunsthøgskole, samt deres arbeidsmåter og metoder i utdanningen er inne på, nemlig et reelt behov for å bygge en fellesforståelse for betydningen av dette perspektivet i opplæringen. Dette kan forskning bidra til.

4.8.2 Institusjonenes tilbakemelding

Utvalget har bedt institusjonene rapportere om de har forskergrupper ved institusjonen som eksplisitt eller implisitt knytter seg til arbeid med estetiske læringsprosesser. Noen av institusjonene oppgir å ha etablerte forskergrupper og/eller pågående prosjekter som de anser som relevante for temaet. Det kan dreie seg om grupper eller prosjekter som inngår i større program eller større forskergrupper. I noen av eksemplene er disse forskergruppene

⁹⁷ Birkeland, E. et al. (2014). *Det muliges kunst - Råd til kulturministeren og kunnskapsministeren..*

⁹⁸ Sæbø, A. B. et al. (2017). *Drama, teater og demokrati. Om undervisning i barnehage, skole, museum og høyere utdanning.*

⁹⁹ Østern, A.–L., Stavik-Karlsen, G. og Angelo, E. (2013). *Kunstpedagogikk og kunnskapsutvikling.* Johansen, M. B. (2018). *Æstetik og pedagogikk.*

¹⁰⁰ Espeland, M. et al. (2011). *Praktiske og estetiske fag og lærerutdanning.*

¹⁰¹ Bamford, A. (2012). *Arts and Cultural Education in Norway 2010/2011.*

Birkeland, E. et al. (2014). *Det muliges kunst - Råd til kulturministeren og kunnskapsministeren.*

Espeland, M. et al. (2011). *Praktiske og estetiske fag og lærerutdanning.*

og/eller prosjektene flerfaglige eller tverrfaglige, og de kan rette seg mot både grunnskolelærerutdanningene og/eller barnehagelærerutdanningen. De kan også være prosjekter avgrenset til eller med utspring i enkeltfagmiljøer, men likevel være relevante for tematikk knyttet til estetiske læringsprosesser.

Noen av institusjonene oppgav ikke forskergrupper i sin tilbakemelding. Ved et raskt søk på institusjonenes egne sider, finner utvalget flere prosjekter som ikke er oppgitt, men som utvalget likevel, utfra den forståelse utvalget samlet har etablert, anser som relevante prosjekter.

Årsaken til at ikke prosjektene er nevnt, kan skyldes flere forhold. Det kan forklares med at enkelte institusjoner har vært i krevende fusjonsprosesser. Det har også vært store og komplekse prosesser knyttet til grunnskolelærerutdanningene. Disse prosessen kan ha gjort at en ganske enkelt ikke har hatt kapasitet til å svare like nøye på alle spørsmål. Utvalget anser det heller ikke som utenkelig at det kan ha sammenheng med den begrensede eller tilfeldige tilnærmingen til tematikken estetikk og læring. Men det kan også ha sammenheng med hvordan temaet estetiske læringsprosesser er utviklet innenfor ulike fag, også innenfor de praktiske og estetiske fagene eller kunstoffagene ved institusjonen. Organiseringen og måten forskersamfunnene og fagmiljøene ved institusjonen fungerer og samarbeider på, kan også ha betydning. Utvalget har ikke hatt rom for grundigere søk og på bakgrunn av den noe begrensede rapporteringen har utvalget valgt å ikke se videre på forskningen. Interessen og informasjonsviljen fra institusjonenes side overfor kartleggingsundersøkelsen var tydelig positiv, og man ga uttrykk for at man ønsket å dele denne informasjonen. Utvalget har derfor valgt å vise informasjonen i vedlegg 3 (side xxx – xxxiii).

5. Oppsummering og anbefalinger

5.1 Innledning

Dette kapitlet presenterer oppsummering og konklusjon av utvalgets arbeid med estetiske læringsprosesser i grunnskolelærerutdanningene. Utvalget er oppmerksom på at da utvalgets arbeid startet, og kontakt med institusjonene ble opprettet, var institusjonene i avslutningen av sitt andre år etter innføring av de 5-årige grunnskolelærerutdanningene. Rapporteringen vil være preget av dette da det med få unntak er framlagt planer for hele det 5-årige løpet og det er naturlig at implementering av estetiske læringsprosesser skjer etter hvert som utdanningene fases inn.

Utvalget ble nedsatt for å undersøke nærmere hvordan det arbeides med estetiske læringsprosesser i grunnskolelærerutdanningene. Regjeringen vil gjennom denne utredningen bidra til å realisere målsetningene i forskrifter for grunnskolelærerutdanninger og i overordnet del av læreplanverket som gjelder estetiske perspektiver.

Utvalget bes om:

- Å kartlegge hvordan det arbeides med estetiske læreprosesser i grunnskolelærerutdanningene i dag
- Identifisere og eventuelt bidra til å videreutvikle gode arbeidsmåter
- Bidra til å spre relevante erfaringer og kompetanse lærerutdanningsmiljøene imellom

Med hensyn til siste del av mandatet vurderer utvalget at rapporten i seg selv vil kunne fungere som et verktøy for å spre relevante erfaringer og inspirere til videre arbeid. Utvalget anser at møtene med institusjonene også har vært et viktig bidrag til å sette estetiske læringsprosesser på dagsorden. Disse møtene har fungert som en gjensidig utveksling av informasjon og inspirasjon på en måte som kan bidra til å realisere ambisjonene om at alle studenter skal får opplæring i å kunne legge til rette for estetiske læringsprosesser. Det bør også nevnes at koronasituasjonen førte til flere avlyste møter med representanter for institusjonene.

5.2 Nasjonalt nivå

5.2.1 Forskriftene

I forskriftene til lærerutdanningene i læringsutbyttebeskrivelsene i § 2 under ferdigheter står at kandidaten

- *kan skape inkluderende og helsefremmende læringsmiljøer som bidrar til gode faglige, sosiale og estetiske læringsprosesser*

Det sentrale her er at denne læringsutbyttebeskrivelsen gir føring for hva alle lærerstudenter skal kunne ved avslutningen av sin grunnskolelærerutdanning. Utvalget mener det er grunn

til å endre selve formuleringen slik at det kommer frem at estetiske læringsprosesser bidrar til inkluderende og helsefremmende miljøer.

5.2.2 Nasjonale retningslinjer

De nasjonale retningslinjene for grunnskolelærerutdanningene er gjennomgått med tanke på innhold knyttet til estetiske læringsprosesser og dimensjoner. På samme måte har utvalget sett på Kunnskapsløftet 2020 med tanke på innhold knyttet til estetiske læringsprosesser og dimensjoner i både overordnet del og i læreplaner i fag.

Ut fra gjennomgangen er det grunn til å stille spørsmål ved om retningslinjene for grunnskolelærerutdanningene er tydelige nok med hensyn til estetiske læringsprosesser og estetiske dimensjoner ved opplæringen, slik at det sikres at alle nyutdannede lærere har kompetanse til å anvende slike prosesser i sine fag. Utvalget vil anbefale en gjennomgang av de nasjonale retningslinjene for å se om estetiske læringsprosesser og dimensjoner ved opplæringen kan uttrykkes mer eksplisitt i de nasjonale retningslinjene. Dette for å sikre at studentene får kunnskaper og ferdigheter til å anvende estetiske læringsprosesser som lærere. Dette er særlig viktig i lys av vektleggingen av estetiske læringsprosesser og dimensjoner i Kunnskapsløftet 2020 i *Overordnet del – verdier og prinsipper* og ikke minst i kapitlet *Skaperglede, engasjement og utforskertrang*. Estetiske læringsprosesser kan sies å ha en tydelig plass i grunnskolens overordnede styringsdokumenter. Det presiseres som nevnt innledningsvis at overordnet del og læreplaner i fag må sees i sammenheng.

5.3 Lokalt nivå / Institusjonsnivå

5.3.1 Store ulikheter

Kartleggingen viser at det er store ulikheter mellom institusjonene med hensyn til organiseringsformer, tiltak og innhold. Ulikheter i seg selv trenger ikke være problematisk, men problemet knytter seg til om studentene får et systematisk og tilstrekkelig tilbud og om tilbudet når alle studentene. Det kan virke som at tiltakene er til dels lite systematisk og strukturelt integrert i utdanningene de fleste steder med hensyn til ressursbruk og helhetlig og gjennomgående opplæring. Dette kan skyldes manglende økonomi, strukturelle forhold ved programmet og menneskelige ressurser. Flere institusjoner påpeker at mye er drevet fram av ildsjeler og/eller en velvillig ledelse. Studentenes fagvalg og campustilhørighet kan dermed være avgjørende for hva slags opplæring de får i estetiske læringsprosesser. Utvalget anbefaler at institusjonene gjør en gjennomgang av innhold, økonomi og organisatoriske forhold slik at alle studenter sikres opplæring i estetiske læringsprosesser.

5.3.2 Lite utviklet i program-/studieplaner

Utvalget er av den oppfatning at estetiske læringsprosesser er lite utviklet i institusjonenes program-/studieplaner. Ved noen institusjoner omtales ikke estetiske læringsprosesser på andre måter i program/studieplaner enn gjennom læringsutbyttebeskrivelsen fra forskriftene. Sett i sammenheng med operasjonalisering av planene i undervisningssammenheng, vil

utvalget anbefale institusjonene å gjøre en gjennomgang av programplaner/studieplaner med hensyn til å innarbeide estetiske læringsprosesser tydeligere.

5.3.3 Lite pensumlitteratur knyttet til opplæringen

Institusjonene viser i eksemplene de har delt med utvalget, med enkelte unntak, at det er lite eller ingen pensumlitteratur knyttet til opplæringen, til tross for at det finnes en god del både nyere og eldre faglitteratur på feltet. Utvalget spør seg om dette kan bety at opplæringen mange steder ikke er teoriforankret og/eller forskningsbasert. Selv om praktisk arbeid med estetiske læringsprosesser er viktig, vil bruk av faglitteratur trolig kunne øke forståelsen for praktiske og estetiske læringsprosesser samt dannelsmessige aspekter ved denne måten å nærme seg kunnskap og erkjennelse på.

5.3.4 Innslagspreget

Kartleggingen viser en del tilsynelatende ad hoc tiltak, som i første omgang framstår som engangstiltak. Ofte har institusjonene vist til samarbeid med andre kulturinstitusjoner og læringsarenaer utenfor lærerutdanningsinstitusjonen. Disse hendelsene kan bære i seg nyttige erfaringer og potensialer for opplæring i estetiske læringsprosesser som kan knyttes til lærerkandidatens framtidige rolle som kulturformidler med ansvar for LK20s overordnede del, samt flere tverrfaglige temaer. Det er likevel viktig å påpeke at hendelsene bør settes i en teoretisk og reflektert sammenheng, og at institusjonene selv må ha tilstrekkelig faglig kompetanse til å integrere slike enkeltarrangementer/tiltak i den utdannelsmessige helheten.

Større arrangementer som konsert- og forestillingsproduksjon ved bruk av ulike estetiske uttrykk, eller avgrensede tverrfaglige prosjekter knyttet til ulike fagovergripende tema kan også framstå som engangsforetelser. På samme måten som de overnevnte «happeningene», kan disse likevel, om de påkobles relevant kunnskap om de ulike faglige elementene være verdifulle. Knyttet til teori og refleksjon kan tiltakene samlet sett representere betydningsfull erfaring og inspirere til lignende arbeid ute i praksis.

5.3.5 Estetiske uttrykksformer, arbeidsmåter og metoder

Kartleggingen viser at estetiske uttrykksformer, arbeidsmåter og metoder brukes ved alle institusjonene, men på ulike måter. Enkelte steder er dette utviklet til helhetlig arbeid med praktiske og estetiske læringsprosesser som går over flere studieår.

Ut fra kartleggingen ser det ut til at dramafaget i stor grad ivaretar opplæring i estetiske læringsprosesser, dette selv om drama ikke er skolefag og nå i enda mindre grad tilbys som skolerelevant fag. Flere steder ser man også at de andre praktiske og estetiske fagene kan ha denne rollen og inngår i flerfaglige og tverrfaglige sammenhenger. Her er det mye å utforske med hensyn til de enkelte praktiske og estetiske fagenes arbeids-, uttrykksformer og metoder, som bidrag til læring i andre fag.

5.4 Videre arbeid med estetiske læringsprosesser

På bakgrunn av kartleggingen er hovedkonklusjonen at estetiske læringsprosesser synes å være lite integrert i grunnskolelærerutdanningene. Utvalgets hovedanbefaling er derfor å videreutvikle arbeidet med estetiske læringsprosesser som sikrer at området er helhetlig og integrert, har progresjon og sammenheng og bygger på forskning, altså:

Helhetlig og integrert - progresjon og sammenheng – forskningsbasert

For å nå dette anbefaler utvalget følgende tiltak knyttet til økonomi, organisering og innhold.

Økonomi

- Sikre at det gjennom NFR avsettes midler som kan bidra til å styrke forskningen på estetiske læringsprosesser i lærerutdanningene og i grunnopplæringen.
- Følge opp ekspertutvalget for grunnskolelærerutdanningene sin anbefaling om finansiering av grunnskolelærerutdanningene slik at en sikrer og utvikler solide fagmiljø som også bidrar til undervisning og forskning med fokus på estetiske læringsprosesser, på den enkelte institusjon.

Organisering

- Sikre at alle grunnskolelærerstudenter får en helhetlig og integrert opplæring i estetiske læringsprosesser uavhengig av institusjon, campustilhørighet og fagvalg.
- Institusjonene bør sikre at grunnskolelærerutdanningene har fagmiljø med klar relevans for estetiske læringsprosesser, som bidrar til å styrke bevisstheten om slike prosesser og til å utvikle kunnskap og ferdigheter knyttet til estetiske læringsprosesser som er forskningsbasert og praksisrelevant.
- Institusjonene bør sikre at estetiske læringsprosesser tydeliggjøres i studieprogrammenes plandokumenter med læringsutbytteformuleringer, litteratur og formell vurdering.

Innhold

- Beskrivelsen av estetiske læringsprosesser bør utvikles og formuleres tydeligere i forskriftene, de nasjonale retningslinjene og i institusjonenes planer for grunnskolelærerutdanningene.
- Institusjonene bør sikre at alle studentene får opplæring i bruk av estetiske læringsprosesser gjennom å få erfaringer med og kunnskap om estetiske uttrykksformer, arbeidsmåter og virkemidler.
- Institusjonene bør sikre alle studentene får opplæring i bruk av estetiske læringsprosesser og faglig grunnlag for å inngå i profesjonsfellesskap og samarbeid med relevante lokale og nasjonale kulturelle, kunstneriske og vitenskapelige institusjoner/vitensentre.

Litteraturliste

- Advisory Panel for Teacher Education, APT (2020). *Transforming Norwegian Teacher Education: The Final Report for the International Advisory Panel for Primary and Lower Secondary Teacher Education*. Oslo, NOKUT, Rapport 3 -2020. Hentet fra: <https://www.nokut.no/globalassets/nokut/rapporter/ua/2020/transforming-norwegian-teacher-education-2020.pdf>
- Austring, B. D. og Sørensen, M. C. (2019). *Æstetiske læreprosesser. Nogle teoretiske utgangspunkter*. I: Karlsen, K. H. og Bjørnstad, G. B. (Red.). *Skaperglede engasjement og utforskertrang*. Oslo: Universitetsforlaget
- Bale, K. (2009). *Estetikk. En innføring*. Norge: Pax.
- Bamford, A. (2012). *Arts and Cultural Education in Norway 2010/2011*. Nasjonalt senter for kunst og kultur i opplæringen. Bodø. Hentet fra: <https://kunstkultursenteret.no/wp-content/uploads/2019/01/Arts-and-Cultural-Education-in-Norway-2010-2011.pdf>
- Barne- og familiedepartementet (2003). *FNs konvensjon om barnets rettigheter – Barnekonvensjonen*.
- Birkeland, E., Andsnes, S., Kirksæther, B., Espeland, M., Sira Myhre, A., Duun, A.E. og Hamre, O. (2014). *Det muliges kunst - Råd til kulturministeren og kunnskapsministeren*. Kulturdepartementet og Kunnskapsdepartementet. Oslo. Hentet fra: <https://docplayer.me/38639-Det-muliges-kunst-rad-til-kulturministeren-og-kunnskapsministeren.html>
- Borgen, J. S., Hallås, B. O., Seland, E. H., Aadland, E. K., & Vindenes, N. (2020). *De praktiske og estetiske fagene i skole og lærerutdanning – historisk konseptualisering*. Acta Didactica Norden, 14(1), 26 sider. <https://doi.org/10.5617/adno.7901>
- Brekke, B. og Wilberg, I. (2017). *Frihet, fantasi og utfoldelse. En kvalitativ studie av estetiske arbeidsformer i lærerutdanningene*. Nordisk tidsskrift for pedagogikk og kritikk. Vol 3, s. 1 – 13. <https://pedagogikkogkritikk.no/index.php/ntp/article/view/554>
- Espeland, M., Allern, T-H., Carlsen, K., og Kalsnes, S. (2011). *Praktiske og estetiske fag og lærerutdanning. En utredning fra en arbeidsgruppe nedsatt av Kunnskapsdepartementet høsten 2010, i samarbeid med høgskolene i Nesna, Telemark og Stord/Haugesund*. HSH-rapport 2011/1, Høgskolen Stord/Haugesund. Stord. Hentet fra: <https://hvlopen.brage.unit.no/hvlopen-xmlui/bitstream/handle/11250/152128/Rapport.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Følgegruppen for lærerutdanningsreformen (2012). *Med god gli i kupert terreng. GLU-reformens andre år*. Rapport nr. 2/2012. Hentet fra: <https://www.uis.no/getfile.php/1356411/F%C3%B8lgegruppen%20for%201%C3%A6rerutdanningen%2028FFL%29/Rapport%202%20fra%20F%C3%B8lgegruppen.pdf>

- Følgegruppen for lærerutdanningsreformen (2014). *Lærerutdanninger i endring. Indre utvikling – ytre kontekstuelle og strukturelle hinder*. Rapport nr. 4/2014. Hentet fra: <https://www.uis.no/getfile.php/13139369/F%C3%B8lgegruppen%20for%201%C3%A6rnerutdanningen%2028FFL%29/Rapport%204%20fra%20F%C3%B8lgegruppen.pdf>
- Goodlad, J. I. (1979). *Curriculum inquiry: The study of curriculum practice*. New York: McGraw-Hill.
- Guilford, J. P. (1967). *The nature of human intelligence*. New York: McGraw-Hill.
- Guss, F.G. (2014). *Barnekulturens iscenesettelser I. Lekens dynamiske verdener*. Oslo: Cappelen Damm
- Guss, F.G. (2017). *Barnekulturens iscenesettelser II. Dramaturgiske spiraler*. Oslo: Cappelen Damm
- Halvorsen, E. M. (2017). *Kulturarven i skolen. Felleskultur og elevmangfold*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hohr, H. og Pedersen, K. (1996). *Perspektiver på æstetiske læreprosesser*. København: Dansk lærerforening.
- Hohr, H. (2015). *Kunst og estetisk oppdragelse*. Nordisk tidsskrift for kritikk og pedagogikk. Vol 1, s. 1 – 11.
- Holdhus, K., Høisæter, S., Mæland, K., Vangsnes, V., Engelsen, K. S., Espeland, M., & Espeland, Å. (2016). *Improvisation in teaching and education—roots and applications*. *Cogent Education*, 3(1). Hentet fra: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/2331186X.2016.1204142>
- Huizinga, J. (1963). *Om kulturens oprindelse i leg*. København: Gyldendal.
- Illeris, H. (2012). *Aesthetic Learning Processes for the 21st Century: Epistemology, Didactics, Performance*. I: https://isfte.org/wp-content/uploads/2015/07/JISTE_16.1_2012.pdf
- Innst. 19 S (2016–2017). *Innstilling til Stortinget fra kirke-, utdannings- og forskningskomiteen Meld. St. 28 (2015–2016) Fag – Fordypning – Forståelse. En fornyelse av Kunnskapsløftet*. Hentet fra: <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Innstillinger/Stortinget/2016-2017/inns-201617-019s/?all=true>
- Johansen, M. B. (Red.). (2018). *Æstetik og pedagogik*. København, Akademisk Forlag.
- Karoff, H. S. (2010). *Leg som stemningspraksis*. Doktorgradsavhandling ved Aalborg Universitet, Aalborg.
- Kjerschow, P. C. (2000). *Før språket. Musikkfilosofiske essays*. Oslo: Vidarforlagets kulturbibliotek.

- Kunnskapsdepartementet (2007). *Strategiplan. Skapende læring. Strategi for kunst og kultur i opplæringen, 2007 – 2010*. Hentet fra: https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kd/vedlegg/grunnskole/strategiplan/strategi_kunstogkultur.pdf
- Kunnskapsdepartementet (2010). *Nasjonale retningslinjer for grunnskolelærerutdanningen 1. – 7. trinn*. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nasjonale-retningslinjer-for-grunnskole/id640249/>
- Kunnskapsdepartementet (2010). *Nasjonale retningslinjer for grunnskolelærerutdanningen 5. – 10. trinn*. Hentet fra: https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kd/rundskriv/2010/retningslinjer_grunnskolelaererutdanningen_5_10_trinn.pdf
- Kunnskapsdepartementet (2013). *Forskrift om rammeplan for treårige faglærerutdanninger i praktiske og estetiske fag*. Hentet fra: <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2013-03-18-290>
- Kunnskapsdepartementet (2014). *Lærerløftet – På lag for kunnskapskolen*. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/Larerloftet/id2001933/>
- Kunnskapsdepartementet (2016). *Forskrift om rammeplan for grunnskolelærerutdanning for trinn 1-7*. Oslo. Hentet fra: <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2016-06-07-860>
- Kunnskapsdepartementet (2016). *Forskrift om rammeplan for grunnskolelærerutdanning for trinn 5-10*. Oslo. Hentet fra: <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2016-06-07-861>
- Kunnskapsdepartementet (2016). *Forskrift om rammeplan for samisk grunnskolelærerutdanning for trinn 1-7*. Oslo. Hentet fra: <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2016-11-23-1403>
- Kunnskapsdepartementet (2016). *Forskrift om rammeplan for samisk grunnskolelærerutdanning for trinn 5-10*. Oslo. Hentet fra: <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2016-11-23-1402>
- Kunnskapsdepartementet (2017). *Lærerutdanning 2025. Nasjonal strategi for kvalitet og samarbeid i lærerutdanningene*. Oslo. Hentet fra: https://www.regjeringen.no/contentassets/d0c1da83bce94e2da21d5f631bbae817/kd_nasjonal-strategi-for-larerutdanningene_net.pdf
- Kunnskapsdepartementet (2017). *Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen*. Vedtatt 1. september 2017, gjeldende fra 1. august 2020. Oslo. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/verdier-og-prinsipper-for-grunnopplaringen/id2570003/>
- Kunnskapsdepartementet (2019). *Skaperglede, engasjement og utforskertrang. Praktisk og estetisk innhold i barnehage, skole og lærerutdanning. Strategi*. Oslo. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/contentassets/201001d9f9f24870aa5c06ce9b12c8be/skaperglede-engasjement--og-utforskertrang.pdf>

- Kunnskapsdepartementet (2020). *Forskrift om rammeplan for lærerutdanning i praktiske og estetiske fag for trinn 1–13*. Oslo. Hentet fra: <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2020-06-04-1134>
- Lutnæs, E. (2015). *Imagining the unknown - Responsible creativity for a better tomorrow*. *FormAkademisk - forskningstidsskrift for design og designdidaktikk*, 8(1). <https://doi.org/10.7577/formakademisk.1404>
- Malloch, S. & Trevarthen, C. (2009). *Communicative Musicality. Exploring the Basis of Human Companionship*. Oxford: Oxford University Press.
- Meld. St.16 (2016 – 2017). *Kultur for kvalitet i høyere utdanning*. Kunnskapsdepartementet. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-16-20162017/id2536007/>
- Meld. St. 21 (2016-2017). *Lærelyst – tidlig innsats og kvalitet i skolen*. Kunnskapsdepartementet. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-21-20162017/id2544344/>
- Meld. St. 28 (2015-2016). *Fag – Fordypning – Forståelse - En fornyelse av Kunnskapsløftet*. Kunnskapsdepartementet. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-28-20152016/id2483955/>
- Nasjonalt råd for lærerutdanning (2016). *Nasjonale retningslinjer for grunnskolelærerutdanning trinn 1 – 7*. Nasjonalt råd for lærerutdanning. Oslo. Hentet fra: https://www.uhr.no/_f/p1/ibda59a76-750c-43f2-b95a-a7690820ccf4/revidert-171018-nasjonale-retningslinjer-for-grunnskolelærerutdanning-trinn-1-7_fin.pdf
- Nasjonalt råd for lærerutdanning (2016). *Nasjonale retningslinjer for grunnskolelærerutdanning trinn 5 – 10*. Nasjonalt råd for lærerutdanning. Oslo. Hentet fra: https://www.uhr.no/_f/p1/iffef9b9-6786-45f5-8f31-e384b45195e4/revidert-171018-nasjonale-retningslinjer-for-grunnskoleutdanning-trinn-5-10_fin.pdf
- Nasjonalt råd for lærerutdanning (2017). *Nasjonale retningslinjer for samisk grunnskolelærerutdanning trinn 1-7. Generell del*. Nasjonalt råd for lærerutdanning. Oslo. Hentet fra: https://www.uhr.no/_f/p1/i184d4307-db1f-414b-931c-95486a6e01fa/godkjente_nasjonale_retningslinjer_for_samisk_grunnskolelærerutdanning_1_7_generell_del.pdf
- Nasjonalt råd for lærerutdanning (2017). *Nasjonale retningslinjer for samisk grunnskolelærerutdanning trinn 5-10. Generell del*. Nasjonalt råd for lærerutdanning. Oslo. Hentet fra: https://www.uhr.no/_f/p1/i1d9833b8-9356-499b-9010-32af9ac1d49a/godkjente_nasjonale_retningslinjer_for_samisk_grunnskolelærerutdanning_5_10_generell_del.pdf

- Nasjonalt råd for lærerutdanning (2017). *Nasjonale retningslinjer for samisk grunnskolelærerutdanning trinn 1-7 og 5-10. Samisk 1 og 2*. Nasjonalt råd for lærerutdanning. Oslo. Hentet fra: https://www.uhr.no/f/p1/if84bdb1f-ffc3-4ff1-8e23-06ea292b7119/nasjonale-retningslinjer_samisk-sprak-retningslinjer-1-7-og-5-10.pdf
- Nasjonalt råd for lærerutdanning (2017). *Nasjonale retningslinjer for samisk grunnskolelærerutdanning trinn 1-7 og 5-10. Duodji/doudje/duedtie*. Nasjonalt råd for lærerutdanning. Oslo. Hentet fra: https://www.uhr.no/f/p1/ib706ed89-1889-46e6-91e1-73044c290657/nasjonale-retningslinjer_duodji-duodje-duedtie-retningslinjer-1-7-og-5-10.pdf
- NOKUT (2017). *Veiledning om akkreditering av studietilbud. Veiledning til institusjoner som søker NOKUT om akkreditering*. Oslo. Hentet fra: https://www.nokut.no/siteassets/akkreditering-hu/17-04127-2_sokerveiledning_akkreditering_studietilbud.pdf
- NOU 2014: 7. (2014). *Elevenes læring i fremtidens skole. Et kunnskapsgrunnlag*. Oslo: Kunnskapsdepartementet. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/NOU-2014-7/id766593/>
- NOU 2015: 8. (2015). *Fremtidens skole - Fornyelse av fag og kompetanser*. Oslo: Kunnskapsdepartementet. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2015-8/id2417001/>
- OECD (2013). *Art for Art's sake? The impact of Arts Education*. Hentet fra: https://read.oecd-ilibrary.org/education/art-for-art-s-sake_9789264180789-en#page1
- Opplæringslova (1998). *Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa*. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61>
- Opplæringslova (2006). *Forskrift til opplæringslova*. <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2006-06-23-724>
- Smedberg, L. (2018). *Hvis jeg ikke skulle kjørt lek i kroppsøving, så hadde det blitt et utrolig trist fag. En kvalitativ studie om hvordan leken som fenomen kommer til syne i kroppsøvingsfaget i barne- og ungdomsskolen*. Oslo: Norges idrettshøgskole. Masteroppgave.
- Sternberg, R. J. (1985). *Beyond IQ: A Triarchic Theory of Intelligence*. Cambridge University Press.
- Sternberg, R. J. (2003). *Wisdom, intelligence, and creativity synthesized*. New York: Cambridge University Press.
- St. meld. nr. 31 (2007-2008). *Kvalitet i skolen*. Kunnskapsdepartementet. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-31-2007-2008-/id516853/>
- St. meld. nr. 38 (2002-2003). *Dem kulturelle skulesekken*. Kultur- og kyrkjedepartementet. Hentet frå: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-38-2002-2003-/id197053/>

- Sæbø, A. B., Eriksson, S. A. og Allern, T-H (2017). *Drama, teater og demokrati. Om undervisning i barnehage, skole, museum og høyere utdanning*. I: Sæbø, A. B., Eriksson, S. A. og Allern, T-H (Red.). (2017). *Drama, teater og demokrati*. Antologi I. Bergen: Fagbokforlaget.
- UNESCO (2006). *Road Map for Arts Education*
http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/CLT/pdf/Arts_Edu_RoadMap_en.pdf
- Utdanningsdirektoratet (2006). *Framtidas norskfag. Språk og kultur i eit fleirkulturelt samfunn*. Rapport fra arbeidsgruppe nedsett av Utdannings- og forskningsdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/kd/rap/2006/0001/ddd/pdfv/269917-norskrapporten.pdf>
- Utdanningsdirektoratet (2019). Dybdeløring. <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/dybdelaring/>
- Utdanningsdirektoratet (2019). *Fag- og timefordeling og tilbudsstruktur for Kunnskapsløftet Udir-1-2019*. <https://www.udir.no/regelverkstolkninger/opplaring/Innhold-i-oppleringen/udir-1-2019/>
- Utdanningsdirektoratet (2019). *Læreplaner i Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020 (LK20 og LK20S)* <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/nye-lareplaner-i-grunnskolen-og-gjennomgaende-fag-vgo>
- Utdannings- og forskningsdepartementet (2003). *Rammeplan for faglærerutdanning i kroppsøving og idrettsfag*. Det kongelige utdannings og forskningsdepartement. Oslo. Hentet fra:
https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/kd/pla/2006/0002/ddd/pdfv/175791-2rammeplan_2003_faglaererutd_kroppsovingidrettsfag.pdf
- UNESCO (2006). *Roadmap for Arts Education*.
http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/CLT/pdf/Arts_Edu_RoadMap_en.pdf
- UNESCO (2017). *Arts Education. United Nations Educational, Scientific and cultural Organisation*. <http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/creativity/arts-education/about/approach/>
- Vist, T. & Holdhus, K. (2018). *Does this Work [of Art] Invite me into [Intersubjective] Dialogue? Discussing Relational Aesthetics in Music Education*. *European Journal of Philosophy in Arts and Education*, 1(3), 183-221.
- Vygotskij, L. (1995). *Fantasi og kreativitet i barndommen* Gøteborg: Daidalos.
- Østern, A.– L., Stavik-Karlsen, G. og Angelo, E. (Red.). (2013). *Kunstpedagogikk og kunnskapsutvikling*. Oslo: Universitetsforlaget.

Østern, T. P., Dahl, T., Strømme, A., Petersen, J. Aa., Østern, A.-L. & Selander, S. (2019). *Dybdelæring: En flerfaglig, relasjonell og skapende tilnærming*. Oslo: Universitetsforlaget

Aadland, E. K., Borgen, J. S., Salvesen, G. S., Sæthre-McGuirk, E., Gjølme, E. G. og Oftedal, K. H. (2017). *Styrking av de praktiske og estetiske fagene i lærerutdanningene*. Oslo, Nasjonalt råd for lærerutdanning. Hentet fra: https://www.uhr.no/_f/p1/if03b81a6-dddb-47b3-9f75-2c0c7a7cd781/rapport-styrking-av-de-praktiske-og-estetiske-fagene-i-larerutdanningene.pdf

VEDLEGG

Vedlegg 1. Estetiske læringsprosesser og dimensjoner i læreplaner i fag i grunnskolelæreutdanningene

Nedenfor presenteres sitater fra de ulike grunnskolelærerutdanningene som vi tolker til å gi retningslinjer for estetiske læringsprosesser. **Sort skrift** benyttes når det er like formuleringer i retningslinjene for trinn 1- 7 og trinn 5 – 10. **Blå skrift** viser når formuleringene finnes i bare en av utdanningene. Fagene presenteres i alfabetisk rekkefølge.

Fag	GLU 1-7 og GLU 1-7 Samisk	GLU 5-10 og GLU 5-10 Samisk
Duodji/Duodje/Duedtie	<p>Under faget i utdanningen står:</p> <p><i>Duodji/duodje/duedtie i grunnskolen er et allmenndannende fag, som gjennom ulike estetiske læreprosesser skal gi elevene muligheter for å tilegne og nyttiggjøre seg de visuelt og fysisk sansbare ytringsformene som representerer vår mangfoldige samiske kulturarv. Faget omfatter tradisjonell duodji/duodje/duedtie, design, kunst, arkitektur og visuell kommunikasjon. I spennet mellom praktisk skapende arbeid, profesjonspraksis, fagteori og gjeldende læreplaner, legges det i lærerutdanningen særlig vekt på at sammenhengene blir tydelige mellom egen faginnsett og kompetanse i å planlegge, gjennomføre og vurdere i skolefaget duodji/duodje/duedtie. Side 4</i></p> <p><i>Faget skal gi grunnleggende forståelse av læring i praktiske, utforskende og sansbart kommuniserende fagområder. Det kulturelle mangfoldet skal bli møtt med åpenhet i fagets skapende og kunstneriske ytringsformer. Kunnskap om fagets identitetsskapende karakter skal ivareta de kulturelle erfaringer studenter og elever bringer med seg. --- Gjennom praktisk skapende arbeid og refleksjon, vil studenten utvikle kunnskap om didaktiske muligheter som ligger i håndverksmessige og kunstneriske språkformer. Faget skal fremme studentens kritiske bevissthet og vilje til å være en aktiv medskaper av kultur i vår samtid. Arbeidet skal på alle nivå omfatte forskningsbasert kunnskap og erfaring knyttet til de aktivitets- og erkjennelsesformer vi finner i faget, i gjeldende læreplaner for grunnskolen og i praksisfeltet. Side 4</i></p> <p>Under Presentasjon av emnet duodji/duodje/duedtie 1 står:</p> <p><i>Duodji/duodje/duedtie 1 gir en innføring i tradisjonell og nyskapende duodji/duodje/duedtie, kunst, natur og arkitektur. --- Lek, joik og fortellertradisjon, ferdighetstrening og utforskning står sentralt. Materialer, farger, former og digitale uttrykk bearbeides med metoder og verktøy tilpasset trinn 1–7.---Egne erfaringer og kritisk tenkning i faget skal utvikle studentene til gode formidlere og veiledere for elevene i deres skapende</i></p>	<p>Under faget i utdanningen står:</p> <p><i>Duodji/duodje/duedtie i grunnskolen er et allmenndannende fag, som gjennom ulike estetiske læreprosesser skal gi elevene muligheter for å tilegne og nyttiggjøre seg de visuelt og fysisk sansbare ytringsformene som representerer vår mangfoldige samiske kulturarv. Faget omfatter tradisjonell duodji/duodje/duedtie, design, kunst, arkitektur og visuell kommunikasjon. I spennet mellom praktisk skapende arbeid, profesjonspraksis, fagteori og gjeldende læreplaner, legges det i lærerutdanningen særlig vekt på at sammenhengene blir tydelige mellom egen faginnsett og kompetanse i å planlegge, gjennomføre og vurdere i skolefaget duodji/duodje/duedtie. Side 10</i></p> <p><i>Faget skal gi grunnleggende forståelse av læring i praktiske, utforskende og sansbart kommuniserende fagområder. Det kulturelle mangfoldet skal bli møtt med åpenhet i fagets skapende og kunstneriske ytringsformer. Kunnskap om fagets identitetsskapende karakter skal ivareta de kulturelle erfaringer studenter og elever bringer med seg. --- Gjennom praktisk skapende arbeid og refleksjon, vil studenten utvikle kunnskap om didaktiske muligheter som ligger i håndverksmessige og kunstneriske språkformer. Faget skal fremme studentens kritiske bevissthet og vilje til å være en aktiv medskaper av kultur i vår samtid. Arbeidet skal på alle nivå omfatte forskningsbasert kunnskap og erfaring knyttet til de aktivitets- og erkjennelsesformer vi finner i faget, i gjeldende læreplaner for grunnskolen og i praksisfeltet. Side 10</i></p> <p>Under presentasjonen av duodji/duodje/duedtie 1 står:</p> <p><i>Duodji/duodje/duedtie 1 gir en innføring i tradisjonell og nyskapende duodji/duodje/duedtie, kunst, natur og arkitektur. --- Egne erfaringer og kritisk tenkning i faget skal utvikle studentene til gode formidlere og veiledere for elevene i deres skapende prosesser og gi kunnskap i lærings- og støtteformer som fremmer elevenes faglige utvikling Side 11</i></p>

<p><i>prosesser og gi kunnskap i lærings- og støtteformer som fremmer elevenes faglige utvikling. Side 5</i></p> <p>Under læringsutbytte for duodji/duodje/duedtie 1 under kunnskap: <i>har kunnskap om håndtering av relevante råvarer, materialer, teknikker, redskap og estetiske virkemidler</i> <i>har kunnskap om hvordan analoge og digitale uttrykksformer innenfor duodji/duodje/duedtie kan tolkes og brukes som utgangspunkt for barns skapende arbeid i begynneropplæringen</i> <i>har kunnskap om og evne til å anvende grunnleggende ferdigheter rettet mot barns og unges lærings- og erkjennelsesformer, tilpasset deres livsverden</i> <i>har kunnskap om barns to- og tredimensjonale ytringsformer med tilhørende teorier om estetiske læringsprosesser, kreativitet og opplevelse, lek, joik og fortellertradisjon</i></p> <p>Under ferdigheter: <i>kan arbeide målrettet med ideutvikling, dokumentasjon og vurdering, også av egne skapende prosesser Side 5</i> <i>kan formidle mangfoldet i duodji/duodje/duedtie og andre urfolks kunst- og formuttrykk på varierte måter og med det stimulere til helhetstenkning og miljøbevissthet Side 6</i></p> <p>Under generell kompetanse: <i>kan gjøre rede for hvordan skapende arbeid med råvarer og materialer utfordrer tanker, sanser, engasjerer følelser, krever konsentrasjon og aktiviserer kroppen Side 6</i></p> <p>I presentasjonen av Duodji/duodje/duedtie 2 står: <i>Skapende arbeidsprosesser knyttes til miljøbevisst bruk av råvarer, materialer og produksjonsmetoder. --- Sammenhenger mellom barns lek, joik, fortellertradisjon og læring løftes fram. Side 6</i></p> <p>Læringsutbytte for Duodji/duodje/duedtie 2 kunnskap: <i>har kunnskap om og evne til å anvende grunnleggende ferdigheter rettet mot barns og unges lærings- og erkjennelsesformer, tilpasset deres livsverden</i> <i>har kunnskap om hovedretninger innenfor kunst- og formuttrykk i ulike urfolkskulturer til ulike tider, og om den kommunikasjonen som ligger i slike visuelle, taktile og tredimensjonale uttrykk</i></p>	<p>Under læringsutbytte for duodji/duodje/duedtie 1 under kunnskap: <i>har kunnskap om relevante råvarer, materialer, teknikker, redskap og estetiske virkemidler</i> <i>har kunnskap om hvordan analoge og digitale uttrykksformer innenfor duodji/duodje/duedtie kan tolkes og brukes som utgangspunkt for unge menneskers skapende arbeid</i> <i>har kunnskap om og evne til å anvende grunnleggende ferdigheter rettet mot barn og unges lærings- og erkjennelsesformer, formspråk, kulturelle identitet og skapende evner</i></p> <p>Under ferdigheter: <i>kan arbeide målrettet med ideutvikling, dokumentasjon og vurdering, også av egne skapende prosesser Side 11</i> <i>kan formidle mangfoldet i duodji og andre urfolks kunst- og formuttrykk på varierte måter og stimulere til helhetstenkning og miljøbevissthet Side 11</i></p> <p>Under generell kompetanse: <i>er fortrolig med erfaringsbaserte læringsformer og har innsikt i hvordan selvstendige undersøkelser og skapende arbeidsformer kan bidra til å løse ulike formale, funksjonelle og estetiske utfordringer Side 12</i> <i>kan gjøre rede for hvordan skapende arbeid med råvarer og materialer utfordrer tanker, sanser, engasjerer følelser, krever konsentrasjon og aktiviserer kroppen Side 12</i></p> <p>Under læringsutbytte for Duodji/duodje/duedtie 2 kunnskap: <i>har kunnskap om og evne til å anvende grunnleggende ferdigheter rettet mot barn og unges lærings- og erkjennelsesformer, formspråk, kulturelle identitet og skapende evner</i> <i>har kunnskap om hovedretninger innenfor kunst- og formuttrykk i ulike urfolkskulturer til ulike tider, også i vår egen samtid, og om den</i></p>
---	--

	<p><i>har kunnskap om ideutvikling, relevante forskningsmetoder, vurderings- og presentasjonsformer og om hvordan egne skapende prosesser kan være utgangspunkt for refleksjon og utviklingsarbeid. Side 7</i></p> <p>Under ferdigheter: <i>kan utnytte råvarer og materialers egenskaper og kvaliteter, vise innsikt i egne skapende prosesser og anvende disse kunnskapene i undervisnings- og utviklingsarbeid</i> <i>kan formidle, analysere og vurdere duodji/duodje/duedtie i relevante lokale og globale kunst- og kulturhistoriske sammenhenger Side 7</i></p> <p>Under generell kompetanse: <i>kan veilede og stimulere og tilpasse opplæringen til elevers skapende og gjenskapende arbeid i tråd med globale og lokale utfordringer med vekt på urfolks kultur Side 7</i></p>	<p><i>kommunikasjonen som ligger i slike visuelle, taktile og tredimensjonale uttrykk</i> <i>har kunnskap om ideutvikling og om hvordan egne skapende prosesser kan være utgangspunkt for refleksjon og utviklingsarbeid om relevante forskningsmetoder, vurderings- og presentasjonsformer Side 13</i></p> <p>Under ferdigheter: <i>kan utnytte råvarer og materialers egenskaper og kvaliteter, vise innsikt i egne skapende prosesser og anvende disse kunnskapene i undervisnings- og utviklingsarbeid</i> <i>kan formidle, analysere og vurdere duodji/duodje/duedtie i relevante lokale og globale kunst- og kulturhistoriske sammenheng Side 13</i></p> <p>Under generell kompetanse: <i>kan tilpasse opplæringen til elevers opplevelse, skape trygghet og oppmuntre til kreativitet også i gjenskapende arbeid i tråd med globale og lokale utfordringer Side 14</i></p>
Fag	GLU 1-7 og GLU 1-7 Samisk	GLU 5-10 og GLU 5-10 Samisk
Engelsk	<p>Under faget 10.1 Faget i utdanningen <i>--- Engelsklærerens hovedoppgave er derfor å utvikle både sin egen og elevenes språklige, kommunikative, og interkulturelle kompetanse.</i> <i>--- De må også ha kunnskaper om det engelske språkets strukturer og om hvordan engelskspråklige tekster og andre kulturelle uttrykk kan benyttes for å fremme elevenes språklæring, nytenkning og evne til refleksjon.</i> Under Presentasjon av emnet Engelsk 1 (30 stp): <i>--- Emnet gir en innføring i engelskdidaktikk, språklige emner og et variert utvalg av litteratur, både skjønnlitteratur og sakprosa, og andre kulturelle uttrykk.</i> Læringsutbytte, Engelsk 1, kunnskap <ul style="list-style-type: none"> - <i>kjenner til sanger, rim, litteratur og andre kulturelle uttrykk som kan brukes i undervisning av barn og unge og under ferdigheter</i> - <i>kan innhente og tilrettelegge informasjon om samfunnsproblemer og kulturelle tema til bruk i undervisningen</i> Under Presentasjon av emnet (30 stp) Engelsk 2 står: <i>Studentene vil videreutvikle sine kunnskaper om språkets strukturer, om litteratur og andre kulturelle uttrykk. Under ferdigheter er samme læringsutbytte som på</i></p>	<p>Under faget 8.1 Faget i utdanningen <i>--- Engelsklærerens hovedoppgave er derfor å utvikle både sin egen og elevenes språklige, kommunikative, og interkulturelle kompetanse.</i> <i>--- De må også ha kunnskaper om det engelske språkets strukturer og om hvordan engelskspråklige tekster og andre kulturelle uttrykk kan benyttes for å fremme elevenes språklæring, nytenkning og evne til kritisk refleksjon.</i> Under Presentasjon av emnet Engelsk 1(30 stp): <i>--- Emnet gir en innføring i engelskdidaktikk, språklige emner og et variert utvalg av litteratur, både skjønnlitteratur og sakprosa, og andre kulturelle uttrykk.</i> Læringsutbytte, Engelsk 1, kunnskap <ul style="list-style-type: none"> - <i>kjenner til litteratur og andre kulturelle uttrykk som kan brukes i undervisning av barn og unge og under ferdigheter</i> - <i>kan innhente og tilrettelegge informasjon om samfunnsproblemer og kulturelle tema til bruk i undervisningen</i> Under Presentasjon av emnet (30 stp) Engelsk 2 står: <i>Studentene vil videreutvikle sine kunnskaper om språkets strukturer, om litteratur og andre</i></p>

	Engelsk 1: <i>kan innhente og tilrettelegge informasjon om samfunnsspørsmål og kulturelle tema til bruk i undervisningen</i>	<i>kulturelle uttrykk og om samfunnsspørsmål i engelsktalende land.. Under kunnskap står:</i> <ul style="list-style-type: none"> - <i>kjenner til et rikt utvalg litteratur, film og andre kulturelle uttrykk som kan brukes i undervisningen og under ferdigheter</i> - <i>kan innhente og tilrettelegge informasjon om samfunnsspørsmål og kulturelle tema til bruk i undervisningen, blant annet i tverrfaglige prosjekter</i>
Fag	GLU 1-7 og GLU 1-7 Samisk	GLU 5-10 og GLU 5-10 Samisk
Fremmedspråk	Ikke fag i Grunnskolelærerutdanning 1 - 7	Under presentasjonen av Fremmedspråk 1 står: <i>Det å inspirere og stimulere til glede over å kunne bruke et nytt språk gjennom opplevelser og utforskning, er også et viktig aspekt. Side 26</i> Under læringsutbytte for fremmedspråk 1 og fremmedspråk 2 står: <i>Kandidaten kan legge til rette for ulike arbeidsmåter som fremmer utforskning, nysgjerrighet og kreativitet i fremmedspråklæringen og i et fagovergripende perspektiv (Side 27 og 29).</i>
Fag	GLU 1-7 og GLU 1-7 Samisk	GLU 5-10 og GLU 5-10 Samisk
Kristendom, religion, livssyn og etikk (KRLE)	Under faget 11.1 Faget i utdanninga <i>Faget bygger på tema og perspektiv frå vitkapsområde som religionsvitenskap, teologi, filosofi og idéhistorie, pedagogikk og estetiske fag. Side 34</i> <i>--- Det skal i særleg grad kunne fremje dialog og toleranse, noko som føreset fagkunnskap, analytiske tilnærmingar, empati og samarbeidsevne.</i> <i>--- Som framtidige KRLElærarar skal studentane sjølve arbeide orienterande og kritisk, men òg utforskande og kreativt, og med det oppnå kompetanse i å undervise og leie læringsprosessar i dette faget. Side 34</i> Under presentasjon av emnet KRLE 1 står: <i>--- I tråd med vektlegginga av skulefaget i trinn 1–7 legg studiefaget opp til ei systematisk, aktuell og praktisk tilnærming der ein særleg ser på arbeidet i skulen med forteljingar, høgtider, etikk, estetikk og på ulike former for religions- og livssynsutøving. Side 35</i> Under læringsutbytte står det:	Under 10.1 Faget i utdanninga står: <i>Faget bygger på tema og perspektiv frå vitkapsområde som religionsvitenskap, teologi, filosofi og idéhistorie, pedagogikk og estetiske fag. Side 34 (Side 30)</i> <i>--- Det skal i særleg grad kunne fremje dialog og toleranse, noko som føreset fagkunnskap, analytiske tilnærmingar, empati og samarbeidsevne.</i> <i>--- Som framtidige KRLElærarar skal studentane sjølve arbeide orienterande og kritisk, men òg utforskande og kreativt, og med det oppnå kompetanse i å undervise og leie læringsprosessar i dette faget. Side 30</i> Under presentasjonen av KRLE 1 står det: <i>--- I tråd med vektlegginga på skulefaget i trinn 5–10 legg studiefaget opp til ei systematisk, aktuell og praktisk tilnærming, der ein særleg ser på arbeidet i skulen med av tekstar, etikk, estetiske uttrykk og på samanlikningar av ulike retningar og former for religions- og livssynsutøving. (Side 31)</i> Under læringsutbytte står det:

	<p>har kunnskap om og kjenner til bruken i skulen av tekstar, forteljingar, høgtider, lære, ritual og andre praksisar, etikk og estetikk i religionar og livssyn (Side 35)</p> <p>Under presentasjon av emnet KRLE 2 står: <i>Studiet legg vekt på bruk av estetiske arbeidsformer og digitale ressursar i faget. Side 36</i></p> <p>Under læringsutbytte KRLE 2: <i>har kunnskap om korleis estetiske arbeidsformer kan vere med å fremje læring, motivasjon og variasjon i arbeidet med faget og</i></p> <p>Under ferdigheter: <i>kan lage undervisningsopplegg som nyttar estetiske arbeidsformer og digitale verktøy. Side 37</i></p>	<p>har kunnskap om og kjenner til bruken i skulen av tekstar, forteljingar, høgtider, lære, ritual og andre praksisar, etikk og estetikk i religionar og livssyn (side 31)</p> <p>Under presentasjon av emnet KRLE 2 står: <i>Studiet legg vekt på bruk av estetiske arbeidsformer og digitale ressursar i faget. (Side 33)</i></p> <p>Under læringsutbytte KRLE2: <i>har kunnskap om korleis estetiske arbeidsformer kan vere med å fremje læring, motivasjon og variasjon i arbeidet med faget</i></p> <p>Under ferdigheter: <i>kan lage undervisningsopplegg som nyttar estetiske arbeidsformer og digitale verktøy. Side 33</i></p>
Fag	GLU 1-7 og GLU 1-7 Samisk	GLU 5-10 og GLU 5-10 Samisk
Kroppsøving	<p>Under presentasjon av Kroppsøving 1: <i>Det legges vekt på kroppsøving som en del av begynneropplæringen i skolen og på at faget har et særlig ansvar for allsidig kroppslig læring og opplevelse. Tilrettelegging for leik i varierte former, bruk av nærmiljø og begynneropplæring i idretts- og bevegelsesaktiviteter, står sentralt. Side 38</i></p> <p>Under læringsutbytte for Kroppsøving 1 står det under kunnskap: <i>har kunnskap om leik og bevegelsesaktiviteter i barns oppvekst</i></p> <p>Under ferdighet: <i>kan legge til rette for læringsarbeid som kan fremme bevegelsesglede i leik, nærmiljøaktivitet og varierte bevegelsesformer kan utvikle og bruke egne ferdigheter og kunnskaper i varierte bevegelsesaktiviteter som leik, dans, nærmiljøfriluftsliv og idrettsaktivitet med tanke på begynneropplæring og undervisning i kroppsøving kan utforske egne kroppslige uttrykk og lede og gjennomføre skapende prosesser hvor bevegelseserfaring og refleksjon er sentralt Side 39</i></p>	<p>Under presentasjon av Kroppsøving 1: <i>Det legges vekt på undervisningskompetanse i idretts- og bevegelsesaktiviteter, friluftsliv, leik og dans, samt tidsaktuelle bevegelsesformer i barne- og ungdomskultur</i></p> <p>Under læringsutbytte for Kroppsøving 1 står det under kunnskap: <i>har kunnskap om idretts- og bevegelsesaktivitet, friluftsliv, leik, dans og tidsaktuelle bevegelsesformer i barne- og ungdomskultur</i></p> <p>Under ferdighet: <i>kan legge til rette for læringsarbeid som kan fremme bevegelsesglede i leik, nærmiljøaktivitet og varierte bevegelsesformer kan utvikle og bruke egne ferdigheter og kunnskaper innen leik, friluftsliv, dans, idrett og andre bevegelsesaktiviteter med tanke på undervisning i kroppsøving kan utforske egne kroppslige uttrykk og lede og gjennomføre skapende prosesser hvor bevegelseserfaring og refleksjon er sentralt Side 36</i></p>
Fag	GLU 1-7 og GLU 1-7 Samisk	GLU 5-10 og GLU 5-10 Samisk
Kunst og håndverk	Under 13.1 Faget i utdanninga står:	Under 12.1 Faget i utdanninga står:

<p><i>Kunst og håndverk i grunnskolen er et allmenndannende fag som gjennom ulike estetiske læreprosesser skal gi elevene muligheter for å tilegne og nyttiggjøre seg de visuelt og fysisk sansbare ytringsformene som representerer vår kulturarv. Faget i lærerutdanninga omfatter design, kunst og arkitektur. I spennet mellom praktisk skapende arbeid, profesjonspraksis, fagteori og gjeldende læreplaner, legges det særlig vekt på at sammenhengene blir tydelige mellom egen faginnsett og kompetanse i å planlegge, gjennomføre og vurdere i skolefaget kunst og håndverk. Faget skal gi grunnleggende forståelse av læring i praktiske, utforskende og sansbart kommuniserende fagområder. Det kulturelle mangfoldet skal bli møtt med åpenhet i fagets skapende og kunstneriske ytringsformer. --- Gjennom praktisk skapende arbeid og refleksjon, vil studenten utvikle kunnskap om didaktiske muligheter som ligger i håndverksmessige og kunstneriske språkformer. Faget skal fremme studentens kritiske bevissthet og vilje til å være en aktiv medskapere av kultur i vår samtid. Arbeidet skal på alle nivå omfatte forskningsbasert kunnskap og erfaring knyttet til de aktivitets- og erkjennelsesformer vi finner i faget, i gjeldende læreplaner for grunnskolen og i praksisfeltet. Side 41</i></p> <p>Under presentasjon av emnet Kunst og håndverk 1 står: <i>Kunst og håndverk 1 gir en innføring i design, arkitektur og kunst. -- Egne erfaringer i faget skal utvikle studentene til gode veiledere for elevene i deres skapende prosesser og gi kunnskap i lærings- og støtteformer som fremmer elevenes faglige utvikling. Side 41 – 42</i></p> <p>Videre står det under læringsutbytte for Kunst og håndverk 1 med hensyn til kunnskap: <i>har kunnskap om relevante materialer, teknikker, redskap og estetiske virkemidler</i> <i>har kunnskap om hvordan analoge og digitale uttrykksformer innenfor håndverk, design, arkitektur og kunst kan tolkes og brukes som utgangspunkt for barns skapende arbeid i begynneropplæringen</i> <i>har kunnskap om barns to- og tredimensjonale ytringsformer med tilhørende teorier om estetiske læringsprosesser, opplevelse, leik og kreativitet Side 42</i></p> <p>Under ferdigheter står følgende: <i>kan arbeide målrettet med ideutvikling, dokumentasjon og vurdering, også av egne skapende prosesser Side 42</i></p>	<p><i>Kunst og håndverk i grunnskolen er et allmenndannende fag som gjennom ulike estetiske læreprosesser skal gi elevene muligheter for å tilegne og nyttiggjøre seg de visuelt og fysisk sansbare ytringsformene som representerer vår kulturarv. Faget i lærerutdanninga omfatter design, kunst og arkitektur. I spennet mellom praktisk skapende arbeid, profesjonspraksis, fagteori og gjeldende læreplaner, legges det særlig vekt på at sammenhengene blir tydelige mellom egen faginnsett og kompetanse i å planlegge, gjennomføre og vurdere i skolefaget kunst og håndverk. Faget skal gi grunnleggende forståelse av læring i praktiske, utforskende og sansbart kommuniserende fagområder. Det kulturelle mangfoldet skal bli møtt med åpenhet i fagets skapende og kunstneriske ytringsformer. --- Gjennom praktisk skapende arbeid og refleksjon, vil studenten utvikle kunnskap om didaktiske muligheter som ligger i håndverksmessige og kunstneriske språkformer. Faget skal fremme studentens kritiske bevissthet og vilje til å være en aktiv medskapere av kultur i vår samtid. Arbeidet skal på alle nivå omfatte forskningsbasert kunnskap og erfaring knyttet til de aktivitets- og erkjennelsesformer vi finner i faget, i gjeldende læreplaner for grunnskolen og i praksisfeltet. (Side 38)</i></p> <p>Under presentasjon av emnet Kunst og håndverk 1 står: <i>Kunst og håndverk 1 gir en innføring i design, arkitektur og kunst. -- Egne erfaringer i faget skal utvikle studentene til gode veiledere for elevene i deres skapende prosesser og gi kunnskap i lærings- og støtteformer som fremmer elevenes faglige utvikling. Side 38 -39</i></p> <p>Videre står det under læringsutbytte for Kunst og håndverk 1 med hensyn til kunnskap: <i>har kunnskap om relevante materialer, teknikker, redskap og estetiske virkemidler</i> <i>har kunnskap om hvordan analoge og digitale uttrykksformer innenfor håndverk, design, arkitektur og kunst kan tolkes og brukes som utgangspunkt for unge menneskers skapende arbeid Side 39</i></p> <p>Under ferdigheter står følgende: <i>kan arbeide målrettet med ideutvikling, dokumentasjon og vurdering, også av egne skapende prosesser Side 39</i></p>
---	--

<p><i>kan formidle mangfoldet i lokal og global kunst- og formkultur på varierte måter og med det stimulere til helhetstenkning og miljøbevissthet side 42</i></p> <p>Under generell kompetanse står: <i>kan gjøre rede for hvordan skapende arbeid med materialer utfordrer sanser, engasjerer følelser, krever konsentrasjon og aktiviserer kroppen side 43</i></p> <p>Under presentasjon av emnet Kunst og håndverk 2 står: <i>Leik, ferdighetstrening og utforskning står sentralt. Emnet skal bidra til videreutvikling av kunnskap og ferdigheter og gi videre innsikt i fagets visuelle og materielle kulturforankring. --- Skapende arbeidsprosesser på verksteder knyttes til miljøbevisst bruk av materialer og produksjonsmetoder. --- Sammenhenger mellom barns leik og læring løftes fram. Side 43</i></p> <p>Under læringsutbytte for Kunst og håndverk 2 står under kunnskap: <i>har kunnskap om å anvende grunnleggende ferdigheter rettet mot barn og unges lærings- og erkjennelsesformer, tilpasset deres livsverden</i> <i>har kunnskap om hovedretninger innenfor håndverk, design, arkitektur og kunst i ulike kulturer til ulike tider, og om den kommunikasjonen som ligger i slike visuelle, taktile og tredimensjonale uttrykk</i> <i>har kunnskap om ideutvikling, relevante forskningsmetoder, vurderings- og presentasjonsformer og om hvordan egne skapende prosesser kan være utgangspunkt for refleksjon og utviklingsarbeid. Side 43</i></p> <p>Videre under ferdigheter står: <i>kan utnytte materialers egenskaper og kvaliteter, vise innsikt i egne skapende prosesser og anvende disse kunnskapene i undervisnings- og utviklingsarbeid</i> <i>kan formidle, analysere og vurdere design, arkitektur og kunst i relevante lokale og globale kunst- og kulturhistoriske sammenhenger Side 44</i></p> <p>Videre under generell kompetanse står:</p>	<p>Under generell kompetanse står: <i>er fortrolig med erfaringsbaserte læringsformer og har innsikt i hvordan selvstendige undersøkelser og skapende arbeidsformer kan bidra til å løse ulike form- relaterte problem Side 40</i> <i>kan gjøre rede for hvordan skapende arbeid med materialer utfordrer sanser, engasjerer følelser, krever konsentrasjon og aktiviserer kroppen side 40</i></p> <p>Under presentasjon av emnet Kunst og håndverk 2 står: ---<i>Emnet bidrar til utvidet innsikt i fagets visuelle og materielle kulturforankring. Side 40</i></p> <p>Under læringsutbytte for Kunst og håndverk 2 står under kunnskap: <i>har kunnskap om ideutvikling og om hvordan egne skapende prosesser kan være utgangspunkt for refleksjon og utviklingsarbeid om relevante forskningsmetoder, vurderings- og presentasjonsformer</i> <i>har kunnskap om barn og unges lærings- og erkjennelsesformer, formspråk, kulturelle identitet og skapende evner Side 40</i> <i>har kunnskap om hovedretninger innenfor håndverk, design, arkitektur og kunst i ulike kulturer til ulike tider, og om den kommunikasjonen som ligger i slike visuelle, taktile og tredimensjonale uttrykk Side 41</i></p> <p>Videre under ferdigheter står: <i>kan utnytte materialers egenskaper og kvaliteter, vise innsikt i egne skapende prosesser og anvende disse kunnskapene i undervisnings- og utviklingsarbeid</i> <i>kan formidle, analysere og vurdere design, arkitektur og kunst i relevante lokale og globale kunst- og kulturhistoriske sammenhenger Side 41</i></p> <p>Videre under generell kompetanse står:</p>
---	---

	<i>kan veilede og stimulere og tilpasse opplæringen til elevers skapende og gjenskapende arbeid i tråd med globale og lokale utfordringer Side 44</i>	<i>kan veilede og stimulere og tilpasse opplæringen til elevers skapende og gjenskapende arbeid i tråd med globale og lokale utfordringer. Side 41</i>
Fag	GLU 1-7 og GLU 1-7 Samisk	GLU 5-10 og GLU 5-10 Samisk
Masterfaget		
Fag	GLU 1-7 og GLU 1-7 Samisk	GLU 5-10 og GLU 5-10 Samisk
Mat og helse	<p>I Mat og helse slås det innledningsvis fast at faget er et praktisk og estetisk fag og videre: --- skal studenten se fagets muligheter for tverrfaglig samarbeid og for estetisk erfaring gjennom matopplevelser. --- Gjennom tilegnelse av praktiske ferdigheter i matlaging får studenten kompetanse i å lage trygg mat og i å bruke arbeidsmetoder som fremmer elevenes undring, skapende evne, motivasjon og evne til å arbeide systematisk med faglige problemstillinger. Side 45</p> <p>Under læringsutbytte for mat og helse 1 står under kunnskap: <i>har kunnskap om kulturelle variasjoner i mat og måltider</i></p> <p>og under ferdigheter: <i>kan anvende ulike matlagingsmetoder til å lage mat med fokus på helse, kulturelt mangfold og bærekraftig forbruk</i></p> <p>Under Læringsutbytte for mat og helse 2 under ferdigheter står: <i>kan ivareta mattradisjoner og anvende innovative ferdigheter i skapende arbeid med elever</i> <i>kan beherske og anvende sensoriske uttrykk i praktisk matlaging og tilrettelegge for estetisk erfaring med mat og måltider</i> <i>kan tilrettelegge kreative læringsaktiviteter som bidrar til reflekterte matvarevalg i tråd med kostholdsrådene og som tar hensyn til ulike kulturelle og sosiale kontekster Side 47</i></p>	<p>I Mat og helse slås det innledningsvis fast at faget er et praktisk og estetisk fag og videre: --- skal studenten se fagets muligheter for tverrfaglig samarbeid og for estetisk erfaring gjennom matopplevelser. --- Gjennom tilegnelse av praktiske ferdigheter i matlaging får studenten kompetanse i å lage trygg mat og i å bruke arbeidsmetoder som fremmer elevenes undring, skapende evne, motivasjon og evne til å arbeide systematisk med faglige problemstillinger. Side 46</p> <p>Under læringsutbytte for mat og helse 1 står under kunnskap at kandidaten: <i>har kunnskap om kulturelle variasjoner i mat og måltider</i></p> <p>og under ferdigheter: <i>kan anvende ulike matlagingsmetoder til å lage mat med fokus på helse, kulturelt mangfold og bærekraftig forbruk</i></p> <p>Under Læringsutbytte for mat og helse 2 under ferdigheter står: <i>kan ivareta mattradisjoner og anvende innovative ferdigheter i skapende arbeid med elever</i> <i>kan beherske og anvende sensoriske uttrykk i praktisk matlaging og tilrettelegge for estetisk erfaring med mat og måltider</i> <i>kan tilrettelegge kreative læringsaktiviteter som bidrar til reflekterte matvarevalg i tråd med kostholdsrådene og som tar hensyn til ulike kulturelle og sosiale kontekster Side 48</i></p>
Fag	GLU 1-7 og GLU 1-7 Samisk	GLU 5-10 og GLU 5-10 Samisk
Matematikk	<p>Under faget 8.1 Faget i utdanninga --- Matematikklærere må kunne analysere elevenes matematiske utvikling, være gode matematiske veiledere og samtalepartnere, kunne velge ut og lage gode matematiske eksempler og oppgaver som fremmer alle elevers</p>	<p>Under 13.1 Faget i utdanningen står: --- Matematikklærere må kunne analysere elevenes matematiske utvikling, være gode matematiske veiledere og samtalepartnere, kunne velge ut og lage gode matematiske eksempler og oppgaver som fremmer alle elevers</p>

	<p>matematiske kompetanse, kreativitet og positive holdning til matematikk. Som framtidig matematikklærer skal studenten selv arbeide utforskende og kreativt med faget. Side 23</p> <p>Læringsutbytte for Matematikk 1 under ferdigheter står: <i>kan bruke arbeidsmåter som fremmer elevenes undring, kreativitet og evne til å arbeide systematisk med utforskende aktiviteter, resonnering og argumentasjon</i>. Side 24</p>	<p>matematiske kompetanse, kreativitet og positive holdning til matematikk. Som framtidig matematikklærer skal studenten selv arbeide utforskende og kreativt med faget. Side 42</p> <p>Læringsutbytte for Matematikk 1 under ferdigheter står: <i>kan bruke arbeidsmåter som fremmer elevenes undring, kreativitet og evne til å arbeide systematisk med utforskende aktiviteter, resonnering og argumentasjon</i>. Side 43</p>
Fag	GLU 1-7 og GLU 1-7 Samisk	GLU 5-10 og GLU 5-10 Samisk
Musikk	<p>Under 15.1 Faget i utdanninga står: <i>Faget skal gi grunnleggande innsikt i musikk som eit utøvande, skapande og lyttande fag, estetiske læringsprosessar og kreativitet, den norske og internasjonale musikkarven, i musikk som fleirkulturelt samfunnsfenomen og i musikk som identitetsskapande uttrykksform. --- Utvikling av dei utøvande, personlege og kunstnarlege sidene ved musikkfaget krev øving og modning over lang tid og er derfor sentrale på alle nivå</i>. Side 49</p> <p>Under læringsutbytte for musikk 1 under kunnskap står: <i>har forskningsbasert kunnskap om læring og estetiske og kreative læringsprosesser knytt til begynnaropplæring i musikk</i>. Side 50 <i>har kunnskap om musikalsk barnekultur og barns musikalske utvikling, uttrykksformer, kreativitet, identitet og faktorar som verkar inn på slik utvikling</i> Side 50</p> <p>Under ferdighet står: <i>kan leike til og med musikk og meistarar eit variert repertoar av songar, rim, regler, songleikar og dansar til bruk i musikkundervisning</i></p> <p>Videre under generell kompetanse står: <i>kan stimulere elevane si evne og vilje til å utforske, skape, oppleve, uttrykke og reflektere</i> side 51</p> <p>Under læringsutbytte for musikk 2 under kunnskap står: <i>har kunnskap om grunnlagslitteratur og aktuelle debattar om skulefaget musikk og musikk som vitskaps- og kunstfag</i> side 51</p> <p>Videre under ferdigheter står det:</p>	<p>Under 15.1 Faget i utdanninga står: <i>Faget skal gi grunnleggande innsikt i musikk som eit utøvande, skapande og lyttande fag, estetiske læringsprosessar og kreativitet, den norske og internasjonale musikkarven, i musikk som fleirkulturelt samfunnsfenomen og i musikk som identitetsskapande uttrykksform. --- Utvikling av dei utøvande, personlege og kunstnarlege sidene ved musikkfaget krev øving og modning over lang tid og er derfor sentrale på alle nivå</i>. Side 50</p> <p>Under læringsutbytte for musikk 1 under kunnskap står: <i>har forskningsbasert kunnskap om læring, estetiske og kreative læringsprosessar og ulike tilnærmingar til progresjon i musikkundervisning</i> Side 51</p> <p>Videre under generell kompetanse står: <i>kan stimulere elevane si evne og vilje til å utforske, skape, oppleve, uttrykke og reflektere</i> side 51</p> <p>Under læringsutbytte for musikk 2 under kunnskap står: <i>har kunnskap om grunnlagslitteratur og aktuelle debattar om skulefaget musikk og musikk som vitskaps- og kunstfag</i> side 52</p> <p>Videre under ferdigheter står det:</p>

	<p>kan ta i bruk gehørbaserte ferdigheiter til å forstå, analysere, skape og utøve musikk</p> <p>kan skape egne komposisjonar og legge til rette musikalsk materiale for ulike framføringsføremål og for musikkundervisning og læringsprosessar</p>	<p>kan ta i bruk gehørbaserte ferdigheiter til å forstå, analysere, skape og utøve musikk</p> <p>kan skape sin eigen musikk ved hjelp av akustiske og digitale instrument og legge til rette musikalsk materiale for ulike framføringsføremål og for musikkundervisning og læringsprosessar</p> <p>kan vurdere og analysere musikk med utgangspunkt i estetikk og kulturteori (Side 53)</p> <p>kan skape egne komposisjonar og legge til rette musikalsk materiale for ulike framføringsføremål og for musikkundervisning og læringsprosessar Side 53</p>
Fag	GLU 1-7 og GLU 1-7 Samisk	GLU 5-10 og GLU 5-10 Samisk
Naturfag	<p>Under 16.1 <i>Faget i utdanningen</i> står:</p> <p>Naturfaget skal legge grunnlag for å se naturvitenskapens verdensbilde som et kulturprodukt, der observasjoner, eksperimenter, drøftinger og teorier gradvis endrer vår erkjennelse. Side 53</p> <p>Under presentasjonen av emnet Naturfag 1 står:</p> <p>Det legges vekt på å utvikle ferdigheter og generell kompetanse i å introdusere de yngste elevene for naturfaget. Å kunne utvikle elevenes sansing, oppdagerglede, undring, naturglede og naturfagspråk, er en vesentlig del av denne kompetansen. Side 54</p>	<p>Under 16.1 <i>Faget i utdanningen</i> står:</p> <p>Naturfaget skal legge grunnlag for å se naturvitenskapens verdensbilde som et kulturprodukt, der observasjoner, eksperimenter, drøftinger og teorier gradvis endrer vår erkjennelse. ---</p> <p>Prinsippene om utforskende arbeidsmåter står sentralt, spesielt med tanke på samfunnets framtidige behov for innbyggere med økt kreativitet og evne til innovasjon, problemløsning og kritisk tenkning. Side 54.</p> <p>Under læringsutbytte for Naturfag 2 står:</p> <p>har kunnskap om kreative undervisningsprosesser hvor naturvitenskapelige begreper kan anvendes til å beskrive og forklare form og funksjon hos noen teknologiske produkter Side 57</p>
Fag	GLU 1-7 og GLU 1-7 Samisk	GLU 5-10 og GLU 5-10 Samisk
Norsk	<p>Under faget 9.1 <i>Faget i utdanninga</i></p> <p>Lærerutdanningsfaget norsk er eit samansett og mangfaldig språk-, kultur- og litteraturfag og ein praksisarena for kvalifisert arbeid med språk og tekstar – i ulike sjangrar og modalitetar, frå fortid og samtid. Faget legg eit viktig grunnlag for kulturforståing, danning og kritisk tenking, særleg gjennom innsikt i korleis språk og tekstar formar og blir forma av kulturelle fellesskap. ---</p>	<p>Under faget 17.1 <i>Faget i utdanninga</i> står:</p> <p>Lærerutdanningsfaget norsk er eit samansett og mangfaldig språk-, kultur- og litteraturfag og ein praksisarena for kvalifisert arbeid med språk og tekstar – i ulike sjangrar og modalitetar, frå fortid og samtid. Faget legg eit viktig grunnlag for kulturforståing, danning og kritisk tenking, særleg gjennom innsikt i korleis språk og tekstar formar og blir forma av kulturelle fellesskap. ---</p>

	<p>Litterære tekstar går i aktiv dialog med kulturens utvikling og spenningar, livsvilkår og tenkemåtar. Både fiksjons- og saktekstar gir innsyn i kulturelle og historiske referanserammer og innbyr til refleksjon og kritisk tenking. Skjønnlitteratur har på same tid eit særleg potensial for styrking av førestellingsevne og empati. Arbeid med tekstar i ulike medium og sjangrar og frå ulike perspektiv – estetiske, kommunikative, kulturelle og historiske – skal legge grunnlaget for gode tekstval og fagleg litteraturarbeid som innbyr elevar på trinn 1–7 til oppleving og tolking, nyskaping og kritisk refleksjon. Side 27</p> <p>Under generell kompetanse under Norsk 2 står det at: - har innsikt i skulefagets historie og eigenart som språk-, kultur-, litteratur- og danningfag. Side 30</p>	<p>Litterære tekstar går i aktiv dialog med kulturens utvikling og spenningar, livsvilkår og tenkemåtar. Både fiksjons- og saktekstar gir innsyn i kulturelle og historiske referanserammer og innbyr til refleksjon og kritisk tenking. Skjønnlitteratur har på same tid eit særleg potensial for styrking av førestellingsevne og empati. Arbeid med tekstar i ulike medium og sjangrar og frå estetiske, kommunikative, kulturelle og historiske perspektiv skal legge grunnlaget for gode tekstval og fagleg litteraturarbeid som innbyr elevar på trinn 5–10 både oppleving og tolking, nyskaping og kritisk refleksjon. Side 58</p> <p>Under generell kompetanse under Norsk 2 (for ungdomstrinnet) står det at: - har innsikt i skulefagets historie og eigenart som språk-, kultur-, litteratur- og danningfag. Side 61</p>
Fag	GLU 1-7 og GLU 1-7 Samisk	GLU 5-10 og GLU 5-10 Samisk
Norsk tegnspråk	<p>Under 17.1 Faget i utdanninga står:</p> <p>Gjennom studiet skal studentene bli kjent med norsk tegnspråk, dets oppbygging og tegnspråklige menneskers historie, kultur og identitet. Studiet vil gi en forståelse av norsk tegnspråk, tegnspråklige som en språklig og kulturell minoritet og språkets plass i det norske samfunn. Side 57</p> <p>Videre vises det til under Norsk tegnspråk 1: I dette emnet vektlegges utvikling av studentenes egne språkferdigheter i norsk tegnspråk og deres kunnskap om tegnspråkliges historie, kultur og identitet. Side 57</p> <p>Under læringsutbytte for Norsk tegnspråk 1 under kunnskap står: har basiskunnskap om tegnspråkliges historie, kultur, språk og identitet. Side 58</p> <p>Under læringsutbytte for Norsk tegnspråk 2 under ferdigheter står: kan beskrive og forklare særtrekk ved døves kultur, og se den i sammenheng med majoritetskulturen. Side 60</p>	<p>Under 18.1 Faget i utdanninga står:</p> <p>Gjennom studiet skal studentene bli kjent med norsk tegnspråk, dets oppbygging og tegnspråklige menneskers historie, kultur og identitet. Studiet vil gi en forståelse av norsk tegnspråk, tegnspråklige som en språklig og kulturell minoritet og språkets plass i det norske samfunn. Side 62</p> <p>Videre vises det til under Norsk tegnspråk 1: I dette emnet vektlegges utvikling av studentenes egne språkferdigheter i norsk tegnspråk og deres kunnskap om tegnspråkliges historie, kultur og identitet. Side 62</p> <p>Under læringsutbytte for Norsk tegnspråk 1 under kunnskap står: har basiskunnskap om tegnspråkliges historie, kultur, språk og identitet. Side 63</p> <p>Under læringsutbytte for Norsk tegnspråk 2 under ferdigheter står: kan beskrive og forklare særtrekk ved døves kultur, og se den i sammenheng med majoritetskulturen. Side 64</p>
Fag	GLU 1-7 og GLU 1-7 Samisk	GLU 5-10 og GLU 5-10 Samisk
Pedagogikk og elevkunnskap Syklus 1 og 2 og modul for religion, livssyn og etikk	<p>Syklus 1:</p> <p>Kandidaten har kunnskap om hvordan praktiske, skapende og estetiske læreprosesser kan påvirke helse, trivsel og læring. (Side 19)</p>	<p>Syklus 1:</p> <p>Kandidaten har kunnskap om hvordan praktiske, skapende og estetiske læreprosesser kan påvirke helse, trivsel og læring. (Side 19)</p>

Fag	GLU 1-7 og GLU 1-7 Samisk	GLU 5-10 og GLU 5-10 Samisk
Praksisstudium	Læringsutbytte for praksisstudium i syklus 2 står under ferdigheter: <i>kan ta ansvar for å utvikle og lede inkluderende, kreative, trygge og helsefremmende læringsmiljøer der opplæringen tilpasses elevenes behov</i> Side 17	Læringsutbytte for praksisstudium i syklus 2 står under ferdigheter: <i>kan ta ansvar for å utvikle og lede inkluderende, kreative, trygge og helsefremmende læringsmiljøer der opplæringen tilpasses elevenes behov</i> Side 17
Fag	GLU 1-7 og GLU 1-7 Samisk	GLU 5-10 og GLU 5-10 Samisk
Profesjonsretta pedagogikk eller spesialpedagogikk	Under Faget i utdanninga står: <i>Retningslinjene for faget er definert på eit ope og overordna nivå, slik at institusjonane vil ha høve til å profilere utdanninga mot sine egne spesialområde, innafor dei overordna rammene for faget. Denne profileringa kan til dømes dreie seg om breie spesialpedagogiske emne, digital kompetanse, migrasjonspedagogikk, estetiske læreprosessar, læremiddelpedagogikk, rettleingspedagogikk, begynnaropplæring. Institusjonane må operasjonalisere si profilering i eigne læringsutbyteskildringar for faget. Side 65</i>	Under Faget i utdanninga står: <i>Retningslinjene for faget er definert på eit ope og overordna nivå, slik at institusjonane vil ha høve til å profilere utdanninga mot sine egne spesialområde, innafor dei overordna rammene for faget. Denne profileringa kan til dømes dreie seg om breie spesialpedagogiske emne, digital kompetanse, migrasjonspedagogikk, estetiske læreprosessar, læremiddelpedagogikk, rettleingspedagogikk, begynnaropplæring. Institusjonane må operasjonalisere si profilering i eigne læringsutbyteskildringar for faget. Side 70</i>
Fag	GLU 1-7 og GLU 1-7 Samisk	GLU 5-10 og GLU 5-10 Samisk
Samfunnsfag	Under 18.1 Faget i utdanninga står: <i>Studenten skal tileigne seg kompetanse i å utforske, skape, kommunisere, samhandle og delta og å leie læringsprosessar som introduserer elevane for samfunnsvitskaplege tenkemåtar. Side 61</i> Under læringsutbytte for Samfunnsfag 2 FERDIGHEITER <i>kan finne, vurdere og tolke ulike typar kjelder og bruke dette i arbeidet med å utvikle elevane sin kritiske kompetanse og kreativitet Side 64</i> GENERELL KOMPETANSE <i>kan legge til rette for at elevane kan reflektere over samfunnsfaglege spørsmål og stimulere til kritisk tenking og kreativitet Side 64</i>	Under 19.1 Faget i utdanninga står: <i>Studenten skal tileigne seg kompetanse i å utforske, skape, kommunisere, samhandle og delta og å leie læringsprosessar som introduserer elevane for samfunnsvitskaplege tenkemåtar. Side 66</i> Under læringsutbytte for Samfunnsfag 2: FERDIGHEITER <i>kan finne, vurdere og tolke ulike typar kjelder og bruke dette i arbeidet med å utvikle elevane sin kritiske kompetanse og kreativitet Side 69</i> GENERELL KOMPETANSE <i>kan legge til rette for at elevane kan reflektere over samfunnsfaglege spørsmål og stimulere til kritisk tenking og kreativitet Side 69</i>
Fag	GLU 1-7 og GLU 1-7 Samisk	GLU 5-10 og GLU 5-10 Samisk
Samisk	Under faget i utdanningen står: <i>Litterære tekster og kunstneriske uttrykk går i aktiv dialog med kulturens utvikling og spenninger, livsvilkår og tenkemåtar. --- Arbeid med tekster i ulike medier og sjangre og fra ulike perspektiver – estetiske, kommunikative, kulturelle og historiske – skal legge grunnlaget for gode tekstvalg og faglig litteraturarbeid som innbyr elever på trinn 1–7 til opplevelse og tolkning, nyskaping og kritisk refleksjon. Side 4</i>	Under faget i utdanningen står: <i>Litterære tekster går i aktiv dialog med kulturens utvikling og spenninger, livsvilkår og tenkemåtar. --- Arbeid med tekster i ulike medier og sjangre og fra ulike perspektiver – estetiske, kommunikative, kulturelle og historiske – skal legge grunnlaget for gode tekstvalg og faglig litteraturarbeid som innbyr elever på trinn 5 – 10 til opplevelse og tolkning, nyskaping og kritisk refleksjon. Side 9</i>

	<p>Under læringsutbytte Samisk 1: <i>har bred kunnskap om sanger, joik, fortellinger, litteratur og andre kulturelle uttrykk som kan brukes i undervisning av barn Side 5</i></p> <p>Under læringsutbytte Samisk 2: <i>har bred kunnskap om sanger, joik, fortellinger, litteratur og andre kulturelle uttrykk som kan brukes i undervisning av barn og unge Side 7</i></p>	<p>Under læringsutbytte Samisk 1: <i>har bred kunnskap om sanger, joik, fortellinger, litteratur og andre kulturelle uttrykk som kan brukes i undervisning av barn, unge og voksne Side 10</i></p> <p>Under læringsutbytte Samisk 2: <i>ha omfattende kunnskap om sanger, joik, fortellinger, litteratur og andre kulturelle uttrykk som kan brukes i undervisning av barn, unge og voksne Side 12</i></p>
--	---	--

Vedlegg 2. Estetiske læringsprosesser og dimensjoner i læreplaner for obligatoriske fag i grunnskolen

Faget	Fagets relevans og sentrale verdier	Kjerneelementer	Grunnleggende ferdigheter	Læreplan etter 2. trinn	Læreplan etter 4. trinn	Læreplan etter 7. trinn	Læreplan etter 10. trinn	Underveis-vurdering
Duodji/duodje / duedtie	<p>Skaperglede, utforskertrang og ansvarlig medvirkning er grunnleggende verdier for samfunnet og individet. --- Samarbeid med lokalt kultur- og næringsliv skal bidra til å knytte elevenes skapende arbeid til aktuelle problemstillinger. --- Faget skal gjennom skapende prosesser gi elevene verktøy til å kommunisere visuelt, møte det ukjente, utvikle ideer og medvirke i kultur- og samfunnsutvikling. Gjennom arbeid med ulike håndverks-tradisjoner og kunstuttrykk skapes anerkjennelse av egen og andres duodji/duodje/duedtie og dáidda. --- Elevene skal få erfaring med samisk</p>	<p>Håndverksferdigheter / duodji-/duodje-/duedtieferdigheter Elevene skal utvikle forståelse av materialers egenskaper, funksjonalitet og uttrykk gjennom eget skapende arbeid--- Kunst- og designprosesser Kjerneelementet kunst- og designprosesser innebærer at elevene skal utvikle nysgjerrighet, kreativitet, mot, skaperglede, utholdenhet og evne til å løse problemer. --- Kulturforståelse Kjerneelementet kulturforståelse innebærer at elevene skal utforske samtidens visuelle kultur og kulturarv fra ulike verdensdelar som kilde til opplevelser</p>	<p>Muntlige ferdigheter i duodji /duodje/duedtie er å kunne sette ord på og reflektere over estetiske opplevelser og skapende prosesser. --- Utviklingen av muntlige ferdigheter i faget går fra å kunne fortelle om egne observasjoner og opplevelser til å kunne beskrive visuelle virkemidler, duodji/duodje/duedtie og kunst- og kulturhistoriske referanser. Å kunne skrive --- Videre omfatter det å kunne kombinere tekst og bilder i arbeid med layout og andre visuelle uttrykk for å uttrykke følelser, tanker og meninger. Å kunne regne --- . Det omfatter også å bruke geometriske grunnformer, å leke og eksperimentere</p>	<ul style="list-style-type: none"> • samle og oppdage verdien i naturmaterialer fra nærmiljøet og bruke dette i eget skapende arbeid • utforske dáidda/samiske kunstverk og andre kulturelle uttrykk og bygge videre på andres ideer i egne visuelle fortellinger • eksperimentere med form, farge, rytme og kontrast 	<ul style="list-style-type: none"> • tolke og samtale om farger, mønstre, symboler og uttrykk fra dáidda/samisk kunst og duodji/duodje/duedtie, og eksperimentere med disse i eget skapende arbeid • utforske mangfold i motiver og visuelle uttrykk i samiske, nasjonale og internasjonale kunstverk og lage en digital presentasjon • formidle og vise fram eget arbeid gjennom utstilling 	<ul style="list-style-type: none"> • undersøke hvordan naturmaterialers egenskaper former funksjonelle og estetiske duodji-/duodje-/duedtie-produkter, og utnytte materialers egenskaper i eget skapende arbeid • utforske og sette ord på hvordan duodji/duodje/duedtie, kunst og arkitektur kommuniserer stemninger, identitet og tilhørighet, og bruke symbolikk og farge til å uttrykke følelser og meninger i egne arbeider 	<ul style="list-style-type: none"> • analysere ornamentikk fra et tradisjonelt duodji-/duodje-/duedtie-produkt og eksperimentere med ulike visuelle uttrykk i en kunstnerisk prosess • reflektere over hvordan immateriell kulturarv gjenspeiles i duodji/duodje/duedtie, og eksperimentere med kulturelle referanser i eget skapende arbeid • utforske hvordan digitale verktøy og ny teknologi kan gi muligheter for kommunikasjonsformer og opplevelser i skapende prosesser og produkter • fordype seg i en visuell uttrykksform og/eller en duodji-/duodje-/duedtie-teknikk, utforske muligheter gjennom 	<p>Etter 2. trinn Læreren skal gi veiledning om videre læring og tilpasse opplæringen slik at elevene kan bruke veiledningen for å utvikle kompetansen sin i å fortelle gjennom bilder, forme i materialer og delta med egne meninger i skapende prosesser.</p> <p>Standpunkt-vurdering Læreren skal sette karakter i duodji/duodje/duedtie --- Videre basert på hvordan eleven reflekterer over estetiske uttrykk, kulturelle referanser, funksjon og holdbarhet i egne og andres arbeider.</p>

	og norsk kunst, design og håndverk. ---	og inspirasjon til egen skapende praksis. Elevene skal møte eksempler på og reflektere over hvordan kunst, håndverk og design speiler og er med på å forme kultur, samfunnsutvikling og folks identitet. Kunnskap om visuell og materiell kultur gir grunnlag for å ta bevisste valg som forbruker og medborger og i eget skapende arbeid.	med mønstre og å bruke perspektivtegning. Digitale ferdigheter --- Det innebærer også å bruke digitale verktøy og programmering i kreative og skapende prosesser. Utviklingen av digitale ferdigheter i faget går fra å bruke enkle digitale verktøy og medier, til å forme egne digitale produkter som skaper opplevelser og kommuniserer følelser, ideer og meninger.				praktisk skapende arbeid og presentere valg fra idé til ferdig resultat • undersøke hvordan dáidda/samisk kunst utfordrer, og skape kunstuttrykk som belyser utfordringer i egen samtid	
Engelsk		Kommunikasjon Elevene skal få oppleve, bruke og utforske språket fra første stund. Møte med engelskspråklige tekster - Elevene vil gjennom livet møte utallige tekster på engelsk, både i og utenfor skolen; muntlige og skriftlige, trykte og digitale, grafiske og kunstneriske , formelle og	Digitale ferdigheter Utviklingen av digitale ferdigheter i engelsk går fra å utforske språket til å kunne samhandle med andre, skape tekster og tilegne seg kunnskap ved å innhente, utforske og kritisk vurdere informasjon fra ulike engelskspråklige kilder.	• lytte til og utforske det engelske alfabetet og uttalemønstre i lek- og sangaktiviteter	• utforske og bruke det engelske alfabetet og uttalemønstre i varierte lek- sang- og språklæringsaktiviteter • oppdage og leke med ord og uttrykk som er felles for engelsk og andre språk elevene kjenner til	• utforske og bruke uttalemønstre og ord og uttrykk i lek, sang og rollespill		Alle trinn Elevene skal få oppleve at det å prøve seg fram alene og sammen med andre er en del av det å lære et språk. Etter 2. trinn Elevene viser og utvikler kompetanse i engelsk på 1. og 2. trinn når de utforsker og bruker språket i lytting, lek og samtaler. --- Læreren skal la elevene være aktive, leke, utforske og

		<i>uformelle, fra nåtid og fortid.</i>						<i>bruke sansene sine i varierte opplevelser av innlæringen av språket. Elevene viser og utvikler kompetanse i engelsk på 3. og 4. trinn når de leker, utforsker og deltar i muntlig, skriftlig og digital samhandling. --- Læreren skal la elevene være aktive, leke, utforske og bruke det de har lært i nye situasjoner Elevene viser og utvikler kompetanse i engelsk på 5., 6. og 7. trinn når de leker og utforsker språket, når de leser med flyt og forståelse og uttrykker seg i muntlige og skriftlige tekster om ulike samfunn i den engelskspråklige verden.</i>
Fremmedspråk		Språk og teknologi - Å utforske og utnytte faglig relevant teknologi gir utvidede muligheter for kreativ og kritisk læring, bruk og forståelse av språk, kommunikasjon og	Å kunne skrive Å kunne skrive i fremmedspråk er å skape ulike typer tekster som kommuniserer et innhold.		Nivå 1 - utforske og beskrive kunstneriske og kulturelle uttrykk fra områder der språket snakkes, og gi uttrykk for egne opplevelser		Nivå 2 - muntlig forklare faglig relevante emner, skildre opplevelser, hendelser og planer, og begrunne meninger, også spontant	Læreren skal legge til rette for at elevene kan utvikle leseferdigheter og muntlige og skriftlige ferdigheter gjennom å være kreative og prøve seg fram, alene og sammen med andre.

		interkulturell kompetanse.					utforske og presentere kunstneriske og kulturelle uttrykk fra områder der språket snakkes, og gjøre rede for egne opplevelser	
Kristendom, religion, livssyn og etikk (KRLE)			<p>Å kunne lese Å kunne lese i KRLE innebærer å oppleve og forstå ulike religiøse og filosofiske tekster</p> <p>Digitale ferdigheter Digitale ferdigheter i KRLE innebærer å kunne bruke digitale ressurser i eget skapende arbeid.</p>		<ul style="list-style-type: none"> • samtale om og presentere estetiske uttrykk fra kristendom og andre religioner og livssyn 			Etter 4. trinn Læreren skal legge til rette for elevmedvirkning og stimulere til lærelyst gjennom muntlige, skriftlige, estetiske, praktiske, lekpregede og digitale måter å arbeide med KRLE-faget på.
Kroppsøving	Faget skal bidra til at elevane lærer, sansar, opplever og skaper med kroppen. --- Leik, friluftsliv, dans, symjing, idrettsaktivitetar og andre bevegelsesaktivitetar er ein del av den felles danninga og identitetsskapinga i samfunnet. Kroppsøving tek vare på tradisjonell bevegelsesaktivitet i	<p>Bevegelse og kroppsleg læring Kroppsøving gir rom for kroppsleg læring gjennom leik og øving i friluftsliv, dans, idrettsaktivitetar og andre bevegelsesaktivitetar.</p> <p>Uteaktiviteter og naturferdsel Naturopplevelser og trygg og bærekraftig ferdsel er sentralt. Kroppsøving har et særlig ansvar for at</p>	<p>Å kunne rekne Utviklinga av rekneferdigheiter i kroppsøving går frå å erfare avstand, aktivitetar, spel og leik til gjennom aukande kompleksitet, å kunne relatere bevegelsesaktivitetar til omgrep som vekt, fart, kraft, tid og mengd.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • utforske eigen kroppsleg bevegelse i leik og andre aktivitetar, åleine og saman med andre • øve på å avlevere, ta imot og leike med ulike reiskapar og balltypar • leike og vere med saman med andre i aktivitet i varierte bevegelsesmiljø • leike og utføre grunnleggjande 	<ul style="list-style-type: none"> • utforske og gjennomføre leikar, idrettsaktivitetar, dansar og andre bevegelsesaktivitetar 	<ul style="list-style-type: none"> • utforske eigne moglegheiter til trening, helse og velvære gjennom leik, dans, friluftsliv, idrettsaktivitetar og andre bevegelsesaktivitetar • utforske og gjennomføre leik og spel saman med andre i ulike bevegelsesaktivitetar 	<ul style="list-style-type: none"> - øve på og gjennomføre danseaktivitetar frå ungdomskulturar og andre kulturar, og saman med medelevar skape og presentere dansekomposisjonar 	Etter 2. trinn Læraren skal gi rettleiing om vidare læring og tilpasse opplæringa slik at elevane kan bruke rettleiinga for å utvikle kompetansen sin i bevegelsesaktivitet, leik og samspel, uteaktivitet i nærmiljø og trygg ferdsel i trafikken og ved vatn. Elevane viser og utviklar kompetanse

	<i>samfunnet, men stimulerer òg til eksperimentering og kreativ utfolding i alternative bevegelsesformer.</i>	<i>elevene skal oppleve ulike kulturer innen friluftsliv, inkludert aktiviteter med samisk kultur.</i>		<i>øvingar med tilvenning til vatn, som å dykke, flyte, gli, skape framdrift, hoppe uti og orientere seg i vatn</i>				<i>i kroppsøving på 3. og 4. trinn når dei deltek i og øver for å lære i ulike bevegelsesaktivitetar, samarbeider og inkluderer andre i leik og samspel og utforskar uteaktivitetar under vekslande årstider i nærmiljøet. --- Læraren skal gi rettleiing om vidare læring og tilpasse opplæringa slik at elevane kan bruke rettleiinga for å utvikle kompetansen sin i bevegelsesaktivitet, symjing, leik og samspel og uteaktivitet</i> Etter 7. trinn <i>Læraren skal gi rettleiing om vidare læring og tilpasse opplæringa slik at elevane kan bruke rettleiinga for å utvikle kompetansen sin i bevegelsesaktivitet, leik, spel, sjølvbergning i vatn og friluftsliv i nærmiljøet.</i>
Kunst og håndverk og duodji	<i>--- Gjennom å delta i estetiske prosesser skal elevane få</i>	Kunst- og designprosesser <i>innebærer at</i>	Muntlige ferdigheter <i>i kunst og håndverk er å</i>	<i>- undersøke egenskaper ved materialer og</i>	<i>• gjennomføre kunst- og designprosesser</i>	<i>• utforske og reflektere over hvordan følelser og</i>	<i>- utvikle løsninger gjennom en stegvis designprosess og</i>	Etter 2. trinn <i>Læreren skal gi veiledning om videre</i>

	<p>erfaring med å forestille seg det som ennå ikke er, og et grunnlag for å medvirke i kultur- og samfunnsutvikling. Faget skal forberede elevene på et hverdags- og arbeidsliv som stiller krav om innovasjon, praktiske ferdigheter og evne til å gjøre estetiske og etiske valg. Samarbeid med lokalt kultur- og næringsliv skal bidra til å knytte elevenes skapende arbeid til aktuelle problemstillinger. --- Kunst- og kulturuttrykk løfter fram nye perspektiver og har betydning for den enkeltes personlige utvikling. Elevene skal få erfaring med et variert spekter av norsk, samisk og internasjonal kunst, design og håndverk. Felles referanserammer og toleranse for kulturelt mangfold skapes gjennom refleksjon over hvordan identitet</p>	<p>elevene skal utvikle nysgjerrighet, kreativitet, mot, skaperglede, utholdenhet og evne til å løse problemer. ---. Kulturforståelse innebærer at elevene skal utforske samtidens visuelle kultur og kulturarv fra ulike verdensdelers som kilde til opplevelser og inspirasjon til egen skapende praksis. Elevene skal møte eksempler på og reflektere over hvordan kunst, håndverk og design speiler og er med på å forme vår kultur, samfunnsutvikling og folks identitet. Kunnskap om visuell og materiell kultur gir grunnlag for å ta bevisste valg som forbruker, medborger og i eget skapende arbeid.</p>	<p>kunne sette ord på og reflektere over estetiske opplevelser og skapende prosesser. --- Utviklingen av muntlige ferdigheter i kunst og håndverk går fra å kunne fortelle om egne observasjoner og opplevelser til å kunne beskrive visuelle virkemidler, håndverk og kunst- og kulturhistoriske referanser. Å kunne --- Videre omfatter det å kunne kombinere tekst og bilder i arbeid med layout og andre visuelle uttrykk. Utviklingen av å kunne skrive i kunst og håndverk går fra å kunne sette sammen tekst, tegn og symboler til å kunne øke lesbarhet, tilpasse tekst til formålet og gjøre kreative sammenstillinger av visuelle virkemidler. Å kunne lese i kunst og håndverk er å tolke, forstå og vurdere visuelle og materielle</p>	<p>dele sanseerfaringer</p> <ul style="list-style-type: none"> - utforske ulike visuelle uttrykk og bygge videre på andres ideer i eget skapende arbeid - skape fortellinger ved hjelp av digitale verktøy etter inspirasjon fra lokale og nasjonale kunstverk 	<p>ved å søke inspirasjon, utforske muligheter, gjøre valg og lage egne produkter</p> <ul style="list-style-type: none"> • utforske mangfold i motiver og visuelle uttrykk i kunst fra ulike verdensdelers og lage en digital presentasjon 	<p>meninger vises i kunst, og bruke symbolikk og farge til å uttrykke følelser og meninger i egne arbeider</p>	<p>vurdere holdbarhet, funksjon og estetisk uttrykk</p> <ul style="list-style-type: none"> - utforske hvordan digitale verktøy og ny teknologi kan gi muligheter for kommunikasjonsformer og opplevelser i skapende prosesser og produkter - analysere hvordan identitet og stedstilhørighet kommuniseres i arkitektur, klestradisjoner, kunst eller gjenstander, og integrere kulturelle referanser i eget skapende arbeid - undersøke hvordan kunst, inkludert samisk kunst, kan bidra i samfunnskritikk, og skape kunstuttrykk som belyser utfordringer i egen samtid - reflektere kritisk over visuelle virkemidler og eksperimentere med 	<p>læring og tilpasse opplæringen slik at elevene kan bruke veiledningen for å utvikle kompetansen sin i å fortelle gjennom bilder, forme i materialer og delta med egne meninger i skapende prosesser</p> <p>Etter 4. trinn Elevene viser og utvikler kompetanse i kunst og håndverk på 3. og 4. trinn når de prøver ut håndverksteknikker, digitale verktøy og visuelle uttrykk og deltar i skapende prosesser.</p> <p>Etter 7. trinn . Elevene viser og utvikler kompetanse i kunst og håndverk på 5., 6. og 7. trinn når de bruker ulike kreative strategier for å skape visuelle uttrykk og funksjonelle løsninger.</p> <p>Etter 10. trinn --- Læreren skal legge til rette for elevmedvirkning og stimulere til lærelyst gjennom varierte praktiske oppgaver i</p>
--	---	---	--	--	---	--	---	---

	kommer til uttrykk i bilder, kunst, arkitektur og gjenstander.		<p>omgivelser. Utviklingen av å kunne lese i kunst og håndverk går fra å gjenkjenne og avkode til å reflektere kritisk over visuelle virkemidler og kulturelle referanser. Læreplan i kunst og håndverk. Å kunne regne regne i kunst og håndverk er å bruke matematiske framgangsmåter i praktisk skapende arbeid.</p> <p>Digitale ferdigheter Det innebærer også å bruke digitale verktøy og programmering i kreative og skapende prosesser. --- Utviklingen av digitale ferdigheter i kunst og håndverk går fra å bruke enkle digitale verktøy og medier, til å forme egne digitale produkter som skaper opplevelser og kommuniserer følelser, ideer og meninger.</p>			<p>ulike visuelle uttrykk i en skapende prosess</p> <p>- fordype seg i en visuell uttrykksform og/eller en håndverksteknikk, utforske muligheter gjennom praktisk skapende arbeid og presentere valg fra idé til ferdig resultat</p>	<p>verkstedene og ved at elevene får belyse utfordringer i samtiden gjennom skapende prosesser. ---</p>
Mat og helse	Mat og helse skal stimulere til kreativitet,	Helsefremmende kosthold - Gjennom å tilberede mat og			<ul style="list-style-type: none"> • kjenne igjen smaker i mat og undre seg over 	- bruke sansane til å utforske og vurdere matens	- bruke sansane til å vurdere kvaliteten på matvarer,

	<p>samarbeid og gjennomføringsevne. --- Mat og helse skal gjennom praktisk arbeid, utforsking og estetiske uttrykksformer bidra til at elevene utvikler engasjement og kreative og skapende evner.</p>	<p>måltider skal elevene få oppleve matglede og utvikle kunnskap om trygg og helsefremmende matlaging. Mat og måltider som identitets- og kulturbærer - Mat og måltider er identitets- og kulturbærende, og sosiale arenaer for utforsking, samarbeid og samskaping. --- Gjennom møter mellom matkulturer og kulturelle aktiviteter fra Norge og andre land, fremmes mangfold og det åpnes for forståelse, bevisstgjøring og nysgjerrighet. Slik skal elevene få oppleve matglede sammen og våre matkulturer blir både fornyet og tatt vare på.</p>			<p>hvorfor smak er noe vi opplever ulikt</p> <ul style="list-style-type: none"> • fortelle om hva som kjennetegner sunn og variert mat og hvorfor det er viktig for helsen • gjennomføre måltider rundt et bål og andre tradisjonelle arenaer og bruke fortellinger til å reflektere over sikkerhet og hensyn til naturen • lage enkle og varierte måltider og samtale om måltidsskikker fra norsk og samisk kultur og fra andre kulturer, og om verdien av å spise sammen med andre 	<p>smak og tekstur og til å utforske anretning av mat</p>	<p>utforske og kombinere smakar i matlaginga og forbedre oppskrifter, menyer og anretning av mat</p>	
<p>Matematikk</p>	<p>Når elevene får tid til å tenkje, reflektere, resonnere matematisk, stille spørsmål og oppleve at faget er relevant, legg faget til rette</p>			<ul style="list-style-type: none"> • utforske tal, mengder og teljing i lek, natur, biletkunst, musikk og barnelitteratur, representere tala 	<ul style="list-style-type: none"> • utforske og beskrive strukturar og mønster i lek og spel 			<p>Etter 2. trinn Elevene viser og utviklar kompetanse i faget på 1. og 2. trinn når dei får eksperimentere med og beskrive ulike</p>

	for kreativitet og skapartrøng.			<p>på ulike måtar og omsetje mellom dei ulike representasjonane</p> <ul style="list-style-type: none"> • utforske addisjon og subtraksjon og bruke dette til å formulere og løyse problem frå leik og eigen kvardag • lage og følgje reglar og trinnvise instruksjonar i leik og spel 				<p>eigenskapar og strukturar i tal- og figurmønster i utforskande leik, kunst og kvardagssituasjonar. Læraren skal leggje til rette for elevmedverknad og stimulere til lærelyst ved at elevane får utforske matematikk gjennom å bevege seg, leike, undre seg og bruke sansane.</p> <p>Etter alle trinn Læraren skal leggje til rette for elevmedverknad og stimulere til lærelyst ved at elevane får utforske matematikk gjennom å bevege seg, leike, undre seg og bruke sansane.</p>
Musikk¹⁰²	<p>Eksempler: Musikk er et sentralt fag for skaperkraft, kulturforståelse og identitetsutvikling--- Faget musikk skal forberede elevene på deltakelse i et</p>	<p>Eksempler: Utøve musikk Kjerneelementet utøve musikk legger vekt på elevenes aktive deltakelse med stemme, kropp og instrumenter i</p>	<p>Grunnleggende ferdigheter Muntlige ferdigheter --- Muntlige ferdigheter vil også si å kunne sette ord på og diskutere egne</p>	<p>- utøve et repertoar av sangleker, sanger og danser hentet fra elevenes nære musikkultur og fra kulturarven</p>	<p>- formidle egne musikkopplevelser og beskrive bruk av musikalske virkemidler ved hjelp av enkle fagbegreper</p>	<p>- lytte, eksperimentere og skape nye uttrykk med instrumenter, kropp, stemme eller lyd fra andre kilder, og</p>	<p>• skape og programmere musikalske forløp ved å eksperimentere med lyd fra ulike kilder</p>	<p>Etter 2. trinn: --- Elevene viser og utvikler kompetanse i musikk på 1. og 2. trinn når de deltar i og utøver sangleker, synger, danser og spiller på</p>

¹⁰² I musikk gis eksempler og ikke alle beskrivelser som kan knyttes til det estetiske

I tverrfaglige tema er også noe om det estetiske: **Folkehelse og livsmestring:** --- Kunstneriske uttrykk gir mulighet til å forstå både eget og andres følelsesliv bedre, og dette legger grunnlag for god psykisk helse.

Demokrati og medborgerskap: Arbeid med temaet i faget gir elevene forståelse av hvordan de kan ta i bruk kunstneriske ytringsformer og estetiske uttrykk i demokratiske prosesser.

	<p>samfunns- og arbeidsliv som har behov for praktiske og estetiske ferdigheter, kreativitet og sosial samhandling. --- Gjennom faget musikk skal elevene utvikle sine estetiske, kreative og skapende evner og få mulighet til å uttrykke seg.</p>	<p>samspill, framføring og lek og i ulike musikalske uttrykk og sjangre. --- Lage musikk --- Kjerneelementet bidrar til å øve elevene i å uttrykke seg og å lytte bevisst i skapende prosesser. Oppleve musikk Kjerneelementet oppleve musikk legger vekt på at elevene lytter aktivt og sansende. Dette åpner for emosjonelle erfaringer fra det hverdagslige til de eksistensielle møtene med musikk, og gir elevene øvelse i å gi uttrykk for musikalske erfaringer. --- Kulturforståelse Kjerneelementet kulturforståelse handler om hvordan sangen og musikken elevene utøver, lager og opplever, er forankret og har betydning i kulturen den springer ut av--- Spill, sang og dans som estetiske uttrykk er påvirket</p>	<p>skapende prosesser og å kunne reflektere over musikalske erfaringer og opplevelser. Utviklingen av muntlige ferdigheter i musikk går fra å kunne formidle enkelt musikalsk stoff til å kunne formidle mer komplekse musikalske uttrykk, og fra å kunne fortelle om egne opplevelser og bruk av enkle virkemidler til å kunne beskrive mer komplekse musikkfaglige emner, estetiske opplevelser, musikalske virkemidler og musikkens funksjoner mer inngående. Digitale ferdigheter Digitale ferdigheter i musikk er å kunne bruke musikkteknologi til å utøve, lage og oppleve musikk. Dette innebærer å bruke digitale verktøy kreativt til å gjøre opptak,</p>	<p>- utforske og eksperimentere med puls, rytme, tempo, klang, melodi, dynamikk, harmoni og form i dans, med stemmen og i spill på instrumenter - leke med musikkens grunnelementer gjennom lyd og stemme, lage mønstre og sette sammen mønstrene til enkle improvisasjoner og komposisjoner, også med digitale verktøy - formidle opplevelser av ulike musikalske uttrykk gjennom samtale og kunstneriske uttrykksformer</p>	<p>- samtale om og reflektere over hvordan musikk skaper mening når den brukes i ulike sosiale sammenhenger</p>	<p>presentere resultatet - bruke teknologi og digitale verktøy til å skape, øve inn og bearbeide musikk - utforske og formidle musikalske opplevelser og erfaringer - undersøke hvordan kjønn, kjønnsroller og seksualitet fremstilles i musikk og dans i det offentlige rom, og skape uttrykk som utfordrer stereotypier</p>	<ul style="list-style-type: none"> • utforske og formidle musikalske opplevelser og erfaringer, og reflektere over bruk av musikalske virkemidler • lytte og prøve ut ulike uttrykk og begrunne valg i skapende prosesser fra idé til ferdig resultat • bruke gehør og notasjonsteknikker som støtte i skapende arbeid - utforske og reflektere over hvordan musikk, sang og dans som estetiske uttrykk er påvirket av og uttrykk for historiske og samfunnsmessige forhold, og skape musikalske uttrykk som tar opp utfordringer i samtiden 	<p>instrumenter, når de lager musikk, eksperimenterer med og beskriver musikalske uttrykk og når de lytter, lever seg inn i og formidler musikkopplevelser. Etter 4. trinn Elevene viser og utvikler kompetanse i musikk på 3. og 4. trinn når de synger, utøver og lager musikk, gir enkle beskrivelser av egne arbeidsprosesser og av det de har utøvd og laget, beskriver og formidler egne musikkopplevelser og utvikler forståelse av musikkens, sangens og dansens betydning.</p>
--	---	---	--	---	---	--	--	---

		av, og er uttrykk for, historiske og samfunnsmessige forhold. ---	bearbeide og manipulere lyd og bruke programmering i skapende arbeid. ---					
Naturfag	Faget skal bidra til at elevene får naturopplevelser og et faglig grunnlag for å verne om naturressurser, bevare biologisk mangfold og bidra til en bærekraftig utvikling	<p>Naturvitenskapelige praksiser og tenkemåter – Elevene skal gjennom opplevelse, undring, utforskning og erfaring forstå verden omkring seg i et naturvitenskapelig perspektiv. Ved å arbeide praktisk og ved å lage egne modeller for å løse faglige utfordringer, kan elevene utvikle skaperglede, evne til nytenking og forståelse av naturfaglig teori.</p> <p>Energi og materie - Elevene skal utvikle forståelse av sentrale begreper og fenomener om energi, stoffer og partikler ved å knytte erfaring gjennom observasjon, opplevelser og utforskning til teori.</p>		<ul style="list-style-type: none"> • oppleve naturen til ulike årstider, reflektere over hvordan naturen er i endring, og hvorfor året deles inn på ulike måter i norsk og samisk tradisjon • utforske sansene gjennom lek ute og inne og samtale om hvordan sansene brukes til å samle informasjon 				<p>Etter 2. trinn Elevene viser og utvikler kompetanse i naturfag på 1. og 2. trinn når de tar i bruk relevante naturfaglige begreper gjennom utforskning, lek, samtaler og presentasjoner. Læreren skal legge til rette for elevmedvirkning og stimulere til lærelyst gjennom å la elevene leke, undre seg og bruke sansene sine i arbeidet med å lære faget</p> <p>Læreren skal legge til rette for elevmedvirkning og stimulere til lærelyst gjennom å la elevene leke, undre seg og bruke sansene sine i arbeidet med å lære faget.</p> <p>Etter 4. trinn Elevene viser og utvikler også kompetanse når de</p>

								organiserer, sammenligner og lager egne naturfaglige spørsmål og hypoteser, og når de utforsker disse gjennom lek, praktisk arbeid og andre metoder.
Norsk	Norskfaget skal gi elevene litterære opplevelser og mulighet til å uttrykke seg kreativt og skapende	Tekst i kontekst - Elevene skal lese tekster for å få estetiske opplevelser , bli engasjert, undre seg, lære og få innsikt i andre menneskers tanker og livsbetingelser. Norskfaget bygger på et utvidet tekstbegrep der elevene skal lese og oppleve tekster som kombinerer ulike uttrykksformer. Muntlig kommunikasjon - Elevene skal få oppleve glede ved å uttrykke og utfolde seg muntlig. De skal lytte til og bygge på andres innspill i faglige samtaler. De skal presentere, fortelle og diskutere på hensiktsmessige måter både	Muntlige ferdigheter Utviklingen av muntlige ferdigheter i norsk går fra tidlig samhandling i lek og faglige aktiviteter til å bruke det muntlige språket stadig mer presist og nyansert i ulike norskfaglige samtaler og presentasjoner Digitale ferdigheter. Digitale ferdigheter i norsk er å kunne finne, vurdere og bruke digitale kilder i arbeid med tekst. Det innebærer å bruke digitale ressurser kreativt til å skape sammensatte tekster og å utvikle kritisk og etisk bevissthet om det å framstille seg selv og andre digitalt.	- uttrykke tekstopplevelser gjennom lek, sang, tegning, skrijving og andre kreative aktiviteter - leke med rim og rytme og lytte ut språklyder og stavelser i ord	- utforske og formidle tekster gjennom samtale, skrijving, lek, bevegelse og andre kreative uttrykk - beskrive, fortelle og argumentere muntlig og skriftlig og bruke språket på kreative måter	- lese lyrikk, noveller, fagtekster og annen skjønnlitteratur og sakprosa på bokmål og nynorsk, svensk og dansk og samtale om formål, form og innhold - lese samiske tekster på norsk og samtale om verdiene som kommer til uttrykk, og hvordan stedsnavn og personnavn som inneholder de samiske bokstavene, uttales - leke med språket og prøve ut ulike virkemidler og framstillingsmåter i muntlige og skriftlige tekster - beskrive, fortelle, argumentere og reflektere i ulike muntlige og	- uttrykke seg i ulike sjangre og eksperimentere med sjangre på kreative måter	Elevene viser og utvikler kompetanse i norsk på 1. og 2. trinn når de utforsker og bruker språket i lek og samhandling og til å bearbeide tekstopplevelser Læreren skal legge til rette for elevmedvirkning og stimulere til lærelyst ved å la elevene være i bevegelse, leke, undre seg og bruke sansene sine. Etter 2. 4. og 7. trinn. Videre skal læreren legge til rette for at elevene utvikler muntlig og skriftlig språk ved å få prøve seg fram og være kreative

		<p>spontant og planlagt, foran et publikum og med bruk av digitale ressurser.</p> <p>Skriftlig tekstskaping - Elevene skal få oppleve glede ved å skape tekster. De skal kunne skrive på hovedmål og sidemål i ulike sjangrer og med ulike formål, og kombinere skrift med andre uttrykksformer.</p> <p>Språket som system og mulighet - Elevene skal utvikle kunnskaper om og et begrepsapparat for å beskrive grammatiske og estetiske sider av språket. De skal beherske etablerte språk- og sjanger-normer, men også kunne leke, utforske og eksperimentere med språket på kreative måter</p>				<p>skriftlige sjangre og for ulike formål</p> <ul style="list-style-type: none"> - utforske og beskrive samspillet mellom skrift, bilder og andre uttrykksformer og lage egne sammensatte tekster 		
Norsk tegnspråk				•				
Samfunnsfag	Samfunnsfaget skal bidra til engasjement, kritisk tenking, skaparglede og utforskartrøng og	Undring og utforskning. Elevane skal få vere nysgjerrige og aktivt kunnskapssøkjande		• Utforske og beskrive kulturminne og kultur- og				

	byggje opp under haldningar og verdjar som toleranse, likeverd og respekt.	og -skapande åleine og saman med andre både i og utanfor klasserommet.		naturlandskapet i nærmiljøet <ul style="list-style-type: none"> • samtale om kjensler, kropp, kjønn og seksualitet og korleis eigne og andre sine grenser kan uttrykkjast og respekteras 				
Samisk som 1.språk (oversatt utgave 18.11.2019)	I faget blir elevene kjent med samiske muntlige tradisjoner, skriftlige tekster og språklig mangfold, og dette skaper rom for opplevelser, tolkning og refleksjon. --- Et godt språklig og kulturelt grunnlag er en forutsetning for å utvikle utforskertrang og skaperglede og bidrar til å forberede elevene på livslang læring.	Sámástit/Sámástit/Saemiestidh Elevene skal utvikle sine muntlige ferdigheter og få positive opplevelser ved å uttrykke og utfolde seg i ulike sammenhenger. Utvikling av lesekompetanse Elevene skal kunne lese og reflektere over ulike typer tekster og bruke lesingen for å lære og for å oppleve leseglede. ---. <i>Tekstene skal være knyttet til elevenes egen samtid og til samisk kultur og fortellertradisjon fra fortid og samtid. Ved å lese skjønnlitteratur og sakprosa skal elevene få estetiske opplevelser og mulighet til å bli engasjert.</i>	Muntlige ferdigheter Utviklingen av muntlige ferdigheter i faget går fra å kunne utforske og leke med språket, til å lytte til andre og samtale om opplevelser, til å kunne presentere, diskutere og argumentere om stadig mer komplekse emner.	<ul style="list-style-type: none"> • leke og arbeide kreativt med språkklyder, stavelser, språkelementer og rytmer • lytte til og arbeide kreativt med muntlige og skriftlige fortellinger og tekster • arbeide kreativt med tegning og skrivning, med og uten digitale verktøy 	<ul style="list-style-type: none"> • sambhandle med andre gjennom lek, dramatisering, samtale og diskusjoner • bruke ulike strategier og digitale ressurser for å skape tekster 	<ul style="list-style-type: none"> • reflektere over hvordan muntlige fortellertradisjoner og verdier gjenspeiler seg i samisk litteratur • fortelle, informere, argumentere og uttrykke seg presist muntlig og skriftlig • utforske og bruke ulike språklige virkemidler og modaliteter i egen tekstskaping og i muntlige sammenhenger 	<ul style="list-style-type: none"> • gjenkjenne og bruke ulike språklige og estetiske virkemidler og retoriske appellformer 	Etter 7. trinn Elevene viser og utvikler dessuten kompetanse når de bruker hensiktsmessige skrivestrategier til å planlegge og skape ulike typer tekster og når de uttrykker seg med hensiktsmessige språklige strukturer tilpasset innhold, sjanger, form og formål.

		<p>Utvikling av skrivekompetanse Elevene skal oppleve det som meningsfullt å utvikle skriftlige ferdigheter, å skape tekster og å kommunisere skriftlig. --- Elevene skal utvikle kompetanse i å velge og bruke hensiktsmessig digital språk- og kommunikasjonsteknologi til å skape tekster, både alene og i samarbeid med andre.</p> <p>Språket som system og mulighet Elevene skal utvikle kompetanse i og få erfaring med å bruke språkets system og strukturer så vel som språkets retoriske og estetiske sider. Elevene skal utvikle et metaspråk og begrepsapparat for å forstå og beskrive grammatiske og estetiske sider av språket.</p> <p>Digitale ferdigheter Utviklingen av digitale ferdigheter i faget går fra å kunne bruke og selv</p>						
--	--	--	--	--	--	--	--	--

		<i>skape enkle digitale tekster til å kunne bruke og selv skape mer avanserte multimodale tekster ut fra kunnskaper om hvordan forskjellige uttrykksformer irker sammen.</i>						
--	--	--	--	--	--	--	--	--

Vedlegg 3. Institusjonenes eksempler på forskergrupper og forskning

Nedenfor vises eksempler på forskergrupper og prosjekter som indirekte og direkte kan være relevante for temaet estetiske læringsprosesser. Eksempelene er kun de som institusjonene selv har nevnt og lenkene de har oppgitt i sitt skriftlige svar på utvalgets kartlegging.

NLA Høgskolen

NLA Høgskolen oppgir å ha flere tverrfaglige forskergrupper med relevans for temaet.

Kunstnerisk utviklingsarbeid: <https://www.nla.no/forskning/forskergrupper/kunstnarisk-utviklingsarbeid/>

Fagdidaktisk forskergruppe for KRLE *Vekselvirkninger - estetiske læreprosesser* - er en del. (KRLE og DRAMA)

<https://www.nla.no/forskning/forskergrupper/fagdidaktisk-forskergruppe-for-krle/>

Oppbyggelige eksempler <https://www.nla.no/forskning/forskergrupper/oppbyggelige-eksempler/>

Begynneropplæring: <https://www.nla.no/forskning/forskergrupper/forskergruppe-i-begynneropplaring/>

Universitetet i Sørøst-Norge (USN)

The screenshot shows the website for the ForEst research group at USN. The page title is "ForEst – Forskergruppe for Estetiske læreprosesser". The main text describes the group as profession-oriented and thematic, focusing on developing theoretical and practical knowledge in aesthetic learning processes across various disciplines. A sidebar lists the leaders and members. The leaders are Kirsten Linnea Kruse (NI) and Ingvild Birkeland (Drama). The members listed are Tone Cronblad Krosshus, Joanna Magierecka (Drama), Elisabeth Hovde Johann (Norsk), Unni Mette Solberg (Norsk), Bård Gunnar Moe (Musikk), Anette Hagen (Litteratur), Julie Nordahl (Norsk), and Liv Marit Weberg (Norsk).

Fakultet for humaniora, idrettsfag og utdanningsvitenskap:

ForEst - Forskergruppe for estetiske læreprosesser

<https://www.usn.no/forskning/hva-forsker-vi-pa/barnehage-skole-og-hoyere-utdanning/estetiske-lareprosesser/>

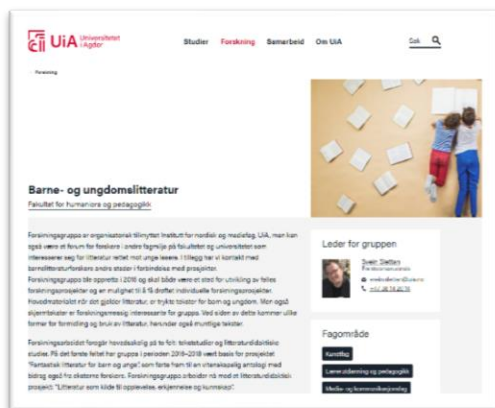
EMAL- Embodied making and learning

<https://www.usn.no/forskning/hva-forsker-vi-pa/tradisjonskunst-og-praktisk-estetiske-fag/embodied-making-and-learning/>

Klasseromsforskning – kvalitet i høyere undervisning <https://www.usn.no/forskning/hva-forsker-vi-pa/barnehage-skole-og-hoyere-utdanning/klasseromsforskning/forskning-klasseromsforskning>

«Det er lærer du skal bli» - forskningsprogram med ulike estetiske perspektiver i fire deltemaer: <https://www.usn.no/det-er-larer-du-skal-bli/>

Universitetet i Agder (UiA)

UiA oppgir forskning med feste i ulike fakultet:

Fakultet for humaniora og pedagogikk - Barne- og ungdomslitteratur <https://www.uia.no/forskning/humaniora-og-pedagogikk/barne-og-ungdomslitteratur>

Fakultet for kunsthøgskolen -

Kunst og barn & unge. Herunder også prosjektet: Den kulturelle skolesekken (DKS) i lærerutdanningen (Pilot knyttet til K&H)

<https://www.uia.no/forskning/kunsthøgskolen/kunst-og-barn-unge>

Kunst og konflikt <https://www.uia.no/forskning/kunsthøgskolen/kunst-og-konflikt>

Kunst og sosiale relasjoner <https://www.uia.no/forskning/kunsthøgskolen/kunst-og-sosiale-relasjoner>

Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Universitet (NTNU):

Institutt for lærerutdanning

I presentasjonen ble det opplyst om at flere FoU-prosjekter hadde resultert i vitenskapelige utgivelser som de anså som relevante for temaet.

Forskergruppe knyttet til KRLE: <https://www.ntnu.no/ilu/re-research-group>.

Tverrfaglig forskningsprosjekt mellom kunsthøgskolen og naturfag: <https://www.ntnu.no/ilu/spaceme>

Tverrfaglig forskningsprosjekt mellom naturfag, kunsthøgskolen og religionsfag <https://www.ntnu.no/ilu/200milliarder>

Følgende litteratur ble oppgitt som resultat av prosjektene:

Anna Lena Østern (red): Dramaturgi i didaktisk kontekst (2014)

Tone Pernille Østern (Kunsthøgskolen), Alex Strømme (naturfag) og Jesper Aagard Petersen (religionsfag) har samarbeidet om flere utgivelser:

Østern og Strømme (red): *Sanselig-didaktisk design* (2014)

Østern, Dahl, Strømme, Petersen, Østern og Selander: *DYBDE/LÆRING* (2019)

Høgskolen i Østfold HiOF

Avdeling for lærerutdanning har forskergruppa «Kreativitet, kunst og innovasjon i utdanning, praksis og forskning». Forskergruppa har spesielt fokus på estetiske læringsprosesser (i alle fag), sanselig erkjennelse, kroppens opplevelse, helhetlig læring, ulike estetiske uttrykk og estetiske fag

<https://www.hiof.no/lu/forskning/grupper/breaking-boundaries/index.html>

Storbyuniversitetet- OsloMet

Kunst og kultur i barnehage og skole

I lærerutdanningene er kunst- og kulturfeltet særlig knyttet til fagutvikling og forskning innenfor områdene drama, kunst og håndverk og musikk, men også til arbeid med skjønnlitteratur og filosofi.

Sentralt for kunst- og kulturfagene er barn og unges møte med og deltakelse i skapende prosesser i barnehagen og skolen. I tillegg med tverrviddelte fag, kunnskapsområder og fagdidaktikk er kunst- og kulturfeltet i lærerutdanningene preget av en sterk integrasjon mellom fagene selv og deres anvendelse i barnehage og skole. Forskningsområdet er alle forankret i utvikling av og samspillet mellom kompetansefeltene kunst, kultur, fagdidaktikk og praksisfelt.

Forskning på feltet vil bidra til å styrke læringsprosesser og skapende arbeidsutførelse i barnehage og skole. Et felles møtepunkt er å styrke kunstfaglig, kulturell og sosial kompetanse.

Sentrale forskningstemaer er:

- kunst og læring
- kunst og velferd
- musikk og digitale verktøy
- musikk og mangfold
- kunstbasert forskning
- kunstneriske prosesser

OsloMet - oppgir følgende om forskningen på feltet

<https://www.oslomet.no/om/lu/fou-lui/kunst-kultur-barnehage-skole>

NORD-universitet/ Bodø:

Institusjonen har ansvar for utdanning og forskning innen sør- og lulesamisk språk og kultur. Institusjonen gir et eksempel på forskning på «Bærekraftig kunnskap.» De vil se på synergier mellom forming/kunst og håndverk og samisk duedtie. «Bærekraftig kunnskap» viser til gruppas formål som er å synliggjøre at både forming/kunst og håndverk og samisk duedtie danner grunnlag for estetiske læringsprosesser der naturmaterialer, teknikker og verktøy står sentralt.